15. SZÁM

SZENT ISTVÁN KÖNYVEK

15. SZÁM

HIT TUDOMÁNY LELKIÉLET

NEVELÉS IRODALOM

BÖLCSELET JOG

FÖLDRAJZ TERMÉSZETTUDOMÁNY

TÖRTÉNELEM SOCIOLOGIA

ÉLETRAJZ UTIRAJZ

PROHÁSZKA OTTOKÁR

A BŰNBOCSÁNAT SZENTSÉGE

BUDAPEST
SZENT ISTVÁN TÁRSULAT KIADÁSA

A BŰNBOCSÁNAT SZENTSÉG

IRTA

PROHÁSZKA OTTOKÁR

SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT

AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA

BUDAPEST, 1924.

Nihil obstat.

Dr. Michaël Marczell
censor dioecesanus.

Nr. 3144.

Imprimatur.

Strigonii, die 1. Octobris 1923.

Julius Machovich
vic. generalis.

STEPHANEUM NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ R. T.
Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28. sz.

TARTALOMJEGYZÉK.

Oldal

I. A Messiás bűnbocsátó hatalmat hozott s hagyott maga után ... 7

II. Az egyház bűnbocsátó hatalma föltétlenül szükséges és általános ... 21

III. A bűnös az egyház lábainál ... 34

1. A bánat theologiája ... 36

2. Az erősfogadás ... 63

3. A gyónás. *a)* A bűnbevallás megrendítő hite s gyakorlata ... 68

b) A gyónás haszna ... 97

4. Az elégtétel ... 111

IV. A feloldozásban föltűnik a keresztény penitencia szentségi méltósága ... 131

Ez a könyv rövidlete «A keresztény bűnbánat és bűnbocsánat» című tanulmánynak, mely mint pályamunka 1893-ban a Pázmány-egyetem hittudományi karán a Horváth-féle jutalmat nyerte el. Utóljára 1908-ban harmadik kiadásban jelent meg és már körülbelül egy évtizede nem volt kapható. Ez indította a Szent István Könyvek szerkesztő-bizottságát, hogy ezt a magyar közönség vallási tudásvágyát és intenzív hitéletét szolgáló kitünő művet kiadványai sorába fölvegye. Sajnos, a Szent István Könyvek előirányzott terjedelme a műnek csonkítatlan kiadását nem tűrte meg! A tudós szerző kegyes beleegyezését adta a mű összevonásához és a rövidítés elvégzését dr. Sebes Ferenc piarista theologiai tanárra hagyta. A rövidítés elve ez volt: A bűnbocsánat szentségéről mély és gyümölcsös felfogást adni.

I.

A Messiás bűnbocsátó hatalmat hozott s hagyott maga után.

A BÁNAT a vallások elmaradhatlan motivuma s az erkölcsiségnek gyöngeségünkben és botlásainkban észszerű, rendfenntartó, javító, vigasztaló erénye! A bánat a kinyilatkoztatás rendjében, abból a paedagogiából, hol Isten lett az ember tanítója, abból a világra szóló oekonomiából, melyet a természet megrendült alapjain az Isten újra szervezett, ki nem maradhatott. Sőt amit az ember máshol hiába keresett, itt meglelte: *talált bocsánatot.* A hamvas bánat, mely végigkisért a földön s inkább ijeszt, mint békéltet, a természetfölötti rendben nyer észszerűséget; mert tudja, hogy amit bán, a bűn, bánata által megszünik; egyedül a kinyilatkoztatás bánatán rezg a kiengesztelés sugara! Máshol az ész biztat és késztet a bánatra, de nem nyujt közvetlen bizonyságot a bocsánatról; fölveri a bánat csendjét a kétség: hátha nem bocsát meg az Isten? hátha vétkeim már meghaladták türelmének mértékét s azon túl fejem fölött haragos, ólmos az ég?

Csak a kinyilatkoztatás fonalán emelkedtünk ki ez ijesztő izgalmakból; megtudtuk, hogy a bűnbocsánat készen áll számunkra. Vannak-e emberi nyomort jellemzőbb s dúlt kebleket nyugtatóbb szavak, mint a

próféta szavai? «Te tehát ember fia mondd Izrael házának: Igy szóllottatok, mondván: A mi gonoszságaink és bűneink rajtunk vannak, és mi azokban elepedünk: hogyan élhessünk tehát? Mondd nekik: Élek én! úgymond az Úristen, nem akarom az istentelen halálát, hanem hogy megtérjen az istentelen az ő útjáról és éljen. Térjetek meg, térjetek meg a ti igen gonosz utaitokról. Miért halnátok meg Izrael háza?» (Ez. 33 11. 12) «Ha pedig az istentelen bűnbánatot tart minden bűneiről... élvén él és nem hal meg.» «Vajjon akarom-e az istentelen halálát? — úgymond az Úristen, és nem inkább, hogy megtérjen útjairól és éljen?» (Ez. 18 21-23)

Ime megtudjuk, hogy a sértett Isten vágyódik utánunk, hogy sajnálkozik rajtunk, hogy a bűnt terhünknek nézi, amelytől fel akar szabadítani. Hogy mi ez a vágy annak a végtelen Istennek lényében, azt nem tudjuk; hogy az Isten vágya mily alakban fog áldólag elénk lépni, el nem gondolhatjuk, ha csak ugyanaz a kinyilatkoztatás a bűnbocsánatot magát nem állította volna vigasztaló valóságban szemeink elé. Azon vesszük észre magunkat, hogy a Megváltó, — az Isten irgalmának megtestesülése, — a bűn miatt jön. Bámulva csodáljuk e kifejlést. Az ember az ő bánkódó vallásával, mely a bűntől szabadulást keres, s az Isten az ő Messiásával, kit a bűn miatt ad nekünk, találkoznak. Az ó-szövetség evangelistájának szemében «Jehova szolgája» (Messiás) a «fájdalmak férfia», ki «betegségeinket viseli és fájdalmainkat hordozza», vagyis, aki azt az egész gyászos örökséget, azt a lelki és testi nyomoruságot, mely a bűnben s a bűnből rajtunk nyugszik, magára vette; «megsebesíttetett a mi gonoszságainkért, megroncsoltatott bűneinkért; a mi békességünkért van rajta a fenyíték és az ő kékségével gyógyultunk meg.» (Iz. 53.)

A bűnbocsátás a Messiás sugárfénye. Az egész

ó-szövetségen át, a messiási fogalom előkészítésén és kifejlődésén végig, a bűnbocsátás egyike a legmélyebb eszméknek. Az első igéret is, mely a Megváltóra irányítja az elesett és bünhődő ember hitét, az «asszony ivadékát» mint a kígyó fejének megtörőjét említi, kinek jóvá kell tennie a kisértő által az emberen ejtett kárt, a bűnt. A pátriárkák ivadéka a népekre árasztandja áldását, hogy levegye azt az átkot, amely a népeken a bűn miatt sötétlik. A husvéti báránya áldozat, Izraelt áldozatai általában, a jövendő Messiás reflexei, tükrözései; szemléltetik a módot is, amelyben a Messiás «Izraelt megváltja». Mert miféle megváltás kell Izraelnek? Az áldozatok hirdetik: Izrael nem ismer más áldozatot, mint *áldozatot a bűnért*, s ha naponként meg is újítja áldozatát; de megújul bűne is; a bűn nem enyészik el ez áldozattól, hanem mélyebben s érzékenyebben veszi bele magát az öntudatba; maguk az áldozatok fokozzák a keserves tapasztalást, nyomósítják az ember tehetetlenségét. E megvilágításban azután jobban értette meg prófétáit s gyengédebben simult reményeiben hozzájuk. Az ő Messiása a «fájdalmak férfia», «aki megsebesíttetik gonoszságaiért», szenvedve, áldozatul hozva önmagát; «Megváltónkká» lesz. «mert az uralkodik rajtad, ki téged teremtett, seregek Ura az ő neve; és a te Megváltód Izrael szentje, az egész föld Istenének neveztetik». (Iz. 545) Dániel, a vágyak és remények embere, tudja, hogy 62 évhét után megöletik a Krisztus, hogy halálával «véget érjen a bűn, eltöröltessék a gonoszság és eléhozassék az örök igazság». (924)

E néhány vonás, melyet a Messiás alakján kiemeltünk, magyarázza azt a tényt, hogy az idők teljében Izrael a Messiást, mint *Megváltót a bűntől* üdvözli. Zachariás, a boldog apa, üdvözli fiát: «És te gyermek a Magasságbeli prófétájának fogsz hivatni,

mert az Úr szine előtt jársz majd, hogy közöld népével az *ő bűneik bocsánatát.*» (Lk. 1 76) Az angyal is eloszlatja József kétségét: «Fiat szül pedig, kit Jézusnak fogsz nevezni, mert *ő szabadítja meg népét bűneitől.*» (Mt. 1 21) Ker. Sz. János már ujjal mutat rá arra, «*ki elveszi a világ bűneit*».

Zsidó és pogány, az egyik a kinyilatkoztatás fényében, a másik az elferdített hagyomány s a ki nem elégített szív sejtelmeivel rámondják: ez kell nekünk, ezt vártuk. *Bűnbocsánat, — ez a Messiás áldása és hatalma!* Nincs oly szó, mely a Messiás erőteljes és vigaszos nyelvét jobban jellemezné, mint ez: «Bízzál fiam, *megbocsájtatnak a te bűneid*». (Mt. 9 2) Ez isteni szózatba belerendül az inaszakadt; lelkében száll meg először az absolutio olajágával a galamb, azon inaszakadt lelkében, kiben az emberiség lelki és testi nyomorúsága jelképeztetik oly találóan, oly híven, hogy a Megváltó vele való találkozásában ismerte fel a pillanatot legnagyobb céljának kinyilatkoztatására s az ő lelkét választotta ki arra, hogy bánatának s nyomorának mélységében első fogja föl a vigasznak hatalmát, mely e szavaiból a világba árad. Emberi szóval, — tehát azokon a hangokon, melyekkel panaszkodunk és sírunk, melyekkel az Isten könyörületét ostromoljuk, — halljuk meg egyszersmind azt: megbocsáttatnak bűneid. Hogy pedig tudjátok, ne csak higgyétek, hanem tudjátok, hogy a bűnbocsánat hatalma már közétek szállt, hogy erkölcsi világtokban mint régi száműzött kegyelemmel teljesen megjelent; hogy tudjátok, hogy az ember fiának hatalma vagyon a földön a bűnök bocsánatára, mondá az inaszakadtnak: «Kelj fel, vedd ágyadat és menj». Az emberfia megbocsátja testvéreinek a bűnöket. Neki hatalma van rá; emberi akarattal, emberi szánalommal, emberi szóval közli velük a bűnbocsánat kegyelmét.

Boldog bűnösök, bennetek megnyugvást talált a világon reszkető nyugtalanság! Mi kell nektek más, mint a Magdolnához intézett szó: menj és ne vétkezzél! Bűneid meg vannak bocsátva, a pokoltól megszabadultál, adósságod törlesztve van...! De az emberfia testvérünk nekünk is; az emberi természet valamennyi viselője rá van utalva; *hatalma a földön a bűnök bocsánatára örök.* Ő Megváltóul adatott a raboknak és gyengéknek; a gyengéknek az igazságban, mint tanító; a gyengéknek a jóban, mint bűntörlesztő, áldozó; a gyengéknek az elszigeteltségben és visszavonásban, mint vezér, parancsoló, király! Ez a hármas tekintély folyik össze Krisztusban; ezt a hármas tekintélyt hagyta az «Isten házában», az «Isten községében», az «Isten élő templomában», melyben már nem Izrael népe lakik, hanem minden nép és nemzet. Ezt az «Isten házát» Egyháznak hívjuk; ennek a nagy testnek Isten a lelke s Krisztus a feje s ezen boldog közösség óta a fej s a tagok közt — *van nekünk bűnbocsánatunk.*

Istennek úgy tetszett, hogy a bűnbocsátást egy szentséghez kösse. *E rendeletben befejezését nyerte az Isten irgalmas terve a bűnbocsátásra nézve* s ép úgy kielégítést nyert a kétkedő ember bizonytalansága. *Az «emberfiának» folyton kell bűneinket bocsátania;* mi mindnyájan akarjuk «hatalmát» érezni, mindnyájan akarjuk hallani: bízzál fiam... Ime ez a kiirthatlan s következetes vágyódás ugyanaz, mely hajdan csak bocsánatot keresett; most, miután a bocsánat Krisztus szavaiban hangzik: ezt a Krisztust keresi. Az egyház szentségei a mindig élő Krisztusnak velünk való közlekedése. Ha Krisztus nekünk minden, ha Krisztusnak van hatalma újjászülni, átalakítani, táplálni az embert; ha Krisztusnak van hatalma a földön megbocsátani a bűnt: a hivő lélek az ész és a szív logikájával keresi ezen áldó hatalomnak közvetlenségét: *keresi Krisztus*

bűnbocsátó tevékenységét. E krisztusi tevékenység a szentségekben nyilvánul. A szentségek *a Krisztus helyettesítéséről* szóló kath. tanításnak gyönyörű alkalmazásai. Krisztus organumokat állít fel, amelyekben s amelyek által végzi azt, amit hajdan ő maga végzett. Az apostolok s az apostoli hivatal különféle hordozói, mind Krisztus helyettesei, kik Krisztus helyett keresztelnek, Krisztus helyett bűnt bocsátanak, Krisztus helyett tanítanak; a hivatal csak árny, a substantia a Krisztus; a helyettes ember aktusa csak árny, a substantia Krisztus cselekedete; az ember szava csak burok, a benne rejlő igazság a Krisztus tana. «Krisztus helyett járunk el követségben, úgy mint az Isten intvén mi általunk.» (2 Kor. 5 20) *Krisztus mi általunk;* ez minden cselekvés, minden szó, minden jel értelme... ez a szentség fogalma: Krisztus mi általunk bocsátja meg a bűnt... ez a penitenciatartás szentsége!

Mily mélyreható félreértése a kereszténységnek a tagadás, amely a szentségek s nevezetesen a penitenciatartás szentsége ellen is irányul. Megszakítja a szentség — azt mondják — az összeköttetést, a boldogító emberi viszonyt Krisztus és a lélek közt; Krisztus és a lélek közé idegen, lanyhító tényezőt csúsztat be. De ha nem félünk attól, hogy Krisztust Isten s ember közt közbenjáróul elfogadjuk, ha ellenkezést nem találunk abban, hogy az Isten az emberi természetet magára vette s hogy e hozzánk való hasonulásban, ez emberi testben, ez emberi gondolatokban, szavakban az általunk meg nem közelíthető Istennek leereszkedését s velünk való összeköttetését eszközölte: miért ne ismernők el észszerűnek és szívszerűnek, sőt az ész s a szív követelményének azt, hogy ez a Krisztus mindazon pontokon, melyeken életünk legfőbb érdekei felemeltetést és megdicsőülést várnak, melyeken isteni közbelépésre számítunk, *maga* tegyen, *maga* áldjon,

maga nyugtasson?! Ezt a szentségek által teszi. Katholikus kereszténység, tied a győzelem, te megértetted az embert, te megértetted Krisztust! Az ember kívánta az Istent testvérének... ez a megtestesülés, ez a Krisztus; az ember kívánt Krisztussal emberi viszonyban lenni, vele emberileg közlekedni, emberi szavai által oktattatni, emberi szavai által szívét megnyugtatni s te benne megtalálod ezt is! Te a Krisztus tekintélyével tanítasz, Krisztus helyett keresztelsz... Krisztus helyett oldozasz, Krisztus helyett fenyítsz. Te nem szakítottad szét az embert; te a kereszténységet nem láthatatlan hitbe, száraz, vigasztalan, erőtlen absztrakciókba öltöztetted; kezeidben van az igazság, nem mint angyali, hanem mint emberi; egyszóval mint istenemberi; az ember- és Isten-fia.

Engedjünk e belátásnak, fénye meglepő! Krisztushoz is sereglettek emberek, szegény bűnös, terhelt emberek; emberek, kiknek a szégyen volt keresetük, kik a gyalázat pályáján haladtak; azok leborultak előtte, sírtak előtte, nyomorúságuk öntudata vagy nyilvános gyalázatuk vádolta őket s Krisztus hozzájuk fordul, vigasztalja őket, megbocsát nekik. Hol van az igaz kereszténység? Nem lesz-e ott, ahol ugyanezt teszik azok, kik «*Krisztus helyett járnak követségben?*»

Az Úr Jézus világosan így rendelkezett s ezt akarta. A legmélyebb psychologiával van ez megírva szent János evangéliumában: «Békesség nektek. Amint engem küldött az Atya, én is küldelek titeket. Ezeket mondván, reájok lehele és mondá nekik: *Vegyétek a Szentlelket. Akiknek megbocsátjátok bűneiket, megbocsáttatnak nekik; és akiknek megtartjátok, meg lesznek tartva*». (20 21-23) Gyönyörködjünk e szavak vigaszos igazságában!

E szavak föllebbentik az egyház organizmusának alapgondolatát. Krisztus, a világ üdvössége, az üdvö-

zítő hatalmat, az üdvözítő munkát, mint az áldás folyamát mutatja be nekünk, mely az Atyából kiindulva a Fiúba áramlik s a Fiúból az apostolokba. A munkát, az Istenfia művét ismerjük; ez az a messiási mű: *a bűn eltörlése.* E mű, e cél kizár egyszersmind minden kétséget a «bűnök» értelme iránt. Vajjon büntetést ért-e Krisztus, vagy áldozatot a bűnért? áldozatot bizonyára nem, mert áldozatot oldozni vagy kötözni nem szokás; de büntetést sem ért Krisztus kizárólag: mert Krisztus bűnt jött törülni, ezt bizonyítja a Messiás fogalma; ezt bizonyítja az új-szövetség lényege, mely nem a külső megigazulást vette célba, mint a zsidó törvény, hanem a belsőt; mert ott tátong a seb, melyre írt nem talált a szív a képekben, az állat-áldozatokban és mosakodásban; ezt bizonyítja végül a büntetésnek és bűnnek összefüggése, mert örök büntetést engedni s a bűnt el nem engedni, ez lehetetlen. Az Isten barátjává lenni s tőle elválasztottnak, elátkozottnak lenni, szintén ellenmondásba vezet. Aki büntetést tud megbocsátani, az tud bűnt is elengedni; ha tehát Krisztus hatalmat ad a bűnbocsánatra, valóban a bűn alatt magát a lélek foltját, az Istensérelmet érti. Ez az a páratlan hatalom, mely az *emberfia hatalma,* amelyet nem adhatott néki a világ; hanem Ő hozta a világra! — ezt adta neki az Atya. Krisztus ezt hordozza! Most pedig ráruházza apostolaira a Lélek által; szíve melegét, szeretetét, az ő lelkét közli velök; azt a Lelket, mely által élünk, melyből újjászületünk; amelyet a lelkileg holtakra úgy áraszt, mint ahogy Ezekiel látomásában Isten árasztja lelkét a száraz csontokra s a holtak élni kezdenek! Az apostolok elevenítőink azon szavak erejében: akiknek megbocsátjátok bűneiket, meg lesznek bocsátva. Ime Krisztus s az apostolok egy művön, egy célra dolgoznak ugyanazon hatalom erejében!

Tehát létezik *hatalom, tekintély, küldetés,* mely az embereket boldogítani fogja: *a küldetés és hatalom fölülről.* Krisztus küldetik az Atyától azzal a hatalommal felruházva, amely az embereket megszentelje és megigazultakká tegye, mely bűneiket megbocsássa s őket az üdv útján vezesse és gondozza; Krisztus pedig küldi tanítványait ugyanazon hatalommal, ugyanazon munkára, ugyanazon célra. Amint engem küldött... az Atya: úgy küldlek én is titeket! Tehát az Isten erejével eszközlött áldás csak a valódi küldöttől jön; Krisztusban van e hatalom és áldás, mert ő az Atya «apostola»; a Fiú apostolai, vagyis küldöttei pedig bírják ezt a hatalmat és áldást, mert Krisztus közli velük. *E küldetésen alapul az egyházi hivatal.* Az egyházi hivatal valóságos hatalom; minden népakarattól független. E küldetés s e hatalom erejében intézi az «egyházi hivatal» s az «egyházi szolgálat» Krisztus községét. A megtértek nem avégre léptek az egyházba, hogy ott parancsolgassanak, hanem hogy engedelmeskedjenek. Nagy nyomatékkal adták értésökre, hogy ők tagjai lesznek a testnek; eszerint tudták, hogy nekik, mint tagoknak, már a dolog természeténél fogva szükségképen kötelmökké vált az egyházi test felsőbb szerveitől eredő ösztönzéseknek engedelmeskedni. A küldöttek hatalmuk öntudatában voltak. Szent Pál, Péter, János az ő leveleikben nagy nyomatékkal emelik ki az apostoli méltóságot és hatalmat, melynek a hivektől, bár mérsékelten s nagy elnézéssel, föltétlen meghódolást követelnek. Ők bírták s gyakorolták a hatalmat s átadták maguk után másoknak. Miként az Úr mondá apostolainak: «Nem ti választottatok engem, hanem én titeket», úgy mondták azt az egyház tisztviselői a községeknek: Mi vagyunk, kik mint Jézus követei és eszközei titeket tanítottunk, megtérítettünk, megkereszteltünk; ragaszkodjatok hozzánk, mert nekünk mondá Krisztus: «Bizony mondom nektek, amiket meg-

kötöztök a földön, meg lesznek kötve a mennyben is; és amiket feloldoztok a földön, fel lesznek oldozva mennyben is.» (Mt. 18 18) S e hatalmat részletezte és meghatározta: «Akiknek megbocsátjátok bűneiket...» Az apostolok Krisztus egyházában, az Isten házában «Krisztus szolgái és Isten titkainak sáfárai gyanánt» álltak. A többinek mindnek hozzájuk kellett csatlakozni; a hivek «Isten titkainak sáfáraiul» magukat sohasem tekinthették; mert nem rendeltettek Krisztustól; s ennek következtében mindig alárendeltségben maradtak. Az ősegyház lelke az apostolok «hivatala» s az általuk behelyezett szilárd, emberi önkénytől ment «szolgálat», mely azáltal létesült, hogy az apostolok átruházták teljhatalmukat másokra, mint szent Pál Timotheusra és Titusra, kiknek feladatuk volt, hogy tanítsanak és őrködjenek a tanítás tisztasága fölött, tegyenek elöljárókká és presbyterekké ismét másokat, és a Krisztustól hallott tannak derék és alkalmas férfiak által való terjesztéséről gondoskodjanak: ez mind a Szentlélek erejében történik; mert szent Pál mondja a Miletbe hivott ephesusi elöljáróknak: «Vigyázzatok a nyájra,... melyen titeket a Szentlélek püspökökké tett az Isten egyházának kormányzására, melyet maga vérével szerzett.» (Ap. csel. 20 28) Aki e hivataltól elszakadt, mást tanított, vagy fellázadt: az mind, ép ezáltal az egyházon kívül volt.

Hatalom... ismétlem, ez a döntő szó! Az apostoli egyházban voltak hivatalok, szolgálatok, hatalmak; — az apostoli egyházban e hivatalok és szolgálatok kötöttek, oldoztak; szóval az apostoli egyház bírt *kötő és oldó hatalommal Krisztus helyett és Krisztus nevében,* s ha ezt elfogadjuk, nincs nehézségünk a bűnbocsátó hatalom elfogadásában. A Szentírás pedig világosan említi a kötést és oldást; két helyen mondja Péternek Krisztus, hogy oldhat, köthet, mint akinél van az «ország hatalma». S az egész apostoli kollegiumnak, melyben Péter is volt,

ugyancsak hatalmat ad «bármit» oldani és kötni. *A régi egyház szervezete szolgáltatja nekünk e szavak legvilágosabb kommentárját,* s a filologiai sováyságok, melyeket arra nézve felhoznak a protestánsok, hogy «kötni és oldani» kitétel nem jelent valóságos jogot-, törvényt-, büntetést-szabó, kormányzó hatalmat, a századok életével szemben csak gyönge döngicsélésekül tűnnek fel. De a filologia is hangosan bizonyítja, hogy a zsidó nyelvszokás a legrégibb rabbiknál átlag, midőn parancsról, tilalomról, törvényhozásról vagy kormányról s törvényeltörlésről van szó, ez igéket használja; — a görög szentírásban csak két helyen jelentenek annyit, mint megengedni, megtiltani, parancsolni... máshol mindenütt hatalmat jelentenek; e jelentést a profán «graecitas» is fönntartja s szemetszúró példa rá Isis királynének sziciliai Diodor által említett sírirata: «Én vagyok ez ország királynéja, Isis... *amit én megkötök, azt föl nem oldja senki.*» Ez Isis királynői hatalma! Különben eltekintve a «kötni és oldani» általános s elvontan vett jelentésétől, ez a kifejezés «bűnt oldani» sohase jelent mást, mint bűnt bocsátani, akár a szent, akár a profán irásban.

Krisztus szava s az imént adott magyarázat e hatalmat isteninek nyilvánítja. A farizeusok nehézsége, hogy kicsoda bocsáthatja meg a bűnt, hacsak nem az Isten, a legkezdetlegesebb jogi fogalmak következménye. Természetes, hogy az apostolok e hatalmat attól nyerik, akié, t. i. *Istentől.* Ember nem bocsáthatja meg az Isten sérelmét... mindenesetre nem, a maga merő jószántából és kedvéből; de hiszen a bűnbocsánat szavai Krisztus nevében, Krisztus helyett mondatnak, — *a bűnbocsátás szavai «szentségi szavak.»* Állítsuk párhuzamba e hatalmat más, Istentől nyert hatalommal! Holtakat feltámasztani, isteni hatalomnak műve. Mit tesz az az ember, akinek e hatalom jutott? Semmi mást, mint amit máskor tesz:

akar! Igy például: mi történik, mikor járni akar valaki? Az akarat elhatározza magát s egy akarati működést létesít, mely determinálja a «járási hatalmat». S mi történik, ha a holtat feltámasztja a szent? Akaratában egy elhatározás kél: akar s ez akarat determinálja a holtakat feltámasztó erőt; de ez nincs benne; ez az Istené! Ime az Isten úgy rendelte, hogy e kegyelemmel kitüntetett ember akaratának megfeleljen az isteni erőnek e tette. Épen így vagyunk a szentségekkel. Krisztus rendelte, hogy az ő nevében eszközölt cselekedetek s a helyette mondott szavak kiséretében működjék az isteni erő.

A bűnbocsátás fönséges hatalmában való hitet az egyház hagyománya, mindennapi élete, küzdelmei, fájdalmai, könnyei bizonyítják. Ugyanazon érvekkel élt, amelyekkel mi; hatalmát Krisztus szavaiból Péterhez: «neked adom a mennyország kulcsait...» (Mt. 16$_{19}$) s a többi apostolokhoz intézett megbizásból (Mt. 18$_{18}$) s Jánosnak oly világosan elénkbe adott verséből (Jn. 20$_{21}$) bizonyította. Föllázadt ellene Montanus és Novatianus. A montanisták elismerték, hogy van az egyháznak bűnbocsátó hatalma, de tagadták, hogy ez a hatalom minden bűnre kiterjed; különböztettek ugyanis bűnök közt, amelyeket az egyház feloldozhat s olyanok közt, melyektől fel nem oldozhat. Az Istenhez utasították a bűnöst; elválasztották Krisztust egyházától; nem bírtak fölemelkedni a szeretet követeléséhez, mely az Isten tetteit és szavait az egyházban megtestesülve akarja látni. A sötét Tertullián, ki kezdetben az egyház misztériumát a bűnbocsátó hatalommal felruházva tisztelte, írja: «Ha azt gondolod, hogy még zárva van az ég, emlékezzél rá, hogy az Úr Péternek s általa az egyháznak hagyta a kulcsokat.» (Poenit. 10.) Később Zefirinus pápát így szólítja meg: «Mutasd ki, apostoli férfiú, a prófétai csodatetteket s akkor én is

elismerem, hogy isteni hatalmad van s hogy méltán tulajdonítasz magadnak bűnbocsátó hatalmat.» (Pudic. 21.) Tertullián rosszul argumentál! Nem a prófétai csodatettek által, hanem a kulcsok hatalma által nyilik meg az ég. Novatián is az Istenhez utasította a bűnösöket; nem mondta, hogy ne bánják meg bűneiket s hogy ne vezekeljenek; de távol tartotta magát minden itélettől; nem akart oldozni, de nem is akart kötni. A bűnösök magukra maradtak, néztek az égre, kiáltottak s nem kaptak feleletet. Nem érezték, hogy Krisztus testében vannak! Novatián és hivei pedig, a «tiszták», «καθαροί», beérték tisztaságukkal s meghagyták a tisztátlanokat mocskaikban.

De az egyház fel nem adta az apostoli gondolatot, hogy Krisztus helyett old és köt. Nem kötött velük békét azon magyarázattal, hogy hiszen a bűnbocsátás csak buzdítás, csak kijelentés, hogy az Isten megbocsát. Ha így értelmezi Krisztus szavait, akkor a paracletus Montanus, Prisca és Maximilla próféták, Novatián, az előkelő, tiszta, katharosz közönség, a szellem arisztokráciája, mind kezet fognak vele.

A régiek fogalma szerint az egyház Krisztus folytonos teste, az egyházban van a Krisztus; ő keresztel, ő old. Ha a szentségi tan még nem is volt kifejlesztve, de az egyházi öntudatban és életben, mint közvetlen gyakorlat folyton érvényesült. Az egyház oly közel áll Krisztushoz, hogy bizonyos cselekedeteket Krisztus általa végeztet; az egyház «miniszterialiter» kegyelmez és elitél; Krisztus teszi, de *az egyház kezével.* A különböztetés Krisztus és az egyház közt sohasem szakítja meg ezt a belső összefüggést; tartsuk ezt jól szem előtt: a szent atyák, midőn valamit az oldó és kötő hatalomban csakis Istennek tulajdonítanak, ez soha nincs az egyház kizárásával mondva, mert az egyházzal Krisztus old és köt: amiket megkötöztök *a földön,* meg lesznek kötve *a mennyben.*

A keresztség és penitencia közt való különböztetés, ez a nagy előszeretettel fejtegetett párhuzam bizonyára szemeink elé állítja azt is, hogy a bűnbocsátó hatalom nem volt azonos a keresztséggel. Az eretnekek kislelkűsége sohasem szállt oly mélyre, hogy a keresztség erejét is tehetetlennek tartsa bármily nagy bűnökkel szemben. Nem, a keresztség minden bűnt törül még a kétkedő ember szemében is. Kétkedésük csak ott kezdett kisérteni, ahol a keresztség után kezdődik a bűn, s ahol az elesett kereszténynek biztatásául rámutat az egyház a kulcsok szimbolumára, a hatalomra, mely old és köt, melynél fogva, akiknek megbocsátja bűneiket, meg lesznek bocsátva s akiknek megtartja, meg lesznek tartva... E szavak hallatára a benyomás közvetlensége kizárja a lehetőségnek még árnyékát is, hogy Krisztus itt *a keresztelést érti.* Ki zavarhatja össze a keresztséget *oldással és kötéssel?* Kicsoda a mosás szertartását erkölcsi kötelékek jogérvényes megszüntetésével, vagy megerősítésével? Itt hatalomról van szó, melynek két különálló aktusa van, mely gyakoroltatik akkor is, ha old, akkor is, ha köt. Senki sem gyakorolja a természetfölötti, kötési hatalmat, mikor nem keresztel; a keresztelési hatalomnak nincs két aktusa: keresztelni és nem keresztelni; de igenis, aki nem oldja föl a bűnöst, hanem megköti, az természetfölötti, krisztusi ténykedést végez. — Azonkívül méltán kérdezzük: miért korlátozzuk Krisztus szavait így: «amely pogányoknak megbocsátjátok bűneiket, t. i. a keresztség által, meg lesznek bocsátva?» Ha Krisztus, mint azt e magyarázók megengedik, igazán bűnbocsátó hatalomról beszél s ha e hatalmat sehogy sem korlátozza, sem a személyeket illetőleg, mert azt mondja «akiknek», sem a bűnöket illetőleg: miért korlátoznók akkor mi ekkép, hogy *csak a pogányokat érti?* S miért csak a pogányokat s miért nem a keresztényeket? Vagy talán ez utóbbiak hátrányosabb helyzetben

legyenek? Valóban különös! Krisztus az egyháznak annyi kegyelemszert, annyi eszközt adott a hivek üdvének előmozditására *s a bűnnel szemben, mely már a kebelében lévő lelket nyomja: üres kézzel áll az egyház?!* Nem segíthet nyomorultjain; gyógyszerei az idegeneknek szolgálnak; gyermekeivel szemben vigasztalan s tehetetlen?! Ha pedig az egyháznak valóban van hatalma Krisztustól arra a célra, melynek Krisztus szolgált; ha az egyháznak valóban kell folytatnia Krisztus művét, mely a bűn rontása: akkor e hatalmat a keresztelésre szorítani nem lehet; e hatalom sokkal tágasabb, általánosabb, közvetlenebb lesz s fel fogja magán tüntetni Krisztus szívének, a lelkek üdvözítőjének, szeretőjének, orvosának hatalmát.

Tehát *a Messiás bűnbocsátó hatalommal jött le a földre.* Ilyen Messiás kellett az emberiségnek! S ezt a bűnbocsátó hatalmat átruházta másokra, úgyhogy ez áldásthozó hatalommal szemben áll minden bűnös szív — nem kell a Messiás korába visszavágyódnia! — egész a világ végéig.

II.

Az egyház bűnbocsátó hatalma föltétlenül szükséges és általános.

Úgy adta-e Isten az egyháznak a kulcsokat, hogy más kulcsokat az ember nem talál az Isten országába? Szükséges-e okvetlenül alávetni magunkat, vagy pedig csak úgy adta-e Krisztus a hatalmat, hogy *aki akar, használja fel ez oldó hatalmat, aki pedig nem akar, az lépjen a népek bűnbocsánatot kereső ösvényére?* Mert hisz akik nem keresztények, azoknak is csak tán megbocsátja Isten az ő bűneiket? vagy nem? Ki állíthatná ezt ugyanakkor, midőn az Isten irgalmáról beszél?

Távol legyen! Ez irgalomra még csak gyorsan tünő árnyékot sem vetünk! Az Isten bizonyára adott módot, hogy a nem-keresztények is bűnbocsánatot nyerhetnek s az egyház mégis fönntartja az ő követelését, hogy az Isten mondá: *neked* adom a mennyország kulcsait; nincs más kulcs; függetlenül tőlem, kulcsaim nélkül senki sem mehet be. Enyém a bocsánat, én oldok, én bocsátok, senki más!

Nézzétek e különös tüneményt! Az egyház akar bűnt bocsátani, de e hatalmat kizárólag magának követeli! Követelése rendületlen, feltétlen, elengedhetlen. Mindenkinek, akinek bűne van, ha kegyelmet akar, itt kell azt keresnie. Nézzünk jobban szemébe e felséges hatalomnak. Az a szelíd, a siránkozóval síró, a bánkódóval bánkódó, az Isten irgalmát a bűnössel leesdő egyház, mely szelídségében az Isten nagyságát utánozza, ki nem ereszti kezéből az igazság jogarát. A zsoltáros szavai szerint: justitia et pax osculatae sunt; ez a justitia ott van az egyházi hatalom fönséges homlokán s az isteni jelleghez illő komoly szinezetet lehel azokra a különben mosolygó, irgalmas vonásokra. A kulcsokat kezéből soha ki nem ejti, a bűnösöknek alávetését hajthatlanul követeli. Ez a lelkiismereti fórum olyan, hogy a bűn tőle függetlenül soha meg nem bocsáttatik, még akkor sem, ha a bűnös e függést nem ismeri; a függés azért tény, a tárgyi rendben megvan, valamint a tárgyi rendben megvan a vérkeringés s általa élünk, még akkor is, ha róla semmit sem tudnánk.

Krisztus így akarta, szavai bizonyítják: «*Akiknek megbocsátjátok...*» *vagyis: ha ti megbocsátjátok, megbocsátom én is, ha ti megtartjátok, megtartom én is...* Senki se gondolja pedig, hogy ez a Krisztushoz nem méltó alárendeltség! Nem alárendeltségről van itt szó, hanem csak azon általános törvényről, hogy az

Isten a másodrendű okok által hajtja végre szándékait; azért adott nekik erőket, azért adott apostolainak is bűnbocsátó hatalmat. Mit tehet az apostol e hatalmánál fogva? Megtarthatja a bűnt, — fölteszem mindig, hogy érdem szerint ítél, mert ha nem ítél érdem szerint, hanem önkényből, akkor nem is él az Istentől adott hatalommal, — tehát megtarthatja a bűnt s így azt eszközli, hogy a bűnösnek a bocsánatot ismét nála kell keresnie s e hatalomtól függetlenül bűnétől nem szabadul. Ha ugyanis volna más út is a bűnbocsánat elnyerésére, *akkor a bűnt hatályosan megtartani nem lehetne;* a bűnös ugyanis azt gondolhatná magában: az egyházi hatalomtól nem nyertem bocsánatot; sebaj! van még más út is; majd azon boldogulok. A bűnmegtartó hatalom semmis volna, inkább formalitássá vékonyodnék. Ha tehát valóban van az egyházban hatalom a bűn megtartására, akkor e hatalomtól kell függnie a bocsánatnak is; kell, hogy az egyházi hatalom a bűnbocsánatnak egyetlen eszköze legyen; kell, hogy tőle függetlenül a bűn meg ne bocsáttassék.

Vagy talán csak azon bűnök megtartása körül legyen hatályos az egyházi hatalom, amelyek az ő itélete alá terjesztettek, a többi pedig keresheti a bocsánatot, ahol akarja? Mi e megkülönböztetésről semmit sem tudunk, sem a Szentírásból, sem a dolog természetéből s épp azért azt egyszerűen elvetjük. A Szentírásban Krisztus közli az ő Lelkét s vele az ő hatalmát a bűnbocsánatra és bűnmegtartásra. Közli szeretetből; s a bűnök fölött itélő fórumot is csak a hívek javára állítja föl. Ki akarja elégíteni az irgalmat kereső szivet; természetünknek megfelelő nyugtatást akar adni emberi szóval, amely szó az övé legyen, Krisztusi «absolvo» legyen; valamint Krisztusi a hatalom is, melynek erejében kimondják. De ha e fórum nem elkerülhetetlenül szükséges, ha van más út is a bűnbocsánatra, fogja-e

vonzani az embereket egy oly bíráskodás, mely előtt fel kell tárni a szív legtitkosabb gondolatait, lábbal kell taposni fensőbb hősiességgel a természetes szégyenérzetet, meg kell alázni magát, még ha csikorog is bele lelkünk? Fogja-e vonzani az embereket az ilyen eljárás, főleg ha meggondolják, hogy úgy is járhatnak, hogy megtartatnak bűneik s következőleg újra kényszerülnek átesni a vizsgálaton és itéleten? Nem!... *ha volna más biztos, Krisztus által is helybenhagyott útja a bocsánat elnyerésének*, akkor a gyónással, megalázással összekötött apostoli *bűnbocsátó hatalom* a régi buzgalom letüntével szintén *tevékenységen kívül helyeztetett volna már! Bűnbocsátó s egyben még bűnmegtartó hatalom ellenmondás nélkül csak úgy képzelhető, ha alája van vetve minden bűn;* ha nélküle meg nem bocsáttatik egy sem. S valóban így van! A bűnbocsátó hatalom *a kulcsok hatalmának* egy része és osztozik annak főtulajdonságaiban: 1. általános, minden bűn alája van vetve, 2. egyetlen, nincs más eszköze a bűnbocsánatnak, — *mint Krisztus bűnbocsátó hatalma* is általános és egyetlen. Mindenkinek csakis nála kell keresni irgalmat. Neked adom a mennyország kulcsait, amiket megkötsz... Lehet-e e szavakkal szemben álmodni arról, hogy igen, neked adom a kulcsokat, *de azért boldogulhat nélküled is, aki akar?*

A gondolat, hogy minden bűnt alá kell vetnünk s hogy a kulcsok hatalmától független bűnbocsánat nincs, az egyházban csorbitatlanul fennállt. Szent Ágoston 392. beszédében az egyház öntudatából beszél, midőn a kulcsok hatalmát általános, egyetlen eszköznek mondja a bűnbocsánatra: «Senki se mondja, titokban tartok penitenciát, Isten előtt tartok; tudja ő, aki megbocsát nekem, hogy mi van szivemben. Tehát hiába mondatott: miket megoldoztok...? Tehát hiába adattak át a kulcsok az egyháznak? Meg akarjuk talán hiúsítani az Isten evan-

geliumát? értelmetlenekké tenni Krisztus szavait?» Így beszélnek a gyenge lelkek, kik komolyan nem akarnak, kikben elhal a bánat, mert nincs ereje, hogy külsőleg nyilvánuljon. S mit tesz Ágoston? Ágoston nem ismer penitenciát, amely — ha még oly bensőséges és tökéletes is — a bűnöst felmentené az egyház kulcsainak igénybevételétől.

Így érzett az egész egyház. Minden bűnre kiszabta a penitenciát s e penitencia alá vetette mindazokat, kik engesztelést és békét kerestek; nemcsak, hanem kényszerítette a penitenciára. Azon buzgalom, mellyel a presbyterek és a testvérek egymás üdvét keresték, csak akkor pihent meg, midőn a tévedőt az egyházi penitencia alatt látta. Aki az egyház által kitűzött feltételeket meg nem tartotta, annak a bocsánatot megtagadták s őt az oltártól eltiltották. Ez az általános praxis csak azon meggyőződésből származhatott, hogy minden bűnös kizárólag az egyház útján nyerheti el bűnei bocsánatát. Nem elég a bánat, nem elég a penitencia... *Feloldozás kell,* s ezt csak az egyház adhatja. Ha az egyház ismert volna egy más utat is a bocsánat elnyerésére, akkor a bűnbánókat bizonyára nem tartja méltatlanoknak az Úr asztalára; ha pedig, dacára annak, hogy ismer más eszközt, mégis valamennyit a kulcsok hatalma alá szorítja s a szentségeket is csak ezeknek szolgáltatja, fiaiul csak ezeket ismeri el: akkor önkényüleg és érvénytelenül járt el, mert a bűnbocsánat kizárólag Krisztus hatalma, s Isten úgy bocsát, ahogy akar.

Azonban e gyanúnak még árnyékával sem találkozunk! A hívek tehetetlenségük öntudatában mind csak annak az egyháznak kebelére vágynak s ajkairól lesik a bűnbocsánat kegyelmét. Visszatarthatlan áramként tódul az egyházi penitenciához a sebzett szivek özöne; egy gyönge sejtelem sem bukkant föl ez árból, hogy talán máshol is lehetne bocsánatot nyerni! Nem lehet!

Ezért ostromolják az egyházat, mint a hajóból kiesettek az életösztön rohamosságával kapaszkodnak kötelékeibe. Megrendítő látványt nyujt ez az elementáris vágyódás, amellyel a régi egyház hívei az egyház bűnbocsánatát leesdik; lelkük sír e nagy kegyelem után és senki sem feleli, kivéve a kishitű montanistákat: menjenek máshová. Nem, ne menjetek máshová, mert ezt a kegyelmet máshol meg nem nyeritek: maradjatok, kérjetek, sírjatok, hogy bocsánatot nyerhessetek! Kegyelem a penitencia, kincs a bűnbocsánat hatalma; a kegyelmet kérni kell, a kincset keresni és becsülni kell. Tiszteletreméltó, gyengéd ősegyház, mely e felfogásból és érzelemből élsz, mennyire különbözöl tőlünk!

A penitenciának *az egyháznál való keresését*, a küzködő sziveknek *mély hitét*, hogy *csakis itt kell és lehet kegyelmet nyerni, másutt sehol*, legvilágosabban megvilágítják Cyprián gondjai. Iratainak nagy része az afrikai egyház azon nagy sebét gondozza, melyet a déciusi üldözés vágott rajta. Déciusnak trónraléptét hosszú béke előzte meg. Azalatt sokan sereglettek az egyházba, akik ugyancsak nem számítottak a vértanúság pálmájára. Gárdatisztek, finom hölgyek, eunuchok, kereskedők léptek be a keresztény egyházba. Midőn 249. február 22-én a nikomediai katedrális kapuit erőszakkal feltörték, a misén jelenlévőket szétverték, s midőn utána a husvét reggelén a császár ediktuma a legvérengzőbb üldözést jelzé: — bizony akkor csak úgy megrendült a hívek szive, mintha most támadna valahol vad, vérszomjas csőcselék a templom közönségére. Megernyedt a harmadik század hosszú békéjében a kereszténység lelke; voltak akkor már püspökök, kik — mint Samosatai Pál Zenobiához való viszonyában — inkább a mult század abbéire, mint vértanúkra emlékeztetnek. A déciusi üldözés pusztító villámcsapás gyanánt zúgott le Afrikára... s lőn nyomában rémítő pusztulás. Cyprián s a római

klérus (a pápai szék akkor üresedésben volt) összecsapják kezüket s tanácsot kérnek egymástól, hogy mit tegyenek. Az elesettek, kik a hitet nyiltan vagy titokban, egyenesen vagy kerülő utakon megtagadták, borzasztó esésüktől eliszonyodva, bűnbocsánatot és visszafogadást kértek. Kerestek közbenjárókat, hoztak a vértanúktól — kik láncokba verve tömlöcökben nyögtek s várták a halált — írást, melyben esdekelnek értük, fölajánlják értük sebeiket, vérüket, haláluk érdemeit. Az elesettek szenvedélyesen kopogtak az egyház ajtaján, szinte nem is kértek bebocsáttatást, hanem követeltek. S az a fönséges anyaszentegyház, bár a fájdalom megtörte, nem engedett semmit méltóságából, semmit öntudatosságából; kezében tartotta a kulcsokat s hagyta sürögni, forrongani a hűtlen gyermekeket. — *Hová menjenek szegények? Tudták, hogy csak itt kell keresni,* kérni, kopogni s *az anyaszentegyház is tudta, hogy csak ő segíthet rajtuk.* De ez a segítség, amint egyetlen volt és isteni, úgy azt kérni kellett. Várjanak, volt Cyprián és a római klérus válasza, míg ránk derül a béke; addig éljenek buzgón és istenesen. Azonban ők nem akartak várni, dühöngött még az üldözés, sebaj; ők csak kértek, esedeztek. Cyprián szükségesnek találta meginteni őket: «Kopogjanak, de ne törjék be az ajtókat; közeledjenek, lépjenek a küszöbhöz, de ne lépjék át. Virrasszanak a mennyei tábor bejárása előtt, de ne öltözzenek ki a szerénységből, mely őket figyelmeztesse, hogy szökevények. Hangoztassák imáik harsonáját, de ne zengjenek harci riadót... Sokat használ majd nekik a szerény kérelem, az alázatos kérés, az elkerülhetlen megalázódás és a sikerthozó, a termékeny türelem. Könnyeik legyenek követeik, közbenjáróik legyenek a szivük mélyéből felküzdő sóhajok, melyek tanusítják az elkövetett bűnök fölött érzett szégyenüket és bánatukat!» Ki ne indulna meg a bánatos, megsértett, de

még mindig szerető anyának e méltóságteljes kinyilatkoztatásán!? — Castius és Aemilius is elestek; a kínok közt, a vérző sebek közt megingott erejük, megtagadták a hitet. Sebeikkel testükön, az elejtett vértanúi koszorúval lábaik előtt, — mit tettek? Penitenciát kértek! Cyprián leírja e vértanúkból lett hittagadók könyörgését, kik szellemmel kezdték, de testtel végezték; újra föl akarnak jutni a fönséges polcra: «Esedeztek — írja róluk — nem a könnyek, hanem a tátongó sebek könyörületre indító erejével, nemcsak a panasz hangján, hanem az elkínzott test és a fájdalom nyöszörgésével. Könnyeiket felváltotta a vér csepegése s nemcsak szemük, hanem félig megszenesedett testük is sírt.» Ily könyörgésre meghajlott az egyház, tudván azt, hogy bocsánatra érdemesek. «Az ily esetben gyorsítjuk a bocsánat megadását, az ily mentség irgalomra méltó». De különben hagyta őket nyomorukban, hogy érezzék, s azok mélyen érezték, *mert tudták, hogy ha az egyház nem segít rajtuk, máshol nincs mit keresniök.*

Az ősegyház történelme gyönyörű példákat szolgáltat a kulcsok hatalmának kizárólagos érvényéről; sőt azt mondhatni, hogy minél hátrább megyünk a századok folyamán föl az egyház bölcsőjéhez, annál egyszerűbb és élesebb e hitnek kifejezése. Ilyen pl. az, melyet Özséb említ történelmének V. könyvében. Rómában történt Zephirin pápa alatt, — midőn a sötét Tertullián hite megmerevült a szigorúságban s száraz ágként letört az egyház fájáról, — hogy egy Natalius nevű keresztény, ki a hitért már sebeket és börtönt eltűrt, a hamis tévelygő atyafiaktól, kik válogattak az «apostolicus» Zephirinnek tanában s ép azért válogatóknak, haeretikusoknak mondattak, elbódítva: fölcsapott náluk püspöknek. Azonban Krisztus, ki nem tűrte, hogy az ő vértanuja végleg eltántorodjék, sok csodás látományban figyelmeztette őt a visszatérésre.

Egy ideig erősebb volt a pénz és a világi tisztelet horga, mint a lelkiismeret vonzalma; míg végre ugyanazon naiv elbeszélő szerint, az angyalok egy éjjel Nataliust vesszőkkel és ostorokkal úgy megdolgozták, hogy a fájdalom hathatósan felnyitotta szemeit s ő megtért. Bármint történt is ez, minket nem érdekel; de érdekel az, amit a történet szerint Natalius ily állapotban tett: «Reggel fölkelt, vezeklő övet és zsákot öltött, fejére hamut hintvén, bánatos arccal és könnyes szemekkel Zephirin pápának lábaihoz borult s nemcsak a presbyterium, de a laikus testvérek előtt is letérdelt, úgyhogy az irgalmas Krisztus egyházának megesett a szive rajta s vele együtt sírt, jajgatott az egész gyülekezet. S mégis ez a Natalius, bár sokat szívszaggatóan könyörgött s sebhelyeit is mutogatta, csak nehezen vétetett fel az egyház közösségébe».

Ezek után lelkünk elé lép Krisztus szavainak mély felfogása, mely az egyházban tért nyert s bármiféle más bűnbocsánatnak leghalványabb reményét sem ismerte: Neked adom a mennyország kulcsait... akiknek megbocsátjátok bűneit...; minden bűn fölött ti gyakoroltok hatalmat, bármit kötöztök, meg lesz kötve; bármit megbocsátotok, meg lesz bocsátva; — ha ti megbocsátotok, én is megbocsátok; ha ti megtartjátok, én is megtartom.

Természetesen, hogy merész, páratlan szavak! De hiszen azért isteniek s az egyház soh'se engedte letépni homlokáról e díszt, hogy isteni. Az isteni hatalmat nagy méltósággal kezelte; éreztette hiveivel, hogy e hatalom nagy kegyelem; de azért sehol se késett s főleg a haldoklóknak megadta a legnagyobb vigaszt; legalább annyit adott, amennyi elég volt, hogy üdvözüljenek: *bűnbocsánatot!* Ebbe is bele kellett tanulnia, hogy hogyan, mikép adja e bocsánatot. Néha kételyei voltak, nem engedékeny-e nagyon; s akkor

a szív tanácsot kért az észtől; a püspökök egymáshoz fordultak s a nyugoti egyházban kivált Cyprián a tanakodó hullámzásnak központja. Az 53. levélből megtudjuk, hogy hat püspök azon kérdéssel fordult hozzá: lehet-e azokat, kik a városi hatóságtól s a nép dühétől sebeket, kínokat szenvedtek, de azután a proconsul elé cipeltetve, a borzasztó fájdalmak közt elernyedtek és elestek, — lehet-e ezeket három évi penitencia után teljes bocsánatban részesíteni? Cyprián felel: Most husvét van s a püspökök, kikkel ez ügyben konferálni akarnék, hozzám nem jöhetnek; várjatok tehát s ne határozzatok, míg a kérdés meg nem érik. Ami az én véleményemet illeti, gondolom, az oly elesett vértanunak három évi penitencia után bátran meg lehet adni a bocsánatot. Ez a szivósság, ez a töprengő gondosság, mely aggályoskodik, hogy talán nem jól tesz, csodálatos megvilágításba helyezi *az egyháztól és senki mástól járó s várható bűnbocsánatot.* S nemcsak Afrika érzett így, nem! A római klérus — a pápai szék üres volt! — ép így töpreng, ép így őrzi féltékenyen a nagy kincset, az isteni hatalmat s fél, hogy talán téved. A római klérus levele Cyprián aggodalmainak visszhangja: Mi e fölötte fontos kérdésben veled egy véleményben vagyunk, «meg kell várni az egyház békéjét s azután a püspökök, presbyterek, diakonusok és laikusok szine előtt határozni kell az elesettek ügyében. Mert gyűlöletesnek és terhesnek látszik, hogy egy oly ügyben, melyben oly sokan részesek, kevesen döntsenek s hogy egy itéljen abban a bűnben, melyet oly sokan elkövettek: mert úgy látszik, hogy nem lehet az szilárd és állandó végzés, melyhez nem járultak sokan». Midőn végre a béke beállt s összejöhettek, Cyprián köré sereglettek az afrikai püspökök és a Szentírás több kedvező és kedvezőtlen helyét meghányva, a mérséklet útjára tértek, abban állapodva

meg, hogy kétségbeesésbe ugyan ne kergessék az elesetteket; de az evangéliumi fegyelmet se lazítsák meg, hogy hamarosan kiengeszteltessenek; hanem tartsanak hosszú penitenciát s kérleljék meg bánatosan az Isten irgalmát; vétessenek birálat alá az egyesek esetei, szándékai és a késztetés nehézségei s így hozassék róluk itélet. Ily szorgosan járt el Cyprián az üldözés után; hasonlót tettek a püspökök; mérséklettel, diszkrécióval meghánytak mindent; nem volt ügy, mely itéletüket kikerülte; külön eljárási utasítást adtak ki, melyet a püspökök és presbyterek a penitencia feladásában követtek.

Az alatt a pápai székre Kornél lépett. Cyprián nem nyugszik s nehogy «kevésbbé nyomós legyen az afrikai püspökök egyetértő itélete, Kornél kollégánknak is irtunk Rómába, ki zsinatot tartván a környékbeli püspökökkel, hasonló fontosságot tulajdonított a kérdésnek, nem kevesebb méltányossággal magáénak vallotta nézetünket». (Epist. 52.) A régi zsinatok kánonjai mind a bűnöknek az egyház tekintélye alá való *föltétlen terjesztését követelik;* mindmegannyi részletes törvény az egyes bűnökről. Az eliberisi és ancyrai zsinatokra ezért jöttek össze a püspökök.

Az eliberisi zsinatnak van 81, az ancyrainak 25 kánonja. Néhány kivételével, mind a bűnökre rovandó büntetésekről szól; a bűnök nemei, azok körülményei, a vétkezők lelkülete, a késztetés, az alkalom hatalma birálat alá kerülnek s minden bűnre a súlyosbító körülmények hozzáadásával vagy az enyhítő körülmények betudásával penitenciát rónak. Hasonlók az apostoli kánonok; több mint felük a klérikusok és laikusok vétkeire kirovandó büntetésekkel foglalkozik. Még nagyobb joggal állíthatni ezt az I. arlesi zsinatról, melynek 25 kánonja ismeretes. Mindezekből kétségtelen a következtetés, hogy a régi egyház

püspökeinek első gondja volt, a bűnöktől óvni az előre kiszabott penitenciák által s a presbytereket utasítani, hogy mikép kell az elkövetett bűnöket fenyíteni.

Ime, az egyháztörténelem ékesszóló tanusága! Meleg közvetlenséggel szól belőle az élet, melyben a dogmák praxissá változtak s az elvont igazság testet öltve járt-kelt.

A keleti egyházban magasan kiemelkedik csodatevő Gergely, nem annyira iratai miatt, mint inkább személyiségének erőteljével. Gergely mindig az őshit elementáris hatalmával rendelkezik. A keleti egyházak szemében úgy fénylik alakja, mint a Pharos a hajdani Alexandriában. Történt, hogy az öntudatra ébredt ázsiai népek, a gótok és hozzátartozóik elpusztították Pontust s a szomszédos vidéket; a rettegés s a harcok e borzalmas korában a keresztények közül sokan nagy bűnökbe estek; a barbárokkal kezet fogva raboltak, pusztítottak, hazaárulók lettek. A püspökök Gergelyhez fordulnak, aki Euphrosinus presbytert küldi hozzájuk levéllel, melyben egyes penitenciákat határoz meg; néhány óriási vétket illetőleg pedig azt javalja, hogy várjanak, ne határozzanak, míg a püspökök tanácskozásra összegyűlnek; addig pedig zárják ki a vétkeseket. «Azért küldöm hozzátok Euphrosinus testvérünket és presbytert, hogy azon utasítás szerint, melyet áthoz, lássátok, kiket kell kegybe fogadni s kiket visszautasítani...» «Félek ugyanis, nehogy, mint az Írás mondja, a gonosz kárhozatba sodorja magával az igazat is.» Jól esik ismét közvetlenül meggyőződnünk, hogy csodatevő Gergely s a pontusi presbyterek és püspökök *nem ismernek más utat a kiengesztelésre, mint az egyház kulcsainak hatalmát.*

A legterjedelmesebb okirat e nemben Nagy szent Vazul levele Amphilochiushoz. Vazul és Nyssai Gergely egy ritka testvérpár, kik az elhaló görög műveltségnek

fényoldalait a még erőteljes kisázsiai népjellembe oltották s így önmagukon az erőteljes jellemet a legsimább görög formális képzettséggel szerencsés összhangba hozták. Amphilochius iconiumi püspök volt s a nagyhírű Vazultól akarta megtudni, hogy mely bűnöket mily büntetésekkel kell fenyíteni. Vazul levele 85 kánont sorol fel, amelyek mind csak a penitenciákat szabályozzák. Felsorolja a bűnök majdnem valamennyi faját; mindenikre kirójja az érte járó penitenciát. S midőn ezt teszi, a katholicizmus vezérelvét, a hagyományt teljes érvényében mutatja be: «Mivel kérdéseid minket azelőtt nem foglalkoztattak, kényszerültem az ügyet komoly vizsgálat alá fogni és *amit őseinktől vettünk,* vagy ami hasonlót s ezzel összefüggőt tanultunk, emlékezetünkbe visszahivni». Azután fölsorolja azt, ami előbbi határozatokban már bennfoglaltatik, «ugyanis mindkettőt szem előtt kell tartani, azt is, ami változatlan jogi követelés s azt is, amit a szokás áthagyományoz; mert amiben Írás nem rendelkezik, abban a hagyományhoz kell ragaszkodni.» S azután nagy gonddal itéli meg a különböző bűnöket, de semmit sem mer határozatba hozni, amit vagy a meglévő kánon, vagy az egyházi szokás nem rendel.

Szent Vazul hozzá méltó testvére, Nyssai Gergely hasonlókép levelet ír Letojus Melitine püspökének s a szomszéd püspököknek felszólítására. E levélben összegezi és rendezi azt, amit a penitencia ügyében a régi kánonokból s a szokásból meríthetett. Elüljáróban a tárgy nehézségére reflektál, mert ugyancsak «nehéz szelid és józan itéletet hozni a bűnökről. Valamint ugyanis a testi bajok a legkülönbözőbbek s minden egyes más és más eljárást igényel: úgy a lelki betegségek is nagyon változatosak s aszerint kell hozzájuk mérni a találó orvosságot». Ő a régiek nyomán halad; beszél a haragról, a fösvénységről, a sírok

megraboltatásáról, mindenben a hagyományt követvén. Az atyák feleleteiből s az ancyrai zsinat határozataiból tehát *az az egy* napnál világosabb, hogy a legrégibb időktől kezdve, közvetlenül az egyház bölcsőjétől, *a kulcsok hatalma minden bűnre rátette a kezét;* e szomorú kopár mező kizárólagos, szerencsés művelőjének tartotta magát s azért hegyitől tövire határozatokat hozott; vezeklési könyveket, vezérfonalakat adott püspökei és papjai kezébe, szóval azt a gondosságot fejtette ki, mely világosan s nagy nyomatékkal öntudatára hozza minden kutatónak, hogy *az egyházi felfogás szerint nincs más bűnbocsátó hatalom.*

III.

A bűnös az egyház lábainál.

Az egyház bűnbocsátó hatalma egyetlen és kizárólagos. Kívüle bűnbocsánat nincs oly értelemben, hogy aki ezt tudva és akarva megveti, az az Istentől sem nyer bocsánatot. E bűnbocsátó hatalomnak alá van vetve minden bűn s az egyház tényleg minden bűnt megbocsátott, a legfőbb bűnöket, a bálványozást, gyilkosságot, paráznaságot sem véve ki. Hogyan válaszolt a bűn terhétől elkínzott emberiség az egyház e csodálatos hatalmára, mely egyrészt hangoztatta ugyan, hogy neki adattak a mennyország kulcsai; de amellett oly szelid, oly résztvevő szeretettel tette azt, mint aki szeretné merő könyörületté változtatni hatalmát?

Az elkínzott emberiség eddig vigasztalan s nagyrészt sikertelen bánatával, elégtételt ajánló készségével, önmagát kárhoztató bűnvallomásával, önmagán bosszút vevő igazságérzetével az egyház lábai elé borult. Ez az ösztön sugallatából történt! A tenger belezúdul

az örvénybe, mely előtte nyilik s az emberi szív meghajlik az isteni hatalom előtt, mely neki bocsánatot igér. Bánni bűnt... ó ahhoz értett; hiszen az az elpusztíthatlan emberi jóravalóság a bűnnel szemben nem folyamodhatik máshoz, mint a bánathoz. Elégtételt adni, úgy ahogy tud, bocsánatkérés, megalázás, szent bosszuló elszántság által, ehhez is értett. Mindezt a természet sugallatából tanulta... Sőt még a bűnt bevallani, gyalázatát, alávalóságát napfényre hozni,... még ezt is megtette néha! Csak bocsánatot nyerni... erről kételkedett. Hogy a bűnösnek magának kell valamit tenni, hogy a bűnbocsánat elnyerésére okvetlen a szívnek munkája, epedése, törekvése szükséges: mindez természetes előtte. Midőn tehát a bűnös az egyházban látta a bűnbocsánat keresett s áldott hatalmának megszemélyesítését, azzal a bűnét becsmérlő, utáló, elégtételt felajánló szivével az egyház lábaihoz borult. Az egyház nem kívánt tőle többet, mint amit már a természet sugallt.

Az egyház azt kivánta, hogy a bűnös bánja meg, vallja be s bosszulja meg bűnét. Talán meglepő és nem indokolt e három kelléknek felléptetése? Némelyiknek talán úgy látszik, hogy e három részben csakis pozitiv keresztény rendelésre kell ismernünk. Azonban ez nincs úgy! A bűnbánó a természet rohamosságával, az ösztön hibázhatlanságával e három aktusban tör ki: természetes a bánat, természetes a bűnbevallás, természetes az elégtétel. Fönnakadnak tán azon, hogy a bűnbevallást is természetesnek mondjuk? Annak mondjuk, de csak a heves, a lelket mélyen átjáró bánatról állítjuk azt. A szenvedő és kesergő lélekből kitör a bűnbevallás is; vallomása által, azt gondolja, hogy megenyhül. Valamint a szenvedő azért sír, mert enyhülést talál könnyeiben: úgy a hevesen, a szenvedélyesen bánkódó is könnyebbülést talál abban, hogy

bűneiről mások előtt magát vádolja. Hogy mennyire természetes a bűnbánó szívnek e három aktusa, azt a tapasztalat s a történet is bizonyítja. *A keresztény penitencia e tekintetben a természetnek átszellemítése és kitágítása volt.* A kinyilatkoztatás szentségi méltóságra emelte az emberi szív nemes ösztöneit és szabállyá a szenvedélyes bánatnak kitörési módját. Csak a szenvedélyes bánkódó panaszolja el bűnét s ime a kereszténység szenvedéllyé akarta fokozni a bánatot s azért bűnbevallással kötött össze minden bűnbocsánatot. *Bánat, erősfogadással egybekötve, gyónás és elégtétel:* ezek a bűnöstől megkivánt kellékek; e kellékekbe elmélyedő *lélekre ráborul az Isten kegyelme a föloldozás által,... ebben áll a penitenciatartás szentsége.*

1. A bánat theologiája.

A bánat a természetes észnek követelménye. Elmozdítani, amennyiben rajtunk áll, az Isten haragjának okát, visszavonni a sérelmet, amennyire lehet, ezt követeli a dolog természete; mivel pedig azt, ami történt, meg nem történtté sehogysem tehetjük; mivel az a röpke akarás, mellyel Isten ellen lázadtunk, most már nem létezik, s következőleg fizice megközelíthetlen, a morális visszavonást kell eszközölnünk, kell a tettet elitélnünk, megutálnunk, ellenkező cselekvés által jóvátennünk, más szóval: *bánat kell.*

Bánat nélkül nincs bűnbocsánat. Vajjon az Isten megbocsáthat-e bánat nélkül, ezt az emberiség sohasem kereste. Bánatával fukarkodni nem akart, s nem látta be, hogyan kérdezhetné a szív, mely enyhülés után eped, azt: hát én is tegyek valamit? Ez természetellenes gondolat. Tegyen meg az ember mindent, amit tehet; s mit tehetne könnyebben és természetesebben, mint hogy bánja és utálja vétkeit?!

Hogy mi a bánat, ahhoz nem kell definició. Mindenki tudja, ha nem is birná definiálni. A bánat belső, tehát közvetlenül öntudatunkba lépő tény s mindenki érzi, hogy az a *múltnak megutálása és fájlalása.* Az Irás nem forgatja ki a természetes fogalmakat, nem hamisítja meg a legközvetlenebb érzelmeket; pedig csak e kettős merénylet árán léphetett Luther az emberiség elé azon gyenge, beteges, erőtlen, természetellenes fogalommal, hogy a bánat tulajdonképen jó föltétel. Nem! Ne fosszuk meg alázatos hangulatától, érzelmes melegétől a bánatot! A bánat fájdalom és nem föltétel elsősorban; a bánatban bennfoglaltatik a föltétel, de a bánat nem föltétel. Az apostol is említi, hogy a bánat *fájdalom és szomorúság* (Kor. 7, 10). Az egész Szentírás a bánatot sírásnak, nyögésnek mondja. Az Irás fogalma a bánatról: könnyek, utálat, elszörnyűködés. Föleszmél a szegény ember; elgondolja vétkét s gondolat- és ismeretvilágában ámulva elborzad: «Istenem, mit tettem?» Joel próféta (2, 12 13) hangoztatja az Úrnak penitenciára hívó szavát: «Azért mondja most (mielőtt a fenyegetés beteljesedik) az Úr: térjetek hozzám teljes szívetekből, bőjttel, sírással és jajgatással és szaggassátok meg szíveteket, nem pedig ruhátokat és térjetek a ti Uratok Istenetekhez; mert ő kegyes és irgalmas, béketűrő és nagyirgalmú és legyőzi a gonoszságot». Ez indulatos szavak meggyőznek minket arról, hogy a bánat a szív fájdalmas hullámzása; bánkódó akarat, mely undorral, gyűlölettel fordul el a beismert, sajnos, hozzábilincselt rossztól s midőn szabadulni akar tőle, kitör a fájdalmas vágyban: «Uram! szeretném, ha nem tettem volna». Ennyit mondhat; többet nem tehet. Ez a bánat!

A gyöngeségnek és tehetetlenségnek szavai ezek! Mert mit változtathatnál azon, amit tettél, azzal az ájuldozó vággyal: szeretném, ha nem tettem volna?

Hiszen ezáltal magad bevallod erőtlenségedet; te csak akarnád, szeretnéd visszavonni a bűnt, de nem vagy rá képes; te nem érheted el, amit elvesztettél; te nem közeledhetel oda, ahonnan elbuktál; másnak kell elsimítania fájdalmad redőjét: a megsértettnek! De az a «szeretném» mégsem valami merő akarhatnámság, nem! Van benne pozitív mag s ez a gyűlölet; te gyűlölöd azt az állapotot, mely annak a bűnnek a következménye, s szomorkodol, hogy hozzá vagy láncolva, s e gyűlölet aziránt, amit előbb szerettél, s amely szeretetnek árán Istentől elfordultál, újra Istenhez fordítja akaratodat s a szomorúság afölött, amin előbb örültél, s amely öröm árán Istent eladtad, érvényre emeli benned ismét az Isten nagyrabecsülését. S ezt kívánja az Isten. A bánat öntudatos kifejezését képezi az ember vágyódó tehetetlenségének s e vágyódó tehetetlenségnek beismerése az Isten könyörületének alapja.

Így érez a bánatról a természet s a kinyilatkoztatás egyaránt. A kinyilatkoztatás a bensőséges, gyermeki szeretet hevével zavarta föl a szívek bánatát. Azon biztatással lépett elénk, hogy az Isten bocsánatot ad, de annál magasabbra nyomta föl a bánat hullámait. Kezébe vette az emberi bánkódás kétségbeesett ügyét s minden embert rászorított a bánatra Krisztus szavaival: ha penitenciát nem tartotok, elvesztek. Az egész kereszténység nagy agitációval tartja bevonulását; az apostolok cselekedetei visszhangzanak e jelszótól: «poenitentiam agite»; s azóta folyton hullámzik, folyton pezseg ez áramlat, melyet Isten megindított s erős csapásokkal egyre mozgásban tart. A trienti zsinat szerint: «Minden időben szükséges volt a bánat a bűnbocsánatra». A patriárkák korának épúgy vannak bűnbánói, mint megátalkodott kétségbeesett bűnösei. A lángoló pallosú angyal s az épülő bárka penitenciára hív föl. Peni-

tenciátlanság miatt lesz Káin földönfutóvá és a Noe korabeli nép kétségbeesése a vízözönbe fúl. De sehol annyi bánat, mint az egyházban! Az egyház a bánkódók egyháza. Azzal a méltósággal, mellyel a kulcsokat kezében tartotta, sürgette, követelte a hívek bánatát; kecsegtette, biztatta a bűnöst az Isten kegyelmével; a szomjazó haldokló fejét fölemelte, s ajkaihoz illesztette az élet serlegét; a beteg szívet enyhítő balzsammal kinálta; rémített, ijesztett, sírt, bánkódott vele együtt; vele sírt, örült, remélt.

Mélyen szívünkbe hat az egyház vágya, buzdító, esdeklő szava a penitenciára! Kiérezzük belőle Jézus szívének legnagyobb s leggyengédebb gondját, a lelkek tisztulását a bűnbánat által. Lelkes, mély, síró, esdeklő, szomorkodó bánatot kíván híveitől. Ki ne olvasná mély megilletődéssel szent Pálnak a korinthusiakhoz írt II. levelének második fejezetét? Az apostol Jézus szívének legsajátosabb érzelmeivel ír akkor, midőn a vérfertőzőnek bánatáról ír. Valamint háromnegyed év előtt szívének «nagy keserűségéből és szorongatásából» írt «sok könnyhullatással», csakhogy az eltévedt s mélyre süllyedt kereszténynek bánatát felébressze: úgy most édesatyai szorgossággal írja: «elég annak, ki ilyen vala, ez a feddés, mely sokaktól lett»; elég annak a községből való kizárás; elég volt neki, mert magába szállt és pedig annyira, hogy az apostol nyomban inti őket, hogy szeretettel bánjanak vele és «vígasztalják őt, netalán a felettébb való szomorúságtól megemésztetnék»; «azért kérlek titeket, hogy erősítsétek meg iránta a szeretetet». Gyengéd, apostoli egyház, mily komolyan veszed a bűnt s mégis mily gyengéd vagy!

A bánatnak bűnbocsánat jár. *Igen, de milyen bánatnak?*

Az Irás bánata mindig az Istent tartja szem előtt.

Úgy el van telve Istennel, hittel s örök reménnyel, hogy bűnt, vétket, pártütést mindig csak Isten ellen lát irányítva. Ha sír és sirat, mindig csak hitből veszi indítóokait. Mit is bibelődnék más bánattal, mellyel telve van a világ? bánattal, mellyel az öreg kor siratja ifjúsága vétkeit, mert erőit elpazarolta s most kiaszott velővel s száradó tüdővel tengődik örömtelen hosszú napokon s még hosszabb éjszakákon? Mit gondol az Irás bánattal, mellyel az özvegy siratja eltévedt leányát, kit rosszult nevelt, hiúságra és bűnre oktatott? — Az Irás nem törődik bánattal, mellyel a gyilkos siratja szenvedélye kitörését,... most midőn csörög bilincse;... nem törődik bánattal, mellyel a részeges bánkódik a mámorában elkövetett káron. Az Irás csak az Isten megbántását sirató szemeket nevezi bánatosnak; — csak az Istennek, az Úrnak, a Megváltónak, a lelkek szeretőjének sérelmét nevezi bűnnek s a bűnt mint Isten sérelmét megutáló, fájlaló akaratot hívja bánatnak. *Az Irás tehát a bűnben csak az Isten sérelmét s a bánatban a természetfölötti indítóokokból fakadó bánatot érti.* A világnak is vannak bűnei; a bűnt — legalább néhányat — a világ is utál és megvet. Vannak, vagy mondjuk, lehetnek filozófiai bűnök s következőleg lesz filozófiai bánat is, mely a megroncsolt fiziologiából, az erőszakolt psychologiából, a megsértett aesthetikából, a felforgatott szociologiából, az illemtanból szedi bánatának indítóokait: *ez a természetes bánat.* Ez az apostol által a «világ szomorúságának» nevezett kategóriából való. A filozófiai bűn alatt például a lopást értem, ha azt nem mint az Isten törvényének megszegését s az ő megsértését, hanem mint az igazság s a természetes rend megbolygását tekintem; e szempontból is a lopás csunya, utálatos tett; ami csunya és utálatos, azt meg lehet bánni; de ha valaki a lopást csak így s csak azért bánja, bánata a «világ szomorú-

sága», mely nem éltet. A bánat tehát mindig a bűnnek Istennel való ellenkezését szemléli; a törvényt nem elvontan, hanem az Isten akaratának tekinti; — a rendet az Isten újja vonásának tartja; — ami csúnya, ami rossz, abban mindannyiszor az Isten szívének fájdalmát érzi. S ez átlag a magát kinyilatkoztató Istennek közvetlensége, melybe a hit által belépünk, míg az ész s a tudomány kívül marad és didereg; ért valamit, hall valamit; az orkánban, a szélzúgásban, a tenger morajában hall érthetetlen hangokat; *a hit pedig Istennel emberi nyelven beszél,* emberi fogalmakkal közeledik hozzá; sértéseiről, fájlalásáról, vágyairól beszél s a bűnben is közvetlenül Isten sértését látja s úgy bánja, mint ahogy érző, nemes, nagy szívnek sérelmeit ma soknak ellene irányuló hálátlanságát bánni szokás.

Ennek a természetfölötti bánatnak sokféle indítóoka van; az egyik nemesebb lesz a másiknál, gyengedebb, mélyebb; a bánat is az indítóok tökéletessége szerint majd tökéletesebb, majd tökéletlenebb. Indítóokai lehetnek: *az Isten iránt való őszinte szeretet;* midőn úgy tudunk hozzá simulni, mint a gyermek anyjához, a barát barátjához, a jegyes jegyeséhez s e tiszta szeretet ösztönével utáljuk és siratjuk azt, ami Istent sérti, neki fáj. Kiindulhatunk a *remény színeiből, az örök boldogság vágyából,* melyet Istentől remélünk s a bűn által megtörve látunk. Megutálhatjuk, megsirathatjuk a bűnt, ha összeszorul szívünk s lelkünkre szakad a boldogtalan örökkévalóság félelme. Ki ne érezné ez indítóokokból kinövő bánatnak különböző hangulatát és árnyalatát? A szeretet gyengédsége, — a remény vágyódása, a félelem nyomott, szabadulást kereső érzelme, — mindezek majd melegebben, majd hidegebben színezik és élénkítik a szív bánatát. *Ez mind természetfölötti bánat, mert indítóoka hitből való.* Vannak ezeken kívül más indítóokaink is. Az *Isten-tiszte-*

let erénye, az az észszerű, a belátás és gyakorlat által fejlesztett hajlam, mely az Istennek, mint feltétlen, imádandó Urunknak tiszteletét követeli; követeli, hogy neki hódoljunk, alárendeltségünket mindenben kifejezzük s ép azért a bűnt mint az Isten sérelmét, az imádásnak és tiszteletnek csúffátételét, velünk megutáltatja és megsiratja. *Az Istennek járó engedelmesség* és a *hála* érzete szintén bánatra hangolnak; gyászos színekben emelkednek az öntudatban a szív ezen legnemesebb s a bűn által eléktelenített erényeinek romjai; az elégületlenség, a jogos vád panaszokra készteti a lelket; a lázadó szív ismét engedelmeskedni s a hálátlan gyermek ismét hálás lenni kíván s azért megutálja és fájlalja a bűnt, a lázadást és hálátlanságot. A theologusok ezeken kívül még egy indítóokot ismernek, mely a bűn természetének átértéséből ered. *A bűn ugyanis jogtalanság;* a bűn Isten ellen elkövetett alávaló merénylet, amely az Isten jogait sérti. E jogtalanság kárpótlást kíván, — e meggyalázás megkövetést követel. A bűnös az Isten sértett jogainak érvényt akar szerezni s amit elvett, azt visszapótolni kívánja. Az elégtétel természetesen nem lehet más, mint a bűnösnek aktusai s ezek közt első helyen: a bánat. Igaz, hogy az ember elégtétele mindig gyönge és aránytalan, — magában véve értéktelen, hacsak Krisztus érdemét nem zárja magában; de hisz ez az érdem számunkra készen áll, csak le kell foglalnunk. A bűnös lélek tehát az Isten sértett jogainak bosszulójává csap fel, elégtételt, kárpótlást követel bánatában, bünhődésében, megalázódásában az isteni felség számára. E hangulatban a theologusok *különálló erényt, a bánatnak különös motivumát látják* s ezt *«virtus poenitentiae»-nek, a bánat erkölcsi erényének mondják.* — Az akarat ez indítóokok bármelyikéből *természetfölötti bánatra* emelkedhetik; minden egyes oknak gyökeréből kivirágozhatik a tulajdonképeni penitencia; ezt a

trienti zsinat *az elkövetett vétek fájlalásának és megutálásának mondja, mellyel együtt jár a jövőre nézve a vétek elkerülésének erősfogadása.*

A theologia a penitenciának e gazdag változatú szivárványában ismeri fel az üdvöt, békét s engesztelést hozó fájdalmat. Fölösleges megemlítenem, hogy *ez belső, szívbeli fájdalom.* A fájdalom forrása csak a szív; az ajkak csak szegélyei annak az edénynek, melyből kicsordulnak a «cogitationes malae», ép úgy, mint a «cogitationes pacis». Azért a próféta is hangoztatja: térjetek hozzám teljes szívetekből; nemcsak szóval, szájjal, könnyel, hanem szívvel. Ha a könny, ha az ajk panasza el is marad; ha a fájdalom csak az akarat fájdalma, mely habfodrot nem vet az érzékiség vizein: akkor is elégséges bánata van a szívnek, mert mi legyen más a bánat, mint az *akarat bánkódása?* A bűnös tehát nyissa meg szívét Ezechiel tanácsa szerint: «facite vobis cor novum»; amit szerettetek, azt most ne szeressétek; — amihez hozzánőttetek, attól szakadjatok el; az érzékiség, a meleg vér lehelete helyett az Isten-szeretet tüze árassza szét tisztító hevét; — hajlamaitok súlya ezentúl az Isten, a végtelen felé terelje bolygó lelketeket; ezen elhajlás hozzon rátok új tavaszt, «inclinate corda vestra ad Dominum». (Józs. 24₂₈) Nagy erő ez, mely mikor bevonul: repeszt, dönt, szakít a szíveken: «scindite corda vestra» (Joel 2₁₃) s neve is «contritio» összetörést jelent. Minden egyéb, mit enélkül tennénk, haszontalan. Az önvád, a bűnbevallás sem változtatja meg a szívet, hanem a megváltozott szív teszi a bűnbevallást üdvössé. Ágoston a szívek nagy ismerője szerint Saul is, Dávid is bevallják bűnüket. Saul elpanaszolja vétkét Sámuelnek: vétkeztem, áthágtam az Úr törvényét; jöjj, segíts, hogy lefegyverezzem haragját! De Sámuel mintha nem is méltányolná a szív látszatra üdvös panaszát,

csak azt feleli: «Elvetett téged az Úr». Ellenben Dávid azt mondja: «Vétkeztem az Úr ellen» s Náthán biztosítja őt: «Levette lelkedről az Úr a te vétkedet». Honnan a két próféta ily különböző viselkedése? Honnan a két, látszatra egyforma bűnbánat különböző megitélése? Ágoston felel rá: «Similis vox, dissimile cor» — Dávid szíve megváltozott, Saulé nem. Dávid kiszakította szívéből a bűn szeretetét s a szeretet helyébe gyűlöletet ültetett; Saul gyűlölete és szeretete a régi; bánatát csak a trón elvesztésének félelme keltegeti. Ennél a száj beszél, a szív hallgat; ott a szív beszél.

Ezen belső, természetfölötti bánatnak leggyengédebb s leghathatósabb neme az, mely a *szeretet indítóokából* ered. Ezt a theologia *tökéletes bánatnak,* a többit mind tökéletlennek mondja. A tökéletes bánat rögtön kibékít az Istennel, — a tökéletlen csak a töredelem szentségében.

Az ember mély megilletődéssel veszi észre a szeretet győzelmes hatalmát; tudta, hogy a szeretet nagy hatalom, — hogy minden szenvedélynek gyökere; tudta, hogy a szeretet oly erő, melynek minden könnyű; de hogy az Istennel szemben is, az egyetlen szeretet az, melynek erejében fölemelkedik a porból az elesett ember s szívét az Isten szívéhez fűzi, ez meglepi. Tehát annyira nemes, annyira hatalmas a szeretet, hogy az Isten ezt az emberi érzelmet tartja magához méltónak? Csodálkozásunk azonban eloszlik, ha meggondoljuk, hogy a szeretet az emberi lélek heve, értéke, virága. Ha tehát az Isten a lelket maga számára teremtette s rajta tetszést találhat, szeretetében fogja leginkább magáénak ismerni. A szeretet az isteni szikrának kigyulladása, a holt energiának fölébredése. Szeretetben lesz bátor a gyenge; szeretetben válik hőssé a lélek. Rossz irányba terelve, a hősies szeretet borzasz-

tóvá lesz és a szenvedély ijesztő torzképeiben kisért a boldogságot kereső emberek közt; vérig lázítja, tüzeli, halálba kergeti őket. Nemesebb alakjaiban csodálatos; mily mélység van az anyai szeretetben? Az emberiség nagyobb fele «gyengéd nemnek» neveztetik; ha van valami lelki is ez elnevezésben, úgy azt csak fogékonyságának köszöni a szeretet iránt.

Ez a merő természetes szeretet a hit által természetfölöttivé válik; gyengédségéből mitsem veszítve, még nemesebb, hatalmasabb impulzusok cikáznak át rajta; a szeretet valamennyi jogcímét fölleli az Istenben s fönntartás és kétkedés nélkül úgy tudja szeretni az Istent, mint anyját, mint jegyesét, mint szívének legbecsesebb kincsét. E szeretetből kifolyó bánat győz az Isten szívén. Az ó-szövetségnek nem volt bűnbocsátó szentsége; de volt *bűnbocsánata a szeretet* által. *A szeretetből kifolyó bánat: ez a népek nagy szentsége!*

Mózes (IV. 4 29) hirdeti a bánatos szeretet hatalmát: «Mikor keresni fogod a te Uradat Istenedet, megtalálod őt, ha teljes szívedből keresed és lelkednek teljes keserűségéből». A Szentírás «teljes szívet» csak a szeretetben ismer; szeretet nélkül üres, sivár a szív; — «teljes keserűség», mely keres és remél, csak szerető szívben lehet, mely mindent vesztett. Csodáljuk az Irás mély igazságait, kifejezéseinek találékonyságát és teljét! Ezechiel is, Joel is ezt a teljes bűnbánatot emlegeti: «Ha az istentelen bűnbánatot tart minden bűneiről, melyeket cselekedett és megőrzi minden parancsomat és itéletet és igazságot cselekszik: élvén él és nem hal meg». (Ez. 18 21) Nem tudjuk magukból e szavakból, hogy miféle bánat ez? Ha van bánat, mely erre képes, a *leggyengédebb bánat lesz, mely a szeretetből való.* Tehát a törvényben is az, ami leglelkibb, legszellemibb, megmaradt érvényében s az újszövetségben nem hogy elvesztette volna erejét, hanem

az öntudat legmagasabb fokára, a fejlettség, a kivirágzás stádiumába lépett. Az új-szövetségben is a szeretetből folyó, vagyis *tökéletes bánat* rögtön bocsánatot talál. A szentségek, az egyház nem akadályozzák futását, — valamint a kereszt sem zárja el az Istenhez vezető utat, hanem inkább emeltyűje a sziveknek s támasza és botja a földi vándoroknak.

Az evangélium a bánatos szeretetről állítja, hogy általa lesz az ember Isten barátjává s fogadott fiává. «Ha ki engem szeret, az én beszédemet megtartja és Atyám is szereti őt és hozzája megyünk s lakóhelyet szerzünk nála». (Ján. 14 23.) A szerető szívben tehát az Isten lakik! Hogy mikép lakik, ez a theologiának egyik nehéz kérdése; de hogy a szeretet által borul ránk a Szentlélek árnyékolása, az iránt kétség nincs. Szent Pál pedig a szeretetről következőkép ír: «Az Isten szeretete kiöntetett szíveinkben a Szentlélek által, ki nekünk adatott». (Róm. 5 5.) Az apostol közvetlenül az idézett szavak előtt az örök reményről beszél, mely meg nem csal, mivel az Isten szeretete kezeskedik róla. Mit értsünk ez «Isten-szeretet» alatt? Némelyek az Istennek hozzánk való szeretetét értik alatta; de ez az értelem elégtelen és nem okadatolja eléggé szent Pál gondolatmenetét: legalább azt kell mondanunk, hogy mindenesetre azt a szeretetet is értjük alatta, mellyel mi Isten iránt viseltetünk; hiszen mikor az ember készséggel fogadja a hozzá betérő Istent, mind a két szeretet, t. i. az Isten szeretete az emberhez s az ember szeretete az Istenhez mindig egybe van kapcsolva. Az Isten *a szeretet által tér be a lélekbe;* azért a szeretet kizárja a félelmet s azt, ami félelemmel járja át velőnket és csontjainkat, a bűnt. Igy értelmezi szent Pál szavait a trienti zsinat is. (Sess. 6., c. 7.) S valóban az apostol *a mi szeretetünket érti Isten iránt* s nem az Istennek irántunk való szeretetét; azon szeretet

által ugyanis lakik bennünk az Isten s szívünk a világosság s a fény otthonává válik; azon szeretet által kizáratik lelkünkből a bűn s beléje tér az a szelid, gyengéd «columba», melyről a szent atyák annyi érzéssel szeretik mondani: «Res delicata Spiritus sanctus». Ez a szeretet eszközöl tehát bűnbánatot; mert azon szeretetnél fogva, mellyel az Istent szeretjük, vannak örök reményeink, melyek meg nem szégyenítenek. Tanú rá a «bűnös asszony» szent Lukácsnál (7 37), aki «békével mehetett», «megbocsáttattak sok bűnei, *mert igen szeretett.*» Az asszony bánkódó szeretete nem tévedett; szíve ösztönével eltalálta az utat Jézus szívéhez. Magdolna epedő ajakkal csókolta a megbántott Istennek lábát; szívének reszkető fájdalma könnyeiben tört magának utat; a szeretet az önfeledettségig vakká tette minden egyéb iránt, csak őt látta, akit engesztelni sietett. S Magdolna nem csalódott; a szeretet győz. Higgyünk hatalmában s bízzunk erejében! Ha mélyre sülyedt a lélek a szenvedély szerelmében, kiemelkedik az örvényből a bánat szeretetében. Ez az evangélium szelleme! Szent János a kinyilatkoztatásnak s az új törvénynek fönségét a szeretetbe helyezi. A szeretetből élnek a lelkek, «mert a szeretet Istentől való... És aki szeret, Istentől született és ismeri az Istent» (1 Ján. 4 7.) Hogy a lélek a bűn álmából felébredjen, szeretnie kell; mert ha szeret, Isten gyermekévé lesz. Az Isten gyermeke pedig vétket nem ismer; mert «aki Istentől született, bűnt nem cselekszik». Szent Pál pedig, ki arról panaszkodik, hogy a régi törvény «semmit tökéletességre vinni képes nem volt», a szeretetről azt mondja, hogy ez a «tökéletesség köteléke». Kötelék, mely a Krisztus testének tagjait egységes, élő szervezetbe köti össze, az összekötött tagok élő tagok; az az élet pedig szeretetből való!

De ha az új-szövetségi Szentírás nem is biztosí-

tana arról, hogy a szeretetből folyó bánat bűnbocsánatot érdemel, úgy sem kételkedhetnénk benne. Nem lehet kinyilatkoztatás, mely a természet legnemesebb s leggyengédebb érzelmét ignorálja. A kinyilatkoztatásnak, ennek a nagy «paedagogus»-nak irányzata a lélek legfönségesebb érvényesülésére tör. A szeretet az új-szövetségben nem vesztette el méltóságát és érdemét, sőt kimondhatlan mélyebb tüzet és éltetőbb meleget nyert; ha tehát a zsidónak s az őskinyilatkoztatás fényéből élődő pogányságnak öntudatában a bánatos szeretet bűnbocsánatot nyert s ez öntudatban nemesítette legkiválóbban azokat a bűnös lelkeket, mennyivel inkább kellett a szeretet e tiszta sugárfényét élesztenie az új-szövetségnek, melynek lelke, fölénye, fönsége, hatalma, titka és élete a szeretet. A keresztény-ség jellege, a szeretet erejébe vetett hit és bizalom: «credere caritati». Minden szentség, minden ima és kegyelem, istentisztelet és tanítás azt veszi célba, hogy bennünk a szeretetet megteremtse; midőn a szeretet szárnyaira kel a lélek, minden törvényt és parancsot teljesített; ha szeretsz és meg nem keresztelkedhetel s ily állapotban meghalsz, üdvözülsz; — ha vétekben vagy s nem gyónhatol, de szeretsz és meghalsz, üdvözülsz. *A szeretet pótol minden szentséget; az Istenszerető szío a legnagyobb s legüdvösebb emberi valóság!*

Ezt tanítja az Írás a bánatos szeretet erejéről. E tan amint szivekhez szól: úgy a szivektől tökéletesen megértetik; mert mindenki tudja, mit tesz szeretni s mit tesz szeretetből bánni. De *mily fokú legyen a tökéletes szeretet?*

Az egész theológia, midőn a bánatos szeretetről beszél, *legnagyobb, mindenek fölött való fájdalmat emleget,* «dolor summus», «dolor super omnia»; az evangelium is «ex toto corde, ex tota anima, ex tota virtute» s főleg «ex omnibus viribus» folyó szeretetet kíván;

a próféta is visszatérésre buzdít «in toto corde vestro»; a szív szívesen elhiszi, hogy éreznie is kell, áradma. dagadnia is kell attól a nagy fájdalomtól, mely oly méltányos, oly illő. A józan theológia, melynek szent Tamásnál nagyobb képviselője nem akadt, különböztet a szeretetnek érzésben keltett hullámzása s a szeretetnek, mint értelmes, akarati aktusnak lényege közt. Ó az az érzés, az a gyengéd, finom érzés, mely sokszor az érzékies illetésre, mint a legrezgőbb nyárfalevél a szellő langy legyintésére idegesen rázkódik s mint a nyári délben a sima tó tükre a leggyengébb lehelettől is fodrait borzasztja, érzéketlen s indulatlan marad az érzékiséget nem illető, csak az ész s a hit szemei előtt feltáruló valóságok benyomásaira! Az érzés alsóbbrendű tehetség, mely jóllehet csupa élet és reakció a maga körében, a fensőbb szférákkal, az értelmi világgal szemben nagyon nehézkes. Igaz, hogy a mély megrendülés a felsőbb, az értelmi vágyó tehetségben elveti hullámait az alsóbb, az érzéki vágyódásba is s magával ragadva azt, az érzésnek, a gerjedelemnek színeivel élénkíti, illataival fűszerezi, vizeivel öntözi saját értelmi indulatait, kicsattan a lelki öröm az arc pírjában, fölragyog a szem magikus fényében s ég, tűzként ég az ajkon s pihegve dolgozik a tüdőben; de az akaratban lehetnek szellemi indulatok is, melyeknek nincs oly mély fenékhullámuk, nincsen hevük az arcon, nincsen könnyük a szemben. Azért ezek az értelmes indulatok *valók,* ha nem is érzékiek. Lehet tehát akaratunkban indulat, mely követi az ész szavát s átkarolja a tárgyat azon mérték szerint, melyet az ész annak értékéről felállít; átkarolja az Istent úgy ahogy ítél, hogy ez a legfőbb jó; — utálattal fordul el, még pedig legnagyobb utálattal a bűntől, mert ez a legfőbb rossz s mégsem birja e fájdalmat s e szeretetet úgy érezni, mint mikor édesanyja ölébe borul, vagy kitünő s forrón szeretett

barátjának koporsója előtt letérdel. Azért az a szeretet s az a fájdalom mégis legnagyobb, mert a mi becsülésünk szerint mi az Istent legnagyobb jónak tartjuk s leginkább átkaroljuk; s a bűnt legnagyobb rossznak ítéljük s attól legelszántabban elfordulunk. A mélység megvan ez indulatokban, de a hullámzás nem olyan izgatott és erőszakos; ezt a theológia «appretiative summus dolor»-nak hívja; az izgatott, az indulatos, az érzékiség hatalmát felcsigázó bánatot pedig «intensive summus»-nak mondja.

E helyes megkülönböztetéshez kommentárul szolgál minden egyes emberi kebel. Szivünket az érzéki öröm és fájdalom oly könnyen villanyozza; a vonzalom és ellenszenv oly természetes áramok, melyek ha a lelket nem is ragadhatják feltétlenül, de hullámzásukat, apadásukat és dagályukat, hidegüket és hevüket okvetlenül közlik vele. Az érzéki indulatok tárgyai oly színpompával, oly delejességgel vannak felruházva, hogy hathatósabban ingerlik még a fáradt idegeket is, mint az elvont, a gondolkozás maga légkörén átszűrődő fény. Nem csoda, ha a bensőség s az élet melege hathatósabb és izgatottabb az érzéki szeretetben és fájdalomban, mint a lelkiben. E régi köztapasztalati psychológiát írja le szent Tamás (Supp. 1, q. 3, a. 1.): «Az alsóbb tehetségeket tárgyaik hevesebben mozgatják, mint az értelmi világ valóságai; s azért minél közelebb fekszik az értelmi magaslat az érzék köréhez, vagyis minél alacsonyabb: annál inkább hozza mozgásba az érzéket is; érzékenyebb tehát a fájdalom, mely a test sebeiből árad, mint amely a lélekéiből, s ha a rosszat tényleg nem érzékeljük, hanem csak elgondoljuk, jobban ijed fel lelkünk az érzéki baj fogalmától, mint a lelki veszteség megfontolásától. Így lehet érteni, hogy az a fájdalmas megrezdülés, mely az érzékbe áthat az értelmiségből, mely a bűnt elítéli és megutálja, kevésbbé heves,

mint más, az érzékben otthonos bánkódás, már csak azért is, mert ezt a bánatot mi gondolkozás által, szabadakaratunkból keltjük fel, melynek nincsenek hatalmában az érzékiség gerjedelmei, hogy csak akarjon s felzúgjon a szenvedélyes fájdalom vihara».

Mi következik ebből? Az, hogy az értelem világában, a dolgok lényegének becslése szerint lehet nagy, legnagyobb fájdalmunk, s érzéki kifejezést neki mégsem adhatunk; s megfordítva, lehet heves, könnyekben kitörő, szenvedélyes bánatunk, mely az elkeseredés leánya és mégsem lesz az a legfőbb, legnagyobb bánat, melynél fogva mindennel szakítani, mindentől elválni készek volnánk Istenért. S azért az érzéki megindulás, akár könnyes szemből néz is ki, nem a legjobb kritériuma a «legnagyobb bánatnak», hogy szerinte bátran és csalhatlanul ítélhetnénk. Nem; *az intenzív bánat, a gerjedelmes fájdalom nincs megparancsolva,* mert nincs hatalmunkban; Isten ajándéka az, mellyel felcsigázhatjuk a szív megolvadásáig érzelmeinket; de ha nem érezzük melegét, ne gondoljuk, hogy nincs bánatunk.

Az Írás a bánkódó szeretetről szól; szól az érzelmes ember lelkének fölkavarodásáról s azért könnyeket, sírást, jajgató bánatot emleget; nem mintha bánat nélkül nem lehetne; nem mintha tagadná, hogy van bánatos szív könnyes szemek nélkül; hanem mert az rás mindig *nagy érzelmekről* beszél, melyek mint a vihar, nem maradnak a hegytetőkön, hanem lezúgnak a völgyekbe; a lélek értelmes akaratából leereszkednek a gerjedelmek völgyeibe... t. i. az érzékiségbe. A kinyilatkoztatásban nem folynak össze az értelmes akarat s az érzéki gerjedelmesség különbségei. Az egyik nem a másik; az értelmes vágyódó erő fájdalma szükséges, — a másik, az érzékiség gerjedelme esetleges; — kíséri sokszor az előbbit, de ennek szárnyai lelkiebbek s azért szárnyra kelhet akkor is, mikor az érzéki indulat tét-

lenül borong. Ha a Szentírás parancsát «szeresd Uradat Istenedet teljes szivedből» az *érzéki indulat legfőbb fokáról* értelmeznők, az a parancs lehetetlenséget követelne; kemény, kivihetetlen, konkrét megvalósulások nélkül eszményi magasságban lebegne; de ha a teljes szív, a teljes lélek alatt azt értjük, hogy az Istent szivünkben minden teremtménynek elébe tegyük, — semminemű vonzalmat és hajlamot az Istenszeretet rovására akaratosan ne tápláljunk; — minden egyéb szeretetet szüleink, barátaink iránt e szeretetnek alárendeljünk s tőle függővé tegyünk: akkor ez a parancs szent, észszerű, emberi sziveknek való. De akkor értelme a következő.

A szeretet az akaratnak indulata; ezt az akaratot jelképezi a szív. Az ember cselekvése három elvből indul ki: az értelemből, «mens»; — az alsó, érzéki vágyból, «anima» — s a külső megvalósítást megindító erőkből, «vires omnes». Az első és legnagyobb parancsolat azt követeli, hogy akaratunk Istenre irányuljon — értelmünk neki hódoljon, — érzéki hajlamainkat szerinte fékezzük s hogy cselekvésünkben Istennek engedelmeskedjünk. Ez annyi, mint «teljes szívből, értelemből, lélekből, erőből szeretni»; mindennek megfelelünk, ha Istent «appretiative», az értelmes akarat indulatával az első helyre tesszük. Az Isten ugyanis azt akarja, hogy szivünk ne legyen megosztva közte s a teremtmények közt; akarja, hogy egészen az övé legyen; de nem lehet egészen az övé oly módon, hogy mindig csak őt szeressük, rágondoljunk, utána epedjünk; a «teljes szív» és a «teljes lélek» s a «minden erő» ebben az értelmezésben lehetetlenséget állít; azonban lehet az övé, gondolkozásunk, érzületünk szokásos irányát tekintve, hogy t. i. eléje soha semmit se helyezzünk. Szent Bonaventura is kétféle szív- és észteljességet különböztet; szívteljességet, mely abban áll, hogy az Isten szeretetével ellenkező, készakaratos indulataink ne

legyenek, hogy Istennél jobban semmit se szeressünk; másik szívteljesség, hogy egyáltalában Istenen kívül semmit, senkit se szeressünk; az utóbbi gondolat utópia, — az előbbi észszerüség és theológia.

Különben is fölösleges e parancsról itt említést tenni s azt nehézség vagy érv gyanánt használni *a bánat intenzív, magas fokának szükségességére nézve;* mert hiszen e parancsot semmiesetre sem lehet mint kelléket a bűnbocsánatra vonatkoztatni. Krisztus e parancs hangoztatásakor nem mondja, hogy *a bűnbánónak bűnei bocsánatának elnyerésére szükséges az Istenszeretetet teljes lelkéből fölkeltenie.* Tegyük föl, hogy valamikor kell az Istenszeretetet «teljes szívből és lélekből» fölkeltenünk: következik-e abból, hogy épen a bűnbocsánat elnyerése végett kell ezt tennünk? Általában az Isten első és nagy parancsa nem valami egyszerű aktusnak előírása, hanem az egész törvény és élet iránya; magában foglal mindent, de nem részletez semmit; részben súlyos bűn alatt kötelez, midőn fontos dologról van szó, részben bocsánatos bűn alatt, midőn kisebb jelentőségű tárgyakra vonatkozik; nem mondja, hogy mikor kell ezt a parancsolatot teljesíteni; — kell-e azt mindig vagy csak néha tenni, s végre kell-e *azt a parancsot ép a bűnbocsánat elnyerése céljából teljesíteni?* Krisztus minderről semmit sem szól. Tehát ne *lássuk benne a bánkódó szeretet legintenzívebb nyilvánulásának sürgetését!*

Csak őszinte, igaz, bánkódó szeretet kell; — hogy mily fokban legyen meg, az kicsinyes kérdés. A kicsinyesség megvan néha a theológiai iskolákban, de soha az egyház tanában. Azokban a zsinati definiciókban olyan a mérséklet, a körültekintő, szivet-lelket egyaránt jótevően érintő kegyesség, hogy szinte érezni rajtuk a Szentlélek kenetét. A trienti zsinat (Sess. 14, c. 4.) így szól: «Jóllehet ez a bánat a szeretet által néha

tökéletes bánattá válik s ilyenkor az embert, még mielőtt a penitenciatartás szentségét tényleg felvette, Istennel kiengeszteli, mégis...» A zsinat beszél a «szeretet által tökéletessé lett bánatról»; nem különböztet intenzív és langyosabb bánat közt, — nem hosszú vagy rövid ideig táplált bánat közt; ezek nem érintik a dolgok lényegét; idő és fokozat nem változtat azon, hogy a bánat tökéletes-e, vagy nem. Aki az Istenhez tér szeretetből, megigazul; amikor tér, akkor igazul meg; azon napon. Tehát bánatos szeretet és szerető bánat kell, — másról a zsinat említést sem tesz.

A bűnbocsánathoz nem okvetlen szükséges a szeretetből folyó bánat; elég, más indítóokból fakadó fájdalom, hogy bűneink bocsánatát a penitencia szentségében megnyerhessük. Ez a kegyelem signaturája az új-szövetségben; az új-szövetség a kegyelem szövetsége, azon könnyűségnél fogva, mellyel a kegyelmet bőségesen megnyerhetjük s azon eszközök sokaságánál fogva, melyek a kegyelmet nem nehéz föltételek alatt lelkünkbe árasztják. *A legkönnyebb s legáldásosabb eszköz az egyház bűnbocsátó hatalma a penitenciatartás szentségében.*

E szentségben tökéletes bánat — bánat, mely szeretetből folyik — nem szükséges; elég bármilyen természetfölötti indítóokból eredt fájdalom. A trienti zsinat ezt világosan hirdeti azon gyönyörű fejezetben, mely a megigazulásról szól. Itt említi a tökéletlen bánatot, mely a bűn undokságának s az örök kárhozatnak megfontolásából ered. Ezt a tökéletlen bánatot az Isten ajándékának, a Szentlélek indításának mondja, «melynek segélyével a bűnös utat nyit magának a megigazulásra» s azután folytatja: «S jóllehet a penitenciatartás szentsége nélkül ez az attritio nem teheti megigazulttá a bűnöst; de disponálja őt arra, hogy az Isten kegyelmét a penitenciatartás szentségében elnyer-

hesse». Ime a kétféle bánat; bánat mind a kettő; jó, szent mind a kettő; de az egyik csak a szentségben téheti megigazulttá a lelket; a másikról már hallottuk, hogy szentség nélkül törleszti a bűnt. A trienti zsinat határozottan állítja, hogy a bánat ugyan a megigazulásnak föltétele és kelléke; de ismer bánatot, mely mellett a bűnös, bánkódó lélek elveszhet; pedig a zsinat világosan mondja, hogy a szeretet által tökélyesített bánat a bűnöst megigazulttá teszi; beszél tehát *oly bánatról is, mely nem tesz megigazulttá, mely nem a szeretetből folyik, mely a penitencitartás szentségében eszközli, hogy a feloldozás hatásos,* de a *feloldozás nélkül a lelket a kárhozattól nem menti meg.* Ez a tökéletlen bánat, az attritio. Maga az egyház bűnbocsátó hatalmának fogalma követeli, hogy a tökéletes bánaton kívül a tökéletlen is elégséges legyen a feloldozásra; mert e hatalom kiengeszteli a bűnöst az Istennel; valóságos, kiengesztelő hatalom; de ha tökéletes bánat nélkül a bűnt meg nem bocsáthatja, tulajdonképen soha sem bocsátja meg azt; mert ebben az esetben már a feloldozás előtt a szeretet eszközli s a bűnbocsátó hatalom mintegy csak jóváhagyja, amit a szeretet elvégzett. A hatalom e fogalmát rendületlenül védte az egyház a novatiánusok ellen; hisz ezek mindig csak azt akarták, hogy magának a bűnbánónak dispoziciója teszi őt majd megigazulttá; az atyák nem voltak ezzel megelégedve; valamint az Isten tényleg megbocsátja a lelken sötétlő bűnt, úgy az egyház is; de ha a szeretet előljáróban mindig szükséges, *akkor nincs bűn s nem is létezhetik, melyet az egyház megbocsásson.*

A régi egyház világosan mutatja, hogy öntudatában élt *az attritio elegendősége a szentségek felvételéhez.* Tájékoztatásul azonban meg kell jegyeznünk, hogy az «attritio»-név nem jelentette a dolgot, melyet most

értünk alatta, oly kizárólagos határozottsággal; lassan a nyelvszokás évszázados munkája után történt a megállapodás. Az eszmék ama bámulatos pontossága és szabatossága, mely az egyház hittanát jellemzi s különbséget tesz a tökéletlen és tökéletes bánat közt s az előbbit attritiónak, az utóbbit contritiónak mondja kizárólag, még nem tükröződött vissza a terminologiában. Contritio, attritio alatt felváltva bánatot értettek, mely az üdvösséghez vezet; már most hogyan, mily körülmények közt vezet oda, az a további magyarázatnak volt fönntartva; mert a *szóból magából* ki nem hozható. «Atterere» és «conterere», mind a kettő jelentése «összetörni, összezúzni», bár az egyik erősebb mint a másik; de ki gondolná, hogy aki «atteritur», hogy az magábanvéve nem eléggé bánkódik; igen, aki «conteritur», az bizonyára inkább van összezúzva, mint az, aki «atteritur»; de azért ez utóbbi állapot is a kegyelemből való. Jelenleg az «attritio» kizárólag tökéletlen bánatot jelent s a «contritio» szembeállítva az «attritio»-val jelzi a tökéletes bánatot. Azonban ismétlem, mindkettő a kegyelem műve; mert kegyelem a félelem, kegyelem a bűn undokságának belátása, az Isten sérelmének átérzése s ezek az attritio indítóokai... kegyelem a szeretet, sőt virága a kegyelemnek. Használunk még egy más szót is, mely még inkább kifejezi, még tisztábban állítja elő a fogalom árnyalatát s ez a «compunctio.» Megfeszítést jelent Jézussal, részvevést sebeiben és szenvedésében; ez a leggyengédebb, legtisztább, legmélyebb fájdalom! Tehát az attritio és contritio terminusok közt való különböztetés nem nyúlik vissza a régi egyházba; de a *terminusok által jelzett indulatok különbségét határozottan ismerte a régi egyház.*

Ha az attritio nem volna elégséges kellék akár a keresztségnek, akár a penitenciának fölvételében:

akkor a *szentségek hathatósságának tana* nem domborodnék ki annyira a régi egyházban. Pedig a szentségek erejéről lelkesülve szólnak az atyák; hatásokat tulajdonítanak nekik, melyek csupa élet, kegyelem és feltámadás; — hatásokat, melyek által reánk derül a világosság, szétárad lelkünkben az élet melege, kivirul a szív elszáradt virága. Ezen értelemben oszlatja el a régi egyház gyermekeinek kétségét is, mely a lélek üdveért reszkető szivekben támadt akkor, mikor látták, hogy a haldokló nem készülhetett oly égő fájdalommal, melyet a szeretet tudott volna megteremteni, a szentségek fölvételére. Legyetek nyugton aggódó szívek — volt az egyház válasza — a szentség üdvözíti *a tökéletlenül bánkódó lelket is.*

Ferrandus diákonus elpanaszolja szent Fulgentiusnak, hogy mily aggodalomban vannak; történt, hogy egy szerecsen szolgájuk, kit oly gondosan készítettek elő a keresztség szentségének felvételére s ki a husvét előtt már nyilvánosan elmondta a hitvallást s a fölötte elmondott exorcismusok által az ördög hatalmának végleges megtörésére készült, mielőtt megkeresztelhették volna, önkívületbe esett; mit volt mit tenniök? megkeresztelték. Most már gyötri őket a kétség: üdvözült-e az a lélek? mert bizonyára az eredendő bűnön kívül volt sok más bűne is, s mit használt neki az, hogy megbánta bűnét, mikor a keresztséget csak önkívületben vette fel? Fulgentius felelete kétségen kívül helyezi azt, hogy ha a bánat által nem is igazult volna meg a szerecsen, megigazult a keresztség által. Szavaiból kiviláglik, hogy a bűnbocsátó keresztvízhez elég oly bánattal járulni, mely, ha a szentség elmarad, a kárhozattól meg nem ment, a kegyelmet az ilyen tökéletlen lélekbe a szentség árasztja.

Ezért vágyódtak oly gyengéd szenvedélyességgel halálos ágyukon a katechumenek s a penitensek a

keresztség, illetőleg a penitencia után; miért? bizonyára az egyház azon hite miatt, hogy a szentségben megigazul az, aki még bűnös; tehát aki még nem bír azzal a *legtökéletesebb bánattal.*

Úgy látszik, hogy az ősegyház e megnyugvását az iránt, hogy jó a tökéletlen bánat, hogy jó, ha rémít minket az Isten igazsága, vonz és lelkesít az erény szépsége, nemes bosszúval tölt el az Isten sérelme s elégtételre és kárpótlásra indít, — hogy, mondom, ezt a hitet nem zavarta meg a későbbi kétely, mely a félelemben, a pokoltól való iszonyodásban nem ismert oly gyökérre, melyből az Isten előtt irgalmat találó, bár tökéletlen bánat sarjadhatik. Az ősegyház nem distinguált sokat; ő minden nyomon fölzavarta gyermekeinek lelkiismeretét; nem vetette meg a félelmet, a bosszú, a kárhozat iszonyát, de nem is maradt meg nála, hanem nemesebb érzelmekre tanította híveit. A skolasztikusok sokat distinguáltak; szétszedték azt, ami előbb egy folytonosságban, a tökéletlenen kezdődött s a tökéletesbe kivirágzott; megálltak minden egyes indulatnál s kérdezték: elégséges-e ez vagy az egymagában s mi kell még hozzá? Kiváltképen a kárhozattól való félelem... ez volt a botrány köve; támadhat-e belőle igaz, őszinte s a szentséghez elégséges bánat? E hullámzás nem szűnt meg soha egészen, ha nem is zavarta meg az egyház szentségeinek kiszolgáltatását, de nem is simult el hullámvetése. Luther szenvedélyes bőbeszédűséggel ostromolja a véleményt, hogy a pokoltól való félelem megigazulttá tehet a gyónásban; «mert ez az indulat egyáltalában rossz, inkább farizeusokat nevel, mint bánkódókat; szeretet kell, ez az az új teremtmény, mely nélkül akár zsidó, akár pogány, mind a kárhozat fia; hiszen aki fél s csakis azért gyűlöl valamit, mert fél, az ugyanazt szeretné, mihelyt a büntetés, a kárhozat megszűn-

nék; s hogyan lehet a bűnt igazán gyűlölni, ha valaki az Istent, a bűnnek ellentétjét nem szereti? Lehet az Istent félni, igen, sőt kell; de aki az Istent féli, az már előbb szereti őt; a szeretet indítja az embert a félelemre is». Nagy emberismerettel jegyzi meg Luthernek e szenvedélyes egyoldalúságáról Fischer püspök és vértanu: «Többször vettem én azt rajtad észre Luther, hogy midőn valamit két vagy több útonmódon lehet elérni, te csak egyet ragadsz meg a kettő vagy több közül s azt állítod, hogy csak ez a jó és helyes... Ez ügyben is úgy jársz el, mert bár a bánatot fölkelthetjük a félelem vagy szeretet indítóokaiból: te a félelem útját elzárod s csak a szeretetet hagyod nyitva a bűnösök számára».

Ki birná szemmel tartani a szív hullámzását, melyet a különféle gondolatok támasztanak benne? Egyik kiváltja a másikát; gondolat az érzelmet, érzelem a gondolatot. A szívnek sajátos aktusa, mely a pokolba merülő gondolatot kíséri, a félelem a büntetéstől; utána és közbe fölcikázik az értelem ítélete, hogy a büntetés borzasztó baj, hogy a legnagyobb rossz vagy nem a legnagyobb rossz; közbe reszket az önszeretet, mely vagy úgy fél a büntetéstől, mint a legnagyobb rossztól, vagy úgy, mint amely ugyan megfagyasztja vérét, de mégsem tartja ezt a legnagyobb rossznak. Az ész és szív e hullámzásában jó és rossz kavarog egyben. A félelem maga igen jó és üdvös, de az ítélet és önszeretet rossz irányba terelheti, ha a büntetést legnagyobb rossznak állítja oda. Aki a büntetéstől mint legnagyobb rossztól fél, — aki a büntetést úgy állítja oda, mint egyetlen és kizárólagos tekintetet, aki a saját szabadulását végcélnak tekinti, melyet Isten dicsőségének elébe tesz: az természetesen bűnösen fél; ezt «*timor serviliter servilis*»-nek (szolgailag szolgai félelemnek) hívja a theológia. De aki a bűnt bánja,

mert a büntetéstől retteg, anélkül azonban, hogy káromló ítéletekkel csúfítaná el szándékait, az jól fél, üdvösen fél. A trienti zsinat azért fűzte magyarázatul a félelemből eredő bánat ajánlásához: «*Ha a vétkezési szándékot kizárja s a bocsánat reményétől hordoztatik*». A zsinat félelemből eredő bánatról beszél, oly bánatról, mely az Isten kegyelmét keresi. Van szolgailag szolgai félelem, melyről a theológusok beszélnek, mely a bűntől vissza nem tart; midőn a bűnös retteg, de kívánja, bárcsak ne volna pokol, hogy amit szeretek, abban szenvedélyeim teljes féktelenségével gyönyörködhetném. Utálom a poklot, rettegek tőle, de azért ég ajkam a szomjtól, a bűn kelyhének szomjától; édes vagy te nekem, nem taposlak el érte. Ez átkos félelem; de ez nem nevel hypokritákat, hiszen ezek a bűntől el nem állnak. Általában bűnutálásban hypokritaság nem létezhetik; színlelésnek csak ott van helye, hol belső és külső elem forog szóban; színlelés van a mosolygó ajkon, mely keserű érzelmet édesít; de ahol csak a belső indulat forog szóban, hol lehet ott színlelés? A bűn a belső indulat; kívül természetesen nincs bűn, a bűn az akaratban van. Mit csinál az, aki a bűntől tartózkodik a pokol félelme miatt? tartózkodik minden indulattól, az akarat minden moccanásától, mert hisz ez a bűn; ezt látja az Isten s eszerint ítél.

Mi a szolgailag szolgai félelmet nem védjük; ez a jelző «szolgailag» oly gyökvonás, mely a félelemből kivon minden jót s bennehagy minden rosszat; a szolgailag szolgai félelem nem az az Istent kereső s irgalmat váró félelem, mely a szív természetadta s kegyelemindította indulata, mely oly természetes, mint a rendezett önszeretet.

Vagy tán rossz-e az önszeretet? A jansenizmus Ágoston egy szavából, a «caritas»-ból rögeszmét alko-

tott magának, melyben végleg megfeneklett. Neki csak Isten-szeretet kell. Mint a hypnotizált csak a suggestornak sugallataira reagál: úgy ez az elfintorított vallási nézet csak a «caritas»-ra moccan, csak arról tud mondani dicséretest és jót. Jó az önszeretet, de Istenszeretetből, — jó a félelem, de Istenszeretetből folyjon! Ezek rögeszmék! Vétkezik-e az, ki a tűzből kiugrik, de önszeretetből s nem Isten-szeretetből, s lehet-e Istent szeretni anélkül, hogy előljáróban önszeretetünk millió aktusaival erre ne készüljünk? s magába abba az Isten-szeretetbe a reánk, az énre való tekintetet bele ne foglaljuk? Lehet-e ez ellen valakinek kifogása? Csak azoknak, kik Luther, a gnosztikusok, a manichaeusok nyomaiban a bűn sötét rémeitől üzetve a pozitív tudományok megnevettetésére a theológiában az embernek oly képét alkotják meg, mely beillik orientális mesének, beillik beteges, fölhevült képzelet szüleményének, de nem valóságnak.

Az önszeretet jó, nem rossz; önszeretet által él az ember; anélkül nem lélekzik, — nem ennék, nem melegednék; önszeretet hajtja azokat a sejteket, melyek miriádjai alkotják testünket mozgásaik labirintjának rendezésében — az elemeknek minden percben való fölvételére és cseréjére — minden sérelmünknek kiigazítására. Azonban ne menjünk bele a fiziológiába; a természet ösztöne s öntudatunk elég világosságot nyujt e tárgyban. Az Alkotó fönntartó erőül adta az önszeretetet, az Üdvözítő pedig az önszeretetet példaképül állítja fel a természetfölötti, felebaráti szeretetnek. Ez önszeretet indít arra, hogy a büntetés miatt kerüljük a bűnt s az Isten is azért ismertette meg velünk a büntetést, hogy a bűnt kerüljük. Az önszeretet tehát eszköz az Isten kezében, s aki az Isten akarata szerint tesz és érez, az bizonyára jól cselekszik.

A félelem és szeretet viszonya kezdet óta világo-

san volt kifejezve a keresztény öntudatban. A kereszténység a szeretetet sürgeti, de a félelmet el nem veti. Tanu rá ép a «caritas» nagy tanítója, Ágoston. A tudatlanok katechizálásáról értekezvén így ír: «Aki a keresztény vallást az örök üdvösség s azon örök béke miatt akarja fölvenni, melyet Isten ez élet után igér szolgáinak, vagy aki azért veszi fel, hogy a kárhozattól s az örök tűztől megmeneküljön s Krisztus országában résztvegyen, *az már való igaz keresztény.* E szándék arra fogja ösztönözni, hogy résen legyen minden kísértetben s óvakodni fog, hogy a vagyon s az élvezet el ne tántorítsák, nehézségek ne csüggeszszék; mértéket fog tartani a bőségben és erőslelkű lesz a tűrésben. Azonkívül lassankint tökéletesbül majd s az érzület azon magaslatára emelkedik, hol az Isten iránt való szeretet erősebb, mint a pokoltól való félelem; ahol ha az Isten mondaná: élvezd folyton a föld örömeit, vétkezzél, ahogy birsz, nem fogsz azért meghalni s a pokolba sem fogsz jutni, csak tőlem szakadsz el, — elrémülne az ily szabadságtól és semmiesetre sem vétkeznék, már nem azért, mert különben kárhozatba jutna, hanem azért, mert megsértené azt, akit szeret». (c. 17., n. 27.) Csodálatos; s ezt Ágoston mondja, akire a szigorú theológusok támaszkodnak; pedig szavaiból kiviláglik, hogy ragaszkodni Istenhez s az ő törvényéhez a pokol miatt, jó és üdvös hangulat és megfelel a kereszténységnek. A szeretet után vágyódjék a keresztény, de Ágoston akarja, hogy «az isteni igazságosság és szigor, mely üdvös félelemben rengeti meg az ember szivét, alapfalul szolgáljon, melyen a szeretet épül. Indítsa meg a pap hallgatóit, hogy boldogoknak tartsák magukat azon tudatban, hogy az szereti őket, *akitől félniök* kellene, hogy felbátorodjanak, őt viszont szeretni s ne akarjanak neki, még ha büntetéstől sem kellene tartaniok, visszatetszeni». (c. 5., n. 9.)

Be találó jellemzése ez a «gyermeki Isten-félelemnek!» Ki ne érezné ki e szavakból, hogy az Isten igazságosságára való tekintet a keresztény érzületnek egyik alapeleme s hogy az ítélettől való rettegés nagy értékkel bir? Azért bármennyire hangoztassa is valaki Ágostonnal, hogy a keresztény élet idege és mozgató izma a szeretet, ne értsen alatta oly szeretetet, mely az «örökkévalóság királya, a láthatatlan és halhatatlan Úr» iránt a teremtésben végigvonuló hódolatot, reszketést és félelmet kioltsa; aki igazán szeretni akarja Istent, az félje is őt. Igy párosul a kereszténységben a szeretet és félelem!

2. Az erősfogadás.

Az erősfogadásról kevés mondanivalónk van. Rendesen külön sorolják fel azt a penitencia részei közt. De a dogmatika az erősfogadással külön nem foglalkozik; a trienti zsinat is a bánattal egybefoglalja s mintegy az igaz töredelem jellemvonásának mondja: «dolor ac detestatio *cum propositio non peccandi de caetero* — fájdalom és utálat egybekötve azzal az elhatározással, hogy többé nem vétkezünk.» A bánatban bennfoglaltatik az erősfogadás. A bánat a multba s jövőbe néző Janus-arc; a multat siratja, a jövőbe komolyan s buzdulva néz! Az előbbi jelleg teljesen ki van fejezve rajta; az utóbbi csak rejtőzik benne s nem lép előtérbe. De hogy benne van valósággal, ki kételkedhetnék arról?!

Nézzétek csak a *szerető* bánkódókat, kik mély alázatukban lehajtva fejüket, csak azt az egyet hajtogatják olvadozó szívvel: «Oh miért nem szerettelek Uram eddig? Hogy fogsz szívedre fogadni engem hűtelent? Oh vétkeim! Bár tehetném, hogy a perceket, melyek emléke hozzátok fűz, életemből kitörülhetném». Ezek a szerető lelkek sírva és zokogva keresik koszorújokat, mely lehullt

fejükről. Kérdezzétek meg őket, hogy mikép vannak hangolva a jövőre nézve?! Rátok meresztik szemüket s felelik: «Hogyan vagyunk hangolva? Mire való e kérdés? Hát akarhatunk-e ezentúl mást, mint Istent szeretni s a bűnt gyűlölni lelkünk teljes szenvedélyességével?!» S ez világos; amily lángoló szeretetük, amily édes bánatuk: oly erős, oly elszánt s minden bűnre kiterjeszkedő az ő erősfogadásuk. Sőt ez az erősfogadásuk csak más alakja szívük bánatának, melyben föllép a vágy, fölhevül a szinte haragos buzdulás, hogy «inkább meghalni, mintsem vétkezni.»

Nincs bánat erősfogadás nélkül. Sarjadjon bár az a bánat a félelem gyökerén, az sem lesz erősfogadás nélkül. Sőt épen az nem! Isteni elszántságra tesz szert az a lélek, mely a pokolba pillant. A kárhozat ijesztő ismerete mint sötét, felhős égből leszakadó tűzfolyam robog át rajta s lelkünk benne mint a delej, jaj! Hogy gyötrődik, szinte szétolvadna, megszakadna, ha lehetne! Ez ismeret fellázít észt, képzeletet, emlékezetet, érzelmet, természetet s ájuldozva kiáltja: «Oh csak bűnt ne soha!» Fölébred a természet ösztöne s védekezni száll; idegei, izmai acélsodronyokká válnak, melle pajzsként domborodik s szívéből s szemeiből kigyúl a nagy, szent elhatározás: nem, soha semmi bűnt! «Oh a bűnt utálni, – írja egy buzgó lélek, — gyűlölni oly mélyen, hogy a gyűlölet gyökerét ki ne szakíthassa orkán. És tenni, tenni, mindenütt tépni, mindenütt irtani. Gyermeteg érzékenységgel, de amellett acélizmos karral.»

Tehát a bánat mindig erősfogadást zár magában, mely a jövő esélyeiben védi azt, amit most könnyel szerzett s tevékenységre szólítja az ember minden erőit, hogy óvakodjanak az alkalomtól, kerüljenek veszedelmeket s erényes buzdulással feledtessék el a múltat oly élet által, mely az éjre fényt derítsen s a gyalázat uralma helyébe az Istennek emeljen trónt. Szent Tamás

az erősfogadást így jellemzi (1., 2., 9., 10. a. 4.): «az elhatározást leginkább a cselekvés mutatja meg» s hogy ez a törekvés, cselekvés mit célozzon, kimondja: «Az ember önmagán torolja meg a bűnt; kerülje a bűnt és a bűnalkalmakat; annyira igyekezzék jót tenni, mint amennyire serény volt a bűn elkövetésében». Megtörje a vétkes szokást, a rendetlen hajlamot, ez az egyik jellemvonása; kerülje az alkalmat a bűnre, ez a második; s változtasson életén olyformán, hogy valamint előbb a bűnt dédelgette, úgy most irtsa mindenben még gyökereit is, ez a harmadik jellege az erősfogadást tévő léleknek.

A keresztény erkölcstan nagy szeretettel fejtegeti az erősfogadás e jellemvonásait; a dogmatika pedig védi testvérét, a morálist, főleg a jansenisták ellen. «Aki gyónás után vétkezik, annak nem volt erősfogadása, mondják a jansenisták; hogy is lehetne a fogadás erős, ha nemsokára szétmállik? Lássuk tehát, erős-e? Próbáljuk ki; ne oldozzuk fel jó sokáig a bűnöst, míg ki nem szorítja fejéből a bűnnek még képzetét is s nem egyengeti hajlamait szigorú elégtételben. Ha pedig még azután is elesik, mi lesz akkor? Nem lesz-e jobb, ha egészen elmarad az oltártól s önkéntes kisebb excommunicatióban várja halálát, amikor aztán méltón föloldozható s megáldoztatható, mert hisz halála után már nem vétkezik.»

A rigorizmus mindig rossz filozofus volt. Néhány fanatikus lélekben talál ugyan őszinte követőkre; a nagyközönség azonban úgy segít magán, hogy a szigorú elvekhez könnyelmű életet fűz.

A fogadás az akarat aktusa. Hogy milyen a fogadás, az attól függ, hogy milyen most az akarat elhatározása. Később az akarat megváltozhatik, feszüléséből enged, megernyedhet; a hangulatok játéka csiklandozza s amit előbb nagyon akart, később kevesebb eréllyel akarhatja; — sőt lehetnek zavaros, lazult pillanatai, midőn azon veszi

magát észre, hogy lesiklott a lejtőről, melyen előbb ugyan erősen megvetette lábát, de megernyedvén figyelme, elvesztette egyensúlyát. Ki tudná festeni az akarat hullámzását, ki tudná kategóriákba osztani a hangulatok színjátékát? Vannak lágy, vannak szívós akaratok; vannak mélységes járású, de nehézkesen mozgó lelkek; vannak mások, melyek elhatározásai, mint a nagyjában szántó eke barázdái, sekélyek, könnyen elsimíthatók. Vannak nemes, őszinte feltételek, de a lelkek, melyekben támadnak, még nem fegyelmezettek, könnyen inognak, szivesen elernyednek. A lelkek alkata valóban nagyon különböző; erősfogadásaik közt is nagy lesz a különbség!

Psycho-physikai képletek nélkül is tudjuk, hogy a lelkek elfáradnak s letérnek az ösvényekről, melyekre nagy szívvel léptek. Apostoli férfiak is elfáradtak már sokszor s akaratuk nagy kilendülése a restség törvényének áldozott. Vannak a lélekben sülyedések, melyek alig észrevehetők s mégis elegendők arra, hogy a legvégső szélsőségekbe ragadják a szívet. A psychologiának tengere vészes és szirtes s a belső időjárások, szélvészek és cyclonok csak oly kevéssé sorolhatók általános szabályok alá, mint a meteorologia tüneményei. Minden szív, minden lélek más és más világ!

Mit hozunk le mindebből? Azt, hogy a bekövetkező esés nem bizonyítja az előző fogadás csalárdságát és gyengeségét. Bizony nem; bizonyítja a kitartás hiányát, de nem tagadhatja a kiindulást; sokszor a legőszintébb kiindulás gyászos folytatásra s reménytelen végre talál, mert ezer és egy akadály tarkítja az akarat változatainak útját. *Kiindulni jól* és *kitartani soká,* e kettő közt nagy a különbség; az egyik buzgó kezdetet mond, a másik még állhatatos, szívós kitartást fűz hozzá; mondhatni-e, hogy a kezdet nem volt jó csakis azért, mert az akarat később megernyedt? Semmiképen. A kitartáshoz sok

más kell, amit a kiindulás nélkülözhet. Különösen szükséges hozzá folytonos figyelem, harc, óvatosság, fegyelem, ima, miáltal a kisértéseket legyőzzük s a hangulat sivárságán s az objektív nehézségeken túlemelkedünk.

Tehát legyünk igazságosak! Az erősfogadások közt oly különbség van, mint a napfény árnyalatai közt az erdőben; minden egyes elüt a másiktól. Föladatunk ebben álland: a mi erősfogadásunkat folyton tettekben eleveníteni, akaratunkat fegyelmezni s azt az előbbi szokásokkal ellenkező áldozatok által ruganyosságban megőrizni, «annyira igyekezzék jót tenni, mint amenynyire serény volt a bűnre.» Találunk e részben győzelmes példákat, melyek a jansenisták buzgalmát tévútra vezették s nem különböztetve a jó és a tökéletes közt, a bodza és a cédrus közt, kimondatták velük, hogy akinek nincs oly erősfogadása, mint volt Cortonai Margitnak akkor, mikor az Úr Jézus e bánkódó Magdolnája borotvával akarta levágni orrát és felső ajkát, hogy arcát elcsúfítsa; s ismét, aki nem tesz úgy, mint b. Colombini János, aki Egyptomi Mária életét átolvasván, mindenben ellenkezőjét tette bámulatos kitartással mindannak, amit addig művelt, — annak nincs erősfogadása, hanem csak gyönge akarása, mely nem üdvözít! Mintha bizony a szentek s annál inkább a közönséges halandók nem különböznének egyik a másiktól, úgy mint az ég ragyogóbb s halványabb csillagai.

Ily követelések lehetetlenné teszik a szentségek fölvételét, meghiúsítják a leereszkedő Úr Jézus szándékát, melyet az egyház úgy fejezett ki, hogy «sacramenta propter homines.» («A szentségek az emberekért vannak.») A jansenista felfogásban a szentség fölvétele szinte *célszámba* ment s főleg a szentáldozás úgy szerepelt, mint a tökéletes lelkek Istennel való végleges egyesülése. Az egyház azonban a Szentléleknek, az igazság lelkének érzéké-

vel bírván, megegyeztette azt, amiért a jansenizmus rajongott, azzal, amitől undorodott. Megegyeztette a tökélyt azzal, ami távol esik tőle, de ami *elég* arra, hogy a kegyelem állapotába jussunk. Legyen őszinte a mi erősfogadásunk; terjedjen ki minden bűnre; legyen hathatós, hogy annak következtében kerüljük a bűn alkalmait, reflektáljunk gyöngeségünkre s óvjuk magunkat szokásos ellenségeinktől; minél inkább szokunk ehhez, minél inkább fegyelmezzük eszünket, képzeletünket, indulatainkat, annál kihatóbb és kitartóbb lesz fogadásunk. De ne zavarodjunk meg, ha mindennek dacára esünk; ne gyanakodjunk önmagunkra túlságosan: hanem kikelve romjainkból, verjük le az akarat, a gerjedelmek s indulatok süppedékes, laza talajába elhatározásaink pilléreit; így emelkedhetnek sárszigeteken is tündérpaloták. — Aki erősen és lelkesen akar, annak erősfogadása olyan lesz, mint a szenteké; a gyönge lelkeké nem lesz ilyen; de azért szintén *erős* lehet: *erős*... gyöngeségükhöz viszonyítva!

3. A gyónás.

a) *A bűnbevallás megrendítő hite s gyakorlata.*

Midőn a gyónás isteni intézményéről, e megdöbbentő fönséges gyakorlatról szólok, az olvasó szivesen kisér el az ősegyház templomaiba; azok a jelenetek, azok a képek, melyek ott feltárulnak, eloszlatják az ellenkezést, melyet a rationalizmushoz hajló korok fia a gyónással szemben el nem titkolhat; azonkívül pedig életet lehelnek az elvontabb bizonyítás szárazságába.

Lépjünk be a nicomediai vagy a karthagói község templomába. A templom apsisában (szentély) van a püspöki szék, amelyen helyt foglal a község feje, pásztora, a keresztények minden ügyének elbírálója, a püspök. Min-

den városban van püspök; ennél fordul meg a keresztények lelki-testi, örök s ideiglenes ügye-baja. Minden vasárnap összegyülekeznek a hívek, ez a «synaxis»; e gyülekezetre ki van öntve a Szentlélek minden ereje; minden itt történik: áldozat, penitencia, megrovás, intés, kérés, vigasz, bíráskodás, kibékülés; szóval itt gyógyíttatnak *a község s a lelkek* összes sérelmei.

Aki közülünk e templomba belépne, meglehet, nem mindenen épülne; a formalitások még nem szilárdultak meg, következőleg a változatosság s a szabadság nagyobb volt. A hívek előadják bajaikat, testvéreik hibáit bejelentik, orvoslást keresnek megháborodásaikban; előterjesztik pöreiket, kiengesztelődnek. Bűnbánók jelentkeznek s mások, akik nem jelentkeznek, bejelentetnek; tanuk állnak elő, kik rábizonyítják, hogy az illető ezt meg azt tette s ez esetben keményebb penitencia vettetik ki rá. Vannak, kik maguk kérik a penitenciát s mindjárt a hely színén zsákba öltöznek s vezeklő övvel kötik körül derekukat. Ez az, ami minket most kiválóbban érdekel; az egyház a bűnbevallásnak, az ítéletnek, az elégtételnek volt színhelye. A bűnösök javarészben a püspökhöz csődülnek, mert a püspök a községben szent Ignác vértanú szerint — a Krisztus. Azonban a község népes volta kényszeríti a püspököt, hogy a presbyterek közül néhányat e hivatalra segítőkül kitűzzön. A presbyterek az apsis előtt a presbyteriumban foglalnak helyet. A püspöktől elválaszthatlanok; róluk írja szent Ignác a smyrnai községhez: «Kövessétek mindnyájan a püspököt, mint Krisztus követte az Atyát; a presbytereket pedig úgy, mint az apostolokat; a diakonusokat pedig úgy tiszteljétek, mint Isten rendeléséből fölállított szolgákat.» Az efezusiaktól azt kívánja, hogy a püspöknek s a presbytereknek alávetve legyenek. Magnesia községe előtt pedig dicsér egy diakonust azért, mert a «püspöknek úgy engedelmeskedett, mint az Isten kegyelmének

s a presbyteriumnak pedig úgy, mint a Krisztus törvényének.»

Fordítsuk szemeinket az apsistól s a presbyteriumtól el a templom hajójába; tekintsük meg a gyülekezetet. Senki sem hiányzik, mert vasárnap van vagy valamely vértanúnak ünnepe. A presbyterium s a hajó határán áll az «ambo», szószék-féle emelvény, melyről a lektorok s a diakonusok olvassák a szent könyveket. Az ambo mögött a templom fala hosszában állnak a nyilvános penitenciában előhaladott hívek s a kezdő catechumenek; — az ambo előtt a hajóban végig a hivek s a harmadik fokú bűnbánók (a teljesen kifejlett bűnbánati fegyelem négy fokot ismer), azonkívül itt állnak a pogányok és zsidók, mert ezek is bemehettek a keresztény templomokba; végül a templom pitvarában s a pitvar előtt a szabad ég alatt síránkozó alakokra akadunk, kiket szívük be az oltárhoz vonzott, de bűnösségük érzete visszatartott. — Megkezdődik a mise, a catechumenek miséje; zsoltárének, az egyház imái; fellép az ambóra a lektor, utána a diakonus s olvas a Szentírásból egyes alkalmas részeket; a püspök az Írást magyarázza s beszéde után kitiltatnak a kezdő catechumenek és vezeklők. Bentmarad a tulajdonképeni község s a bűnbánók végső osztálya, kik az áldozaton jelen lehettek. A község a Krisztus teste, — most ennek gondozzák sebeit.

Ha a hívek közt van valaki, aki nyilvános botrányt követett el, ezt az egyház színe előtt bevallja, azután a hívek közösségéből kizáratik s a bűnbánókhoz sorakozik. Ezalatt a püspök a bűnről s annak utálatosságáról s a vezeklés nagy hasznáról beszél, a nép pedig hangosan vagy némán könyörög a bűnösök megtéréseért. Vannak mások, kiknek titkos bűnök terhelik lelküket, ezek is a püspökhöz s a presbyteriumhoz járulnak s azokat nekik titokban bevallják s a püspök engedelmével néha nyilvánosan is meggyónják; sőt gyakran meg-

történik, hogy a fájdalom s a bánat rohamában megkérdezés nélkül hirdetik bűneiket s mindnyájuk láttára vezeklő övet, zsákot öltenek s könnyeikkel kérik bűneik bocsánatát. Ezek után az ambo mögött álló püspök a klerussal az előhaladt vezeklők fejére tette kezeit s a diakonusok a férfiakat, a diakonissák pedig a nőket kivezették, a kapukat bezárták s a püspök elkezdte a hívek, a tiszták, a teljes közösségben élők miséjét. Egy idegen sem volt jelen, hacsak nem hozott a püspöktől ajánló levelet, mert a község főelve volt: nem elegyedni a gonoszokkal.

Ez a régi istentisztelet képe; főszerepet játsza benne az eucharisztia s a penitencia. Ez a penitencia a legégetőbb s legsürgősebb érdeke a községnek s azért folyton előtérben áll. Eusebius VI. könyvében olvassuk, hogy Novatus követői közül hogyan tértek vissza sokan az egyházba. Kornél római püspök elmondja, hogyan fogadta őket: «Midőn ezek Novatust jobban megfigyelték, ravaszságát, átkozódásait, hazugságát, durva modorát, mely minden illemet sértett s megbízhatlan, rókajellemét szemügyre vették, elhagyták Novatust s az egyházba térve, minden cselfogását, tévtanát, bűbájosságát föltárták a püspök, papok és laikusok előtt és sírva, jajgatva, nagy fájdalmasan bánták esésüket, hogy azt a ravasz és kegyetlen «bestiát» — bárcsak rövid ideig is — követték». Ugyanezt tette a három püspök, aki lerészegíttetve, Novatust ordinálta: «Ezek közül egy — írja Kornél — nemsokára rá, sírva és jajveszékelve, nyilvánosan bevallotta bűnét s ezt az egész nép könnyei közt a laikusok közé fölvettük».

E jelenetek bizonyára megrendítenek minket; ezek a siránkozó bánatos bűnösök s az értük könyörgő, közbenjáró hívek; sírás, zokogás, buzgalmi fölkiáltások töltik el a templomot.

Azonban az «anya-szent-egyház» fönséges szent-

sége ezzel be nem éri! Vannak bűnösök, kik vétkeztek s nem jelentkeznek önként a bűnbánatra. Segítenek rajtuk mások. Az egyház Krisztusnak oly makula nélkül való, érzékeny teste, hogy a vétket önmagán nem tűri; minden keresztény a test tagjának tartotta magát, s ha az egyik tag vétkezett s megsebesült, azt a másik érezte és segítségére sietett. Mindenkinek köze van ahhoz, hogy a másik mit csinál, vajjon szentül vagy bűnben él-e? Az édes, szoros testvériség egy anyának, egy szent anyának gyermekei közt oly élénk öntudatában élt a híveknek, hogy kötelességüknek ismerték az Írás szavai szerint a testvérrel, aki parázna, fösvény, megszóló, részeges, fosztogató volt, nem érintkezni, vele egy asztalnál nem enni, hanem gondoskodni, hogy megtisztuljon, hogy penitenciát tartson, hogy a seb az egyház testén beforrjon. Ezért föl kellett őt jelenteni; aki nem tette, oly penitenciát kapott, mint maga a bűnös. Szent Ágoston az Úr parancsát a testvéri megintésről sok helyen magyarázza; korholja az asszonyokat, kik férjeik házasságtörését elhallgatják s az egyháznak föl nem jelentik. «Ne engedjétek őket vétkezni, mondjátok meg az egyháznak... Nem a közbírónak, nem a prokonzulnak, a helytartónak, az ispánnak, nem az imperátornak.» Azonban arra is figyelmezteti őket, hogy ezt okosan és mérséklettel tegyék, nehogy többet ártsanak vele, mint használjanak.

E szokás sokáig dívott az egyházban. A testvériségnek, az összetartozás gyengéd érzetének, a buzgalmi szellemnek hanyatlásával lépést tartott e szokásnak tünedezése!

Van szent Ambrusnak egy gyönyörű könyve, «ad virginem lapsam». Az Istennek szentelt szűz csúfosan elesett; bűne titkos volt; azonban már valaki bejelentette bukását s akkor azután élte végeig szabták rá a

penitenciát. Szent Ambrus így ír e művének 8. fejezetében: «Kétséget nem szenved, hogy nem oly súlyos a bűn, ha az ember azt önként bevallja és megbánja. De ha bűneit titkolva, akarata ellenére köztudomásra kerül botlása, az ilyen bűnt súlyosbnak tartjuk. Lám ez történt meg veled, nem tagadhatod, s azért jobban kell bánkódnod, mert nagyobb a rovásod». De e nyilvános korholás sohasem történt meg máskor, csak a nyilvános bűnbevallás vagy a bűn rábizonyításának esetében.

Az újkor emberének ajkáról e régi fegyelem szemlélésénél a bámulat röpke «jajja» lebben el. Szédül bele, oly nehéz visszahelyezkednie azon korba, midőn az a község oly szent, oly féltékeny volt, hogy minden tagját kötelezte nemcsak saját, de beteg testvére lelkének gondozására; midőn nemcsak a nyilvános bűnöket kellett a bűnösön kívül másoknak is följelenteniök, de még a titkosakat is, azon kikötéssel, hogy megelőzőleg a bűnöst magát intsék meg s csak ha megtérni nem akarna, akkor menjenek az egyházhoz. S ki volt ez az «egyház»? Az apostoli konstituciók, Ignác, Tertullián, Cyprián, a legrégibb zsinatok s Eusebius adatai bizonyítják, hogy az itt értett «egyház» a püspök s a presbyterek voltak; a nép pedig mint résztvevő közönség s mint tanu szerepelt és sokszor nem a bűnösre való tekintet, hanem a nép könnyei és siránkozása enyhítette az itéletet.

Ez az a kép, melyet az ősegyház gyülekezetei elénk tárnak. E képben nincs egyetlen önkényes vonás; mozaikhoz hasonlít, melyet a régi írók tanuságaiból állítottunk össze; e képnek alaphangja bánatos, de mégis meleg színvegyülete, *a bűnnek az egyház elé való terjesztése.* Ki kételkednék erről, ha a régi írókat csak nagyjából is olvassa s bepillant a hívek gyülekezőhelyébe, mely félig templom, félig

törvénycsarnok; félig oltár, félig bírói szék; félig áldozat, félig ítélet? Ez a szentek közössége; az Isten gyermekeinek családja, melynek homlokán az erény dereng s melyet az a szelíd, erős hatalom nevel. Az egyház mindig a nagy nevelőintézet; gondossága szelíd anyai karral öleli gyönge, gyarló gyermekeit; Isten bízta rá a lelkeket s kivehette volna-e épen bűneiket? Hogyan gondolhatjuk ezt? Az Úr Jézus hatalmával fölruházott édesanya előtt megnyilt az emberi szív; ösztöne erejével kiérezte, hogy ha isteni hatalommal Isten helyén áll az egyház, az embernek bűneivel s reményeivel kell lábaihoz borulnia. Megütközni a gyónáson, ez annyi lett volna, mint kételkedni azon, hogy ez az egyház az Úr Jézus helyettese; az pedig gyönge, halvány gondolat, mely a régi kereszténység erőteljességében még nem jelentkezhetett; s azért senki sem ütközött meg a gyónáson, hanem kitárta titkait, a szívtitkokat, melyeket szégyelt, de a szégyenért cserébe engesztelést s békét nyert. Oh, csak értsük meg az első egyház gyönyörű szervezetét, a hívek gyermekded, őszinte vonzalmát s ragaszkodását, s akkor megértjük az Atyák buzdító, intő szózatainak mélységes erejét! A kereszténynek a gyermeki viszony érzelmessége sugallta, hogy bensejét kisírja; mások pedig ugyanazon mély bensőség s testvériség érzetétől áthatva gondoskodtak, hogy e bevallás, engesztelés, megigazulás csakugyan megtörténjék.

Ezek előrebocsátása után tárgyunkkal tüzetesen foglalkozhatunk: *gyóntak-e* a régi egyházban titkos bűnöket is? s gondolták-e, hogy Krisztus rendeléséből meg is *kell* azokat gyónniok, ha bocsánatot akarnak nyerni? Ez a kérdés.

Origenes a 37-ik zsoltárról írt második homiliájában ismerteti a II. századbeli alexandriai egyház bűnbevallási fegyelmét. Kiolvassuk belőle, hogy a hívek

titkos bűneiket is meggyónták: «Fontold meg jól, hogy kinek valljad be bűneidet. Válaszd ki az orvost, aki előtt föl kell tárnod gyengélkedésed okát, aki tudjon sírni a siránkozókkal, hogy miután ily ügyes és irgalmas szívű orvostól tanácsot és útbaigazítást kaptál, annál szívesebben indulj utána. Ami pedig azt illeti, hogy a község színe előtt is valld be bűneidet, azt jól megfontolva s ügyes, hozzáértő lelkiorvos tanácsára lehet csak megtenni; ő fogja azt megítélni, vajjon lelked üdvére válik-e s vajjon meglesz-e annak az a hatása, hogy mások is épüljenek s te magad is fölépülj». A lélek titkos bajairól van itt szó s nem nyilvános botrányokról, melyek miatt gyászt öltött a szentségében megsértett egyház; az emberek vétkeiről, a szegény halandók közönséges bűneiről beszél Origenes, melyek lelküket nyomják. Halljuk csak folytatólag: «Ne titkold a bűnt szivedben; mert valamint azok, kiknek gyomrát terheli az emésztetlen étel, vagy az élettevékenységet megakasztó nyálka, erőszakosan kiadják azt, ami bennük van: úgy azok, akik vétkeztek s vétküket titkolják, folyton érzik az erőltetést s a lélek fuldoklását».

Gyóntak tehát a fényes Alexandriában nemcsak nyilvános bűnöket, hanem a szív rejtekébe zárt, a szégyen, az önérzet féltékeny hatalma által letartott vétkeket is. A nyilvános bűnökről nem is lehet kétségünk; sőt épen az alexandriai egyház erélyes patriárkái nagyon is követelték, hogy minden, ami a nyilvánosság elé lépett, akár mint kész botrány, akár mint gyanús jel, nyilvános bűnbevallás alá essék. Alexandriai Dénes beszéli elődjéről, Heraclasról, hogy szokása volt az eretnekeket s még inkább az eretnekséggel gyanusított embereket a községből kizárni, s bármennyire rimánkodtak s könyörögtek neki, addig vissza nem vette őket, míg az eretnekektől hallott mindennemű tant és

nézetet nyilvánosan be nem vallották. Kétség támadhatna azirán t, vajjon Heraclas és Dénes eljárása igazi bűnbocsánat miatt végzendő gyónást ad-e elénk, vagy talán csak a külső fegyelem szokását mutatja be, melyet más társulatok is követhetnek, hogy t. i. aki ellenük vétett, az nyilvánosan bocsánatot kérjen. A kétség azonban elesik, ha Origenest olvassuk. Heraclas és Dénes fegyelmi eljárásán kívül ugyanis Origenes a titkos bűnnek bevallásáról beszél; óvja a bűnöst, hogy válassza ki az «orvost», kinek megmutassa sebeit, különösen azért, hogy ez kellő mérséklettel ítélhessen arról, hogy mit gyónjék meg a titkos gyónás után nyilvánosan is, mit ne. De a nyilvános gyónás elmaradhatott; csak a titkos, az nem maradhatott el, mert «a léleknek is orvos kell», ha élni akar; «kell útbaigazító, vezető»; «minek rejtegetni a sebet, mikor az halált hoz?»

Titkos gyónás nélkül nincs élet; ezt hirdeti az egész ősegyház!

Római Kelemen így ír: «Míg e világban vagyunk s időnk van hozzá, bánjuk meg teljes szívből bűneinket, hogy az Isten üdvözítsen minket. Mert ha e világból kimultunk, többé bűneinket be nem vallhatjuk s penitenciát nem tarthatunk». (Ep. 2. ad. Cor. n. 8.) — Origenes (hom. 2. in. Levit.) a katechumeneket oktatván, felsorolja a bűnbocsánat eszközeit; ez eszközök a vezeklés különféle gyakorlatai; aztán így folytatja: «Van még egy hetedik, fáradságos és fájdalmas módja a bűnbocsánatnak, midőn a bűnös könnyeivel öntözi fekhelyét, midőn sírás lesz éjjel-nappal étele és itala s nem szégyenkezik föltárni bűneit az Úr papjának». — Nagy szent Vazul, a klasszikus műveltségű caesariai püspök, ki a görög-római szellem valamennyi gyöngyét s a régi filozófia fonnyadni készülő borostyánait Krisztus koszorújába fűzé, épen úgy ír, mint Origenes. —

Szent Jeromos a titkos bűnt a kígyó titkos harapásához hasonlítja, melyről senki se tud, csak az, aki sínyli; ha pedig ez a titokban szenvedő sebét testvérének és tanítójának megmutatni — «confiteri» — nem akarná, nem segíthetni rajta. — Nagy szent Gergely 27. homiliájában fejtegeti az Evangélium szavát: «Lázár, jöjj ki», s aközben a bűnösökhöz fordul: «Miért zárjátok el vétkeiteket szivetek rejtekében? Hozzátok ki napfényre a bűnbevallás által. Jöjjön ki, ami holt, vagyis valljátok be bűneiteket s a pap föl fog oldozni bűneitek kötelékétől». E citációk számát bárki növelheti! Aranyszájú szent Jánossal végezzük be a szentatyák fölsorolását, aki kereken kimondja, pedig nem volt oly szigorú, mint Vazul: «Aki bűnét be nem vallja a gyóntatónak: nem kerülheti el a szégyent, hogy az egész világ színe előtt ki ne nyilváníttassék lelkének állapota». (Hom. 33. in. Joan.)

Azonban ha az atyák igazán ily félreérthetetlen világossággal tanuskodnak a *titkos bűnök bevallásának* szükségességéről: honnan támadhat tehát a nehézség, honnan merül fel a kétség, hogy kellett-e vagy nem a régi egyházban a titkos bűnöket is meggyónni? Erre is megfelelünk!

Találni az atyák s a zsinatok nyilatkozataiban látszólag ellentétes helyeket, melyeket azonban könnyen megegyeztetünk egymással, ha a gyónást a kánoni penitenciától megkülönböztetjük. Sőt ezenkívül meg kell említenünk, hogy különböztetni kell a gyónástól eltekintve magában a vezeklésben *nyilvános és kánoni penitencia* közt; mindkettőben a bűnös kizáratott az Eucharistia vételéből s az áldozatból; — mindkettőben testi sanyargást gyakorolt és a penitencia végeztével föloldoztatott; de most jön a különbség: a penitencia kiszabása ugyanis vagy a kánonok által történt, melyekben meg volt határozva az idő, a gya-

korlat, a penitenciának ritusa, módja vagy pedig a gyóntató határozta meg külön-külön, hogy mit tegyen a vezeklő; ha a kánonok által határoztatott meg a penitencia: akkor kánoni volt, akár nyilvánosan, akár titokban végezte azt valaki; — ha a gyóntató maga rendelkezett belátása szerint, vagy a bűnös saját buzgalmából rótta ki magára az elégtételt: akkor nem volt kánoni. Lehetett tehát kánoni penitencia, mely nem volt nyilvános s lehetett nyilvános penitencia, mely nem volt kánoni.

A megkülönböztetést szem előtt tartva megértjük, hogy az atyák és zsinatok nem minden bűnt vetnek kánoni penitencia alá s következőleg úgy látszik, hogy nem kell minden bűnt, főleg a titkos bűnöket meggyónni. De ez a következtetés egészen hamis; a szent atyák olyankor a kánoni penitenciáról beszélnek s oly bűnökről, melyekről a kánonok nem intézkednek, természetesen azt mondják, hogy az ily bűnökért *kánoni* penitenciát nem szokás tartani.

Különben nem érthetnők a fönt idézett atyák szavait a titkos sebekről, — a szégyenletes, takargatott, rejtegetett bűnökről, melyeknek gyógyulást csak a penitenciában igérnek. Ilyenkor a gyónásról szólnak s szükségességét kétségen kívül emelik; máskor a kánoni penitenciára buzdítanak, melyet a gyónással összetéveszteni nem szabad. Az újabbkori, régészeti tanulmányok tiszta fényt derítenek e kérdésre. Minden halálos bűnt, ha nyilvános, ha titkos, az egyházi penitencia fóruma elé utasítanak az atyák. Van azonban még egy megjegyzésünk: a «halálos bűn» nem bír mindenütt ugyanazon jelentéssel. Ez a terminusok közös sorsa; a fejletlen, határozatlan állapotból átmennek a preciz, határozott jelentésbe. Mi a halálos bűn alatt oly vétket értünk, mely a megszentelő malaszttól s ezáltal a mennyországra való jogunktól megfoszt.

A legrégibb penitencia «halálos» bűnei azok, melyek a *kánoni vezeklés* alá estek; kezdetben a bálványozás, paráznaság, gyilkosság, később a velük összekötött vétkek mind. A «halálos bűn» itt nem bír azon specifikus jelentéssel, mellyel a mi «halálos» bűnünk bír; de az apostol se jelzi a kánoni penitencia «halálos» bűnét, mikor felsorolja, hogy *kik nem birandják az Isten országát;* lám az apostol «halálos» bűn alatt mindazt érti (1. Kor. 69. s köv.), amit mi értünk a mostani nyelvszokás szerint, t. i. az Isten törvényének súlyos dologban való szándékos megszegését akár gondolattal, szóval, tettel, — akár titokban vagy nyilvánosan. E felosztás, ha nem is volt még jelezve egy terminus technikusszal, mindig meg volt az egyházban s e felosztás szerint határozták meg, hogy mit kell az egyház szine előtt megbánni, mit nem. Minden ilyen a Szentírás szerint halálos bűnért az egyháznál kell keresni bocsánatot; minden egyest kell bevallani s ez fáj, ez szégyen; de a szégyent le kell győzni. Ime a régi egyház thesise és praxisa!

«Háromféle penitencia van az egyházban — úgymond szent Ágoston, — melyet ti nagyon jól ismertek, hiszen folyton gyakoroljátok. Az első új embert szül, midőn általa a lélek a keresztségben minden bűntől megtisztul... A másikat végig e gyarló élet esélyein kell gyakorolnunk... A harmadik az, melyet azon bűnökért kell felvállalnunk, melyeket a tízparancsolat ellen elkövettünk... Ebben a penitenciában nagyobb szigort kell önmagunk ellen alkalmaznunk, hogy megitélvén önmagunkat, Istentől meg ne itéltessünk.» (Sermo 351.) Ime, minden halálos bűnt, a titkosat is az egyházi penitenciának kell alávetnünk; az egyházi penitencia pedig a titkos bűnökre nézve azt vonta maga után, hogy a «titkot közöljük», a «titkos sebeket föltárjuk» s ne «szégyenkezzünk.» Ágoston is ezt tartja;

mert a 117-ik beszédben a zsoltár e szavait «Confitemini Domino, quoniam bonus — adjatok hálát az Úrnak, mert jó...» így kommentálja: «Siessünk e ‚confessióhoz', szeretett testvéreim, melyet ne csak ajkkal, de szívvel és tettel is végezzünk. Senki se röstelje sebeit föltárni, mert bevallás nélkül nem tér meg egészsége. A világi törvényszék előtt a bevallott bűn öl, — itt a titkolt bűn... Ne is rösteljen senki bánkódni, aki nem röstelt vétkezni; mert ha embertársainktól szégyenkezünk, mit teszünk majd azon az itéleten, melyet Krisztus, a biró, az angyalok s a szentek szine előtt fog tartani, midőn szivünk titkait föltárja? Vagy nem őrültség-e érzékenykedni a bűnbevallásból ránk háruló, tünékeny szégyennel szemben s nem törődni a kárhozat örök fájdalmával?»

Tertulliánnál is találkozunk a bűnök bizonyos felosztásával s a titkos bűnök bevallásának félreismerhetetlen szükségével. «Nem lesz fölösleges — írja ő (Poen. c. III. és c. IV.) — megemlíteni, hogy kétféle bűn van: külső tettel elkövetett vétkek s az akarat titkos bűnei. Mert minden bűnt vagy csak gondolatban, vagy tettleg is elkövettünk. Aki a bűnökre, legyenek azok *külsők vagy belsők, tényleg vagy gondolatban* elkövetett vétkek, büntetést rótt, ugyanaz bocsánatot is igért, ha megbánjuk... A templom tornácában állította fel a penitencia állomását, mely azoknak, kik kérik, megnyilik.» Ime, a titkos bűnöket a penitencia állomásához utasítja. Ez az állomás szégyent hozott a bűnösre, oly szégyent, melyet titkolózás által elkerülhetett, de jaj neki, ha ez eszközhöz fogott. Honnan ez a szégyen? a gyónásból! jól vigyázzunk, nem a nyilvánosan végzett penitenciából, hanem a bűnbevallásból, mint ezt rögtön kimutatjuk. Azonban az emlegetett szégyenre vonatkozólag még kell valamit megjegyeznünk. Tagadhatlan, hogy az ősegyház a nyilvános

bűnbevallást szivesen látta az okosság és mérséklet határai közt, ha egyébként a bűnös azt szivesen megtette; mert e gyakorlatban az őszinte bűnbánat jelét adta. Némely egyházakban e részben túlzások történtek, melyek ellen Nagy szent Leo emelte föl szavát. Az ember, kinek a titkos gyónás is nehéz, ösztönszerűen irtózott a nyilvános bűnbevallástól. Lássuk, mikép nyilatkozik erről Cyprián! Buzdítja az ő szegény «elesettjeit», kiknek *titkos* bűnük volt, hogy vallják be azt *nyilvánosan*. Buzdítja őket azok példájával, kik bár a bűnt külső cselekedettel véghez nem vitték, de meginogtak, megrendültek *s hitehagyást követtek el lélekben;* szivük *e titkos gyávaságát* a papnak *meggyónták* s azután *még nyilvánosan is bevallották.* «Mennyivel józanabb s üdvösebb azoknak hite és félelme, — írja erre vonatkozólag Cyprián — kik bár az áldozattal, vagy a róla szóló hatósági bizonyítvány megszerzésével be nem szennyezték lelküket, de mivel erre *gondolatban* készek voltak, *ezt a bűnüket az Úr papjai előtt* bánatosan bevallották s azután még *nyilvánosan is* beismerték, lelkük terhét kitárták s gyógyulást kerestek aránylag kisebb sebeikre.» S mily borzalmas csodákról tud beszélni, melyekkel Isten a titkolódzó bűnösöket a világ előtt megszégyeníti. Cyprián e szavai aranyat érnek; mert félreismerhetlenül föltüntetik az ősegyház fegyelmében azt a szokást, mely szerint az esetleges nyilvános bűnbevallást először a titkos gyónás előzte meg; voltak ugyan a buzgalom hevétől elragadt lelkek, kik bánatuk rohamában, előzetes titkos gyónás és megkérdezés nélkül, nyilvánosan vallották meg bűneiket; de ezek kivételek.

Ne higgyük, hogy a bűnbevallás szükségességét csak a változó fegyelem hozta az egyházban fölszinre, mely esetleg más körülmények közt ismét kimehetett a szokásból s amikor dívott is, inkább csak buzgalmi

gyakorlatnak, mint elengedhetlen kelléknek tartatott. Korántsem; ez a gyanú nem ébredhet föl abban, ki az ősegyház emlékeihez tartja magát; hanem csak abban ütheti föl fejét, aki a pozitív adatoktól eltekint s merő lehetőségek fölhordásában keresi előszeretettel fölkarolt nézeteinek megokolását. A történelmi emlékekben világosan ki van mondva, hogy az egyház miért ismerte szükségesnek a gyónást; azért, mert «nélküle elvész a lélek», «elkárhozik», «meghal titkolt bajában»; nélküle a «kárhozat fia»; «jobb megszégyenülni, mint az üdvösséget elveszteni»; «jobb föloldoztatni, mint föl nem ismertetve elkárhozni.» Ezek az atyák buzdításai; sehol sincs ennek az abszolut szükségességnek fölfogása megszakítva, sehol ez öntudat elhomályosítva! Legyen még oly szégyenletes a bűn, nincs rá segítség másban, mint az őszinte bevallásban. E gondolat végigjárja a szent atyák pareneziseit, intelmeit, buzdító, lelkesítő leveleit nyugaton s keleten; találkozunk vele Origenesnél, Nagy szent Vazulnál, Jeromos és Ágostonnál; a szír egyházatyák terjengő, epitetonos írásmódja ép oly előszeretettel karolta föl e hitcikkelyt, mint a merev tollú és lelkű Tertullián.

Az egyházi tan e határozottan kifejtett keretében szemünk elé lép a keleti s nyugati ősegyház gyakorlati élete. Irén keresztény, bűnbánó asszonyokról ír (l. 1., c. 9.), kiket a gnosztikus Márk elcsábított s bűvös italokkal szerelemre gyulasztott; mit tettek az asszonyok, mikor megtértek? «Bevallották az egyházban, hogy Márk mi mindent adott be nekik... minek következtében szerelemre gyúltak iránta s meggyalázttattak testükben általa»; s így Asián diakonusnak elcsábított szép felesége is «nem szünt meg bűneit meggyónni, bánkódván a gyalázaton s könnyeivel mosogatván élte végéig lelkének foltjait.» Ezek bizonyára titkos bűnök voltak. Az egyház természetesen

még édesebb vigaszt talált akkor, midőn látta, hogy hivei leborulnak s bűneiket nyilvánosan bevallván, a jelenlevőket térden állva kérik, hogy értük imádkozzanak. S mit csinált e jelenetben a testvéri szív? Velük könnyezett, velük jajveszékelt. Ismerjük e könnyes szemű, fönséges egyháznak gyóntatóit is. Szent Ambrus maga írja le szívének hangulatát, midőn a bűnöst lábai előtt látta: «Valahányszor egy szegény bűnös vétkeit föltárja, csupa részvét vagyok; nem rivalgok rá, de gyászolok és sírok vele együtt... talán egy gyönge leány esett el a bűnrevivő alkalom csábjai közt... Istenem, vétkezünk mi öregebbek is. Ne szégyeljük tehát bevallani, hogy nagyobb a mi bűnünk mint azé, kit megrovandónak tartunk; mert Júdás is (Jákob fia), midőn Thámárt okolta, meggondolván önvétkét, mondá: Thámár megigazult már, de én nem». Paulin presbyter is, ki tanítójának, szent Ambrusnak életét leírta s szent Ágostonnak ajánlta, ezt a szép vonást különösen dicséri benne: «Valahányszor valaki Ambrusnak gyónt, a szent úgy sírt, hogy a gyónót is sírásra indította, mintha csak ő is a szegény bűnössel elbukott volna». Arlesi szent Hilárról is azt olvassuk: «Valahányszor a penitenciát kiszolgáltatta vasárnapi napon, hozzáözönlött a nép, — hozzásereglett, hogy általa büntettessék; könnyzáporban tisztultak s az Isten itéletétől megrémülve oly sírás és jajgatás hangzott fel, hogy egész testünkben megborzadtunk». (Vita Hil. Arelat. c. 13.)

Tehát a bűnbevallás a régi penitenciának egyik megrendítő aktusa. Ezt tagadni nem lehet, legfölebb értelmezni!

A történettudományoknak tanusága ebben egyetért; a reformáció maga az aktust kétségbe nem vonta, csak szükségességét tagadta s a gyónást az áhitat buzgalmi gyakorlatául fogta föl. A kétszer hitehagyott, ravasz Gibbon, hírneves történelmében, melyet a római

birodalom bukásáról írt, azt mondja: «A hozzáértő ember nem állhat ellen a történelmi evidencia óriási súlyának, mely tisztán kimutatja, hogy a gyónás egyik főcikkelye a régi egyház hitvallásának az első négy században». A reformáció e kelletlen tényt *bizalomnak veszi* s nem bűnbocsánati kelléknek; azonban tévesen és önkényesen. Egy tekintet az idézett helyekre meggyőzi az olvasót, hogy a gyónás nem mint egyszerű, szabadakaratunktól függő gyakorlat ajánltatik, hanem mint föltét, mint kellék, mely nélkül megbocsátás nincs; «a szégyen öl», a «kárhozatba dönt», ez a refrainje az atyák buzdításainak; keményen feddik s könnyes szemmel kérik a gyónni vonakodókat, úgy nézik őket, mint a végveszély lejtőjén sikló lelkeket. Nagy Leó pápa is (ep. 108.) elengedhetlen kelléknek ismeri, midőn írja: «Az Isten sokféle irgalma úgy viseli gondját az emberi gyarlóságnak, hogy nemcsak a keresztség kegyelme által, hanem a penitencia gyógyintézménye által is az örök élet birtokába juthatunk... azonban az isteni jóság azt rendelte, hogy bocsánatot csakis a *papi imádság* által nyerhessünk». A papi imádság alatt a föloldozás szavait érti. A bűnös a beteg, a pap az orvosa; ha a bűnös hozzá nem fordul, meghal; épen így a penitenciális könyvek egész sora a bűnbevallást elmaradhatlan kelléknek tünteti föl.

Honnan vette az őskeresztény egyház e hitet? Krisztustól; más forrást nem ismer. Nyilván hirdeti, hogy a «kulcsok hatalmát» azokkal szemben gyakorolja, kik bűneiket megvallják; hogy a bűnöket azok előtt kell bevallani, kikre a «titkok kiszolgáltatása» bizatott; nyilván rámutat Ágostonnal Krisztus szavaira: «Senkise mondja, titkon tartok bűnbocsánatot», «Isten szíve előtt tartom»... «Tehát hiába mondatott: amiket föloldoztok a földön, föl lesznek oldozva a mennyben is? Tehát hiába adattak az egyháznak a menny-

ország kulcsai? Meghiusítjuk az evangéliumot értelmüktől fosztjuk meg Krisztus szavait.»

E nagyszerű tradició önmaga elég a gyónás isteni eredetének bebizonyítására. Ne fosszuk meg értelmüktől Krisztus szavait. Melyeket? «Akiknek megbocsátjátok bűneiket, meg lesznek bocsátva.» Előttem fekszik egy vakbuzgó anabaptistának levele: «A gyónás — így ír ő — nincs a Szentírásban; mert a katholikusok a gyónás szükségességét csak egy versből eredeztetik, amit tenni nem szabad s még azt sem értik át, mert nem hisznek teljes szivükből egy Istenben; nem kérik a Szentlelket és segítségét s így az magától nem is jött az elvetemült pápára, aki a gyónást elrendelte». Valóban Lactantius, Origenes, Kelemen, Cyprián, Irenaeus, Pacián, Jeromos, Vazul, Ágoston, a keleti Gergelyek, Leó s a zsinatok homlokegyenest ellenkeznek az ifjú anabaptistával!

A gyónás szükségességét bisonyítjuk, ha tetszik egy versből; ha tetszik többből; minden egyesből, mely az egyház hatalmát — a kötő és oldó hatalmat —, a mennyország kulcsait, a bűnbocsátás és fönntartás hatalmát nyomósítja. E versek mind azt kívánják, hogy a bűnös vesse alá magát az egyház hatalmának s tőle nyerjen bocsánatot; már pedig más alávetés nem képzelhető, mint *valamiféle bűnbevallás.* Azt mondom «valamiféle», t. i. vagy *általános vallomás,* minőt Péter tett: «Menj ki tőlem Uram, mert *bűnös ember vagyok»,* vagy *többé-kevésbé tüzetes bevallás,* vagy végre *egészen pontos,* az *egyes bűnökre kiterjedő gyónás.* Más alávetést képzelni sem lehet! Kitől származzék ugyanis az az alávetés, ha nem a bűnöstől, midőn a bűn maga az akarat belső ténye s midőn ezt még a külső, vétkes cselekedetekben is csak az ember maga ismerheti? S mire volna jó más alávetés, esetleg kényszer útján, mikor a bűn csak annak engedhető el, aki azt óhajtja?

Tehát a bűnt csak a bűnös vetheti alá a «kulcsok hatalmának»; mert csak ő ismeri a bűnt s csak az ő jóakaratából lesz a bűnbevallás kedves Isten előtt. E jóakaró bocsánatot kereső vallomást tehát a bűnösnek kell megtennie; ezt kívánja Krisztus.

Krisztus ugyanis a bűnbocsátó hatalmat mint bírói hatalmat állította föl az egyházban s e hatalomtól függővé tett minden bűnt; tőle függetlenül egyetlen egy sem bocsáttatik meg; az ily hatalom megköveteli, hogy valamennyi bűn tüzetes bevallása terjesztessék fóruma elé... úgy, ahogy lehet.

Miért kell valamennyi bűnt meggyónni? Mert minden bűn, legyen egy vagy száz, a bírói hatalom gyakorlása által bocsáttatik meg; a bírói hatalom gyakorlása pedig föltételezi, hogy a bíró ismeri az ügyet, melyben ítél. Igy fogja fel a bírói hatalmat az egész világ; ha kötni kell vagy oldani, ha büntetni kell vagy szabadlábra állítani érdem szerint, szóval, ha ítélni kell, akkor a bírónak okvetlenül ismerni kell az ügyet; ha pedig nem ismeri és mégis szentenciáz, ezt nemcsak igazságos ítéletnek, de egyáltalában ítéletnek nem mondhatni. Krisztus bizonyára, mikor azt mondta: «Amiket megkötendesz a földön, meg lesznek kötve a mennyben» s ismét: «Akiknek megtartjátok bűneiket, meg lesznek tartva», nem az önkényre bízta a kegyelem kiszolgáltatását, hanem a legjobb belátásra, mely ugyan szintén tévedhet, szintén igazságtalan lehet; de legalább óvja az emberi méltóságot, a bűnös érzelmeit s az örök, igazságos bírónak igényeit. Vegyük a bírót, aki látatlanban ítél; kérdezzük: miért tartod meg ennek bűneit s miért bocsátod meg a másikét? Kérdezzük: miért rovod ki rá azt az elégtételt, miért nem mást? Azt fogja talán rá felelni s a reformáció sem felelhet mást: «Nem ítélek látatlanban, mert látom megtörődöttségét, látom bánatát; én pedig Krisztustól nyert

hatalommal ép arról ítélek: érdemes-e valaki a bocsánatra vagy nem? Nem kell ahhoz tüzetes bűnbevallás! Ha valaki megtörődve, meggörnyedve leborul előttem s mondja: Uram, bűnös ember vagyok; bocsásd meg vétkeimet; mert szivem keserű a bánattól s lelkem eped az Úr irgalma után: megbocsátok neki s méltányosan járok el, mert megérdemli». Ime a bírói hatalom méltányos és észszerű gyakorlása tüzetes gyónás nélkül! Honnan tehát a kötelezés minden bűnnek külön való bevallására?

E nehézség nagy fényt önt az egyházi gyakorlatra s kezdet óta az evangélium ezen idézett helyeinek felfogására. Hiszen a mi haldoklóink, a mi nagybetegeink is csak így gyónnak; ha nyögnek, ha nyelvük csak azt rebegi: «vétkeztem»; ha homályosodó szemükből az irgalmat kereső lélek egy sugara reszket bele résztvevő szivünkbe: íme nem kívánunk többet; nem faggatjuk bűnbevallással; beérjük evvel a gyónással, Péter gyónásával, melyet a Genezárethi tó tükrén végzett: «Uram! bűnös ember vagyok». S ha nem is volna megbénulva a nyelv, de ha háborogna az orkántól fölkavart tenger s a hajó recsegésébe belevegyülne sok ember bánatos vallomása: «Uram! vétkeztem; irgalmazz lelkemnek, ha már e mélységes örvényben kell elveszni életemnek»; vajjon kívánnánk-e tüzetesebb gyónást? Soha! Az elmerülő Cymbria 700 utasának, a hajótörést szenvedő Utopia 1000 lelkének nem kellene más gyónás, csak ez: «Uram! vétkeztem ellened; könyörülj rajtam!» s rögtön rájuk adná a katholikus pap az absolutiót. A morális theologia pedig részletezi mindezeket az eseteket s arra tanít, hogy csak annyit kívánjunk a gyónásból is, amennyit lehet.

Gyönyörű tan ez! isteni és emberi; az örök észszerűség sugárzása; soha többet, mint amennyit lehet. Micsoda a bűnbevallás? Bizonyára emberi, tehát er-

kölcsi cselekvés s mint ilyen függ az értelem mélységétől, a felfogástól, az emlékezet élénkségétől; függ az akaraterőtől, a megfeszüléstől; függ még a nyelvismerettől, s a nyelvnek s az ajkaknak hajlékonyságától! Hol kell alkalmaznunk nagyobb mérsékletet, mint az erkölcsiekben? Valósággal minden embernek külön erkölcsi fogalmai vannak; nem az elvont elvekben, hanem az elvek konkrét alkalmazásában; az evangélium pedig sohasem merev, hiszen merő élet.

Hogyan egyeztetjük meg tehát a tüzetes bűnbevallásnak általunk hirdetett szükségességét e sokféle következetlenséggel?!

Ne beszéljünk következetlenségről; mert hogy a gyökér szálakat hajt, az ág pedig leveleket, az nem a fa következetlensége, hanem életképességének különböző alkalmazkodása. A bírói hatalom kívánja, hogy az ügyet ismerje, melyről ítél. Aki *valamit megbocsát*, attól csak méltán kérdezzük: mit bocsátasz meg? Hiába felelik: «Mi afölött ítélünk, érdemes-e a bűnös bocsánatra vagy nem s nem a bűn fölött, s következőleg nem kell a bűnt ismernünk». Mi erre azt feleljük: A bíró valóban arról ítél, hogy érdemes-e valaki a büntetésre vagy szabadonbocsáttatásra, de azért mégis csak kell ismernie magát a tényt, mellyel a vétkest vádolják; mi is *bűnt* bocsátunk vagy tartunk meg s azért a közvetlen természetes felfogás kívánja, hogy ismerjük azt, amit bocsátunk vagy megtartunk. Azonban ez csak elvont szemlélése a bírói s nevezetesen a bűnbocsátó hatalomnak; tulajdonképen pedig ott abban a gyóntatószékben értjük meg csak a tüzetes bűnbevallás szükségességét. Abból a tüzetes bűnbevallásból ismeri meg csak igazán a bíró, az a gyóntató, hogy kivel van dolga; abból ismeri meg — a bánat hevesebb kitöréseit kivéve — kész-e az a lélek mindent tenni; megtudja, hogy mit kell a bűnösnek esetleg

még előbb megtenni, hogy bocsánatra méltó legyen. Hozzuk csak le az elvont, magas régiókból a bűnbevallás szükségességét a praktikus életbe s megértjük, hogy mily természetes, tapintatos és méltányos ez az egyházi tan, mely tüzetes gyónást kíván, amikor a bűnös gyónhat, de beéri általánosabb gyónással is, ha máskép nem lehet. Elsimítja a látszólagos következetlenséget; mert szerinte *szükséges a gyónás,* mivel azt a *bírói itélet természete megkívánja;* de másrészt a *gyónás az embernek aktusa* s azért az erkölcsi lehetőség határait túl nem lépheti, úgyhogy a bűnös tüzetesen köteles gyónni, amikor teheti, s elég, ha csak általánosságban gyónik, amikor máskép nem teheti. A bíró pedig, t. i. a gyóntató látja, hogy ez a nyomorgó ember most megtett mindent, amit tehetett, s következőleg érdemesnek ítéli a föloldozásra. Ez lesz az az alávetés a «kulcsok hatalma» alá, melyet a bűnös itt és most eszközölhet; aláveti bűneit, melyeket itt és most alávethet, s úgy veti alá, ahogy tőle telik; a többire nézve, vagyis a tüzetes alávetésre nézve megmarad a kötelezettség, hogy azt máskor, az akadályok megszűntével eszközölje. Ha pedig a gyóntatónak az ilyen általánosságban végzett gyónás után kételye volna, vajjon igazán érdemes-e a bűnös a föloldozásra, akkor föltételesen oldozza őt fel; amit különben külön megjegyezni szinte fölösleges, mert ezek az ítéletek, melyek az örök igazságosság előtt is kell, hogy érvényesüljenek, úgyis mindig föltételesek, azon klauzulával vannak ugyanis ellátva: ha Isten előtt is úgy van, ha úgy látunk, amint Isten lát; mert igazságtalan föloldozás, az érdemetlennek feloldozása Isten előtt úgyis semmis.

Így egyeztetjük meg a látszólagos következetlenséget, melynél fogva amikor fizikailag s erkölcsileg kivihető, minden bűn bevallását kívánjuk; — máskor meg, ha nem lehet tüzetesen gyónni, általános vallo-

mással is beérjük. A tüzetes gyónást rendes körülmények közt követeljük, mert minden egyes bűn *bíróilag* bocsáttatik meg s azért természetesen az a bíró tudni is akarja a bűnt; azonkívül pedig azért sem elég egyikét-másikát meggyónni, mert egy halálos bűnt sem bocsát meg az Isten anélkül, hogy valamennyit el ne engedje. Ha tehát valaki minden bűnét — a kath. erkölcstan által elismert okból — meg nem gyónhatja, azokat a bűnöket, melyeket meggyón, bíróilag bocsátja meg az egyház, ítél róluk az irgalom ítéletével; a többi bűn pedig, melyet meg nem gyónhattunk, megbocsáttatik a kegyelem által, mely a lelkünkbe árad s az Isten előtt kedvessé teszi. A bűnbocsánat ugyanis a megszentelő malaszt által történik; az pedig kizár minden halálos bűnt. Hogy mikor mentetik föl valaki egyik-másik bűnnek bevallásától vagy általában bűneinek tüzetes, egyenként való felsorolásától, azt a kath. erkölcstan határozza meg. Nemcsak a fizikai lehetetlenség ment föl a tüzetes gyónástól, hanem bizonyos morális tekintetek is, mint pl. ha az atya vagy anya gyónik szükség esetén fiának, vagy ugyancsak kikerülhetlen alkalomban olyannál gyónik valaki, aki a bevallott bűnből harmadik, hozzá közel álló személy becstelenségére következtetne, — vagy ha olyan helyen, oly tolongásban gyónnék valaki, hogy mások is meghallanák esetleg szégyenletes bűneit: ez esetekben a gyónás nem lesz teljes azon értelemben, hogy számszerint minden bűnét meggyónná az illető, de teljes lesz azon értelemben, hogy meggyónja mindazt, amit itt és most meggyónhatott. A kath. morális, mely a józanság s a mérséklet erkölcstana, többet nem kíván; az elvekből semmit sem enged; a tüzetes gyónásnak isteni rendelését fönntartja; de fönntartja az aktusnak erkölcsi jellegét is, melynél fogva lehetségesnél többet sohasem követel. Röviden összefoglalva az érintett szempontokat, azt

mondjuk: a bírói hatalom a közfelfogás szerint, melyben természete tükröződik, kívánja, hogy tudja, miről ítél, s azért rendszerint a bűnöket egyenként be kell vallani; de nem kívánja ezt a tüzetes gyónást oly fizikai vagy éppen metafizikai szükségszerűséggel, hogy ha be nem vallunk tüzetesen mindent, egyáltalában nem volna gyakorolható e hatalom; hiszen ez a bevallás emberi, erkölcsi tény, s így az erkölcsi fogalmak és általános erkölcsi elvek szerint igazodik; a főelv pedig az: csak annyit tenni, amennyit lehet. — Hogy pedig miért bocsáttatik meg az a bűn is, melyet erkölcsileg meg nem gyónhatunk, ha igaz az, hogy minden bűn bíróilag bocsáttatik meg, arra azt feleljük: a megszentelő malaszt, melyet a jó gyónást követő feloldozásban nyer a bűnös, nem fér meg semminemű halálos bűnnel s éppen azért azt a bűnt is eltörli, melynek meggyónásától kimentetünk; megmarad azonban a kötelesség, hogy meggyónjuk máskor, mikor ezen akadályok már elestek.

A tüzetes gyónásnak fogalma csak oly keresztény, mint általában a gyónásé. Az atyák buzdításai csak a bűnöknek egyenként való felsorolásáról érthetők; az egyes bűnök azok a sebek és betegségek, melyeket az orvosoknak be kell mutatnunk, ha kedves az életünk. Szent Ágoston lelkiismeret-vizsgálatot kíván tőlünk, mely a «tízparancsolatban» foglaltakra terjeszkedik ki; — általános elvük az atyáknak: «nem szabad semmit sem titkolnunk»; — «hogy segítsenek rajtunk az egyház szolgái, ha nem tárjuk fel őszintén bajainkat?»

A hagyomány folytonos tana visszatükröződik az egész egyház gyakorlatában. Melia Rafael ezt az impozáns gyakorlatot századról-századra összeállította «Trattato della confessione auriculare» című népszerű művében. A hívek gyóntak, *ha imperatorok, királyok, királynék voltak,* vagy a társadalom bármely rétegéhez tartoztak

légyen. — Özséb beszéli egyháztörténetének IV. részében a 34. fejezetben, hogy Babyla hírneves antiochiai püspök Marcus Filippus imperátort, midőn ez nagyszombaton a templomba belépni akart, be nem eresztette, míg bűneit meg nem gyónta. — Damiani Péter IV. Henrik anyjáról, Ágnesről említi, hogy az apostolok sírjánál egész életére kiterjedő gyónást végzett. — Mabillon a bencés szentek aktáiban említi, hogy a VIII. és IX. században a bencések voltak az uralkodók gyóntatói. Harlemond, mansi püspök Pipinnek volt gyóntatója; — szent Corbinian, Freising első püspöke, Grimoald bajor hercegé. Alderic és Antonin Lajost gyóntatták. — I. Ottó császár Uldarik, augszburgi püspöknél, — Constantia, Róbertnek, XI. századbeli frank királynak felesége, egy István nevű orleansi papnál szoktak volt gyónni, — a XII. században I. Henrik angol király Ateldulf, szent oszvardi perjelnél.

Gyóntak a hadseregekben. N. Károly híres «Capitulare»-i parancsolják, hogy minden hadnagynak legyen egy papja, aki a katonákat gyóntassa. — Arnulf király ostromolván Rómát 895-ben, ő maga és katonái meggyóntak, mint a fuldai évkönyvek beszélik. — Malmesburyi Vilmos a *IX.* században dicséri a normannokat, hogy éjjel, mielőtt a angolokkal megütköztek, gyóntak. — Konrád 955-ben, mielőtt a magyarokkal megütközött, misét hallgatott s a szent áldozást Olderiknek, gyóntatójának kezéből vette. — Alcuin egyik levelében figyelmezteti barátját, hogy mielőtt csapatával harcba vonulna, erősítse meg lelkét a gyónás által.

Gyóntak a nagy veszedelmekben. Így olvassuk, hogy Saint-Omer városnak polgárai a normannok által ostrom alá fogatva, mind meggyóntak és megáldoztak.

Gyóntak a szent áldozásra való előkészületül. Sinai Anastasius a VI. században írja, hogy aki áldozni akar,

távozzék a rossztól, tisztítsa meg magát a szennytől, törülje le a vétket könnyei s a gyónás által. «Gyónjátok meg tehát bűneiteket Krisztusnak a papok fülébe.» (Hom. de synaxi.) — Aquileja patriárkája, Paulin a VIII. században hirdeti, hogy aki az áldozáshoz akar járulni, az gyónjék és tartson penitenciát. — Ugyanakkor szent Firmin óva inti a híveket, hogy aki nagy bűnbe esett, ne merjen az Úr asztalához járulni, mielőtt meg nem gyónt s nem tartott penitenciát a papok rendeléséből. — Vannak ezen századokból vezeklési könyveink, melyek a keresztényeknek egyszersmind lelkiismereti tükörül szolgáltak; szent Fulgentius ilynemű útmutatásában a többi közt ezt is olvasni: vádolom magamat, hogy méltatlanul jártam az Úr asztalához előzetes gyónás nélkül. — Ugyancsak *gyóntak a hívek a bérmálás fölvétele előtt.* Erald, toursi érsek a IX. században rendeletet adott ki, hogy aki a Szentlélek ajándékát venni akarja, tisztítsa meg előzetesen lelkét a gyónás által. — Kiváltképen a nagyböjtben s a főünnepeken gyóntak. — Chrodegangus metzi püspök, aki 767-ben halt meg, elrendelte, hogy a szerzetesek minden szombaton, a nép pedig a három negyvennapi böjtben gyónjanak; akkor ugyanis három negyvennapi böjtöt tartottak: húsvét, szent Mihály napja és karácsony előtt. — Regino, a trieri egyházmegyében fekvő, híres «Prum»-i apátság apátja, aki 909-ben halt meg, idézi egy roueni zsinat végzését, mely szerint az egyházmegyének hivatalos látogatásakor a többi közt azt is kell tudakolni: van-e a községben ember, aki az éven át nem gyónt, talán még a húsvéti böjtben sem?

Gyóntak mindazok, kik új életet akartak kezdeni. A VII. században Solignac-i szent Tillonról írják, hogy midőn elhatározta magát, hogy szent akar lenni, ifjúsága óta elkövetett bűneit meggyónta. — A tiszteletre-

méltó Beda, egy korabeli Adaman nevű emberről írja, hogy új életet akarván kezdeni, ifjúkora nagy bűneit meggyónta. — Szent Bavon, Gent védszentje, ki 589-ben született, szent Armand prédikációjára megtért s nála meggyónt.

Gyóntak a súlyos betegségben kínlódók. Szent Samson, VI. századbeli püspök életében olvasni, hogy atyja halálos betegségbe esvén, meggyónt oly bünt, melyet addig eltitkolt. — Bonifác, Németország apostola, a VIII. század elején azt írja Etobald királynak, hogy királyi elődje, Ceslred, mivel penitenciát nem tartott és nem gyónt, elkárhozott. — Vigbert, fritzlári apát életében olvassuk, hogy ki-kijárogatott a kolostorból, gyóntatni a betegeket, kik őt magukhoz kérték. — Matild, IV. Henrik neje, Vilmos mainzi érseknek gyónt, mielőtt meghalt. — Toursi Gergely tanusága szerint Chilperik, frank király alatt a halálraítéltek, mielőtt kivégeztettek, meggyóntak.

Az egyházi gyakorlat minden rendű és rangú hívekben s minden korban a gyónást elkerülhetetlenül szükséges eszköznek hirdeti az üdvösségre. A példákból mindenesetre az a meggyőződés sugárzik ki, hogy a gyónásnak emberileg szólva nehéz és súlyos igáját az isteni törvény hajthatatlanságából eredeztetik s Krisztus rendelésére ismernek benne.

A történelem még más réven is megérleli bennünk ezt a meggyőződést. Tény, hogy a legrégibb keleti szekták, a nestorianus, kald-hegyi lakók, — az eutychiánusok, kik már 1400 év előtt szakadtak el a római egyháztól, teljes érvényben megőrizték a gyónás gyakorlatát. Imakönyveik és rituáléik, melyeket a nagytudományú Asseman gyüjtött össze, az 1500 év előtt virágzott kath. egyház tanának csodálatra ragadó tanui. Nincs kétség benne, hogy e hitfelekezetek nem elszakadásuk után fogadták el a római egyház dog-

máit; ami kath. jellegű tanuk és gyakorlatuk van, az mind az ősegyház roncsa; sőt a szekták gyászos sülyedése, a tudatlanságnak intézményeket hamisító sötét hatalma, mely a meglévőt is elferdítéssel fenyegette, új erőt kölcsönöz érvünknek; a gyónásnak ugyanis, melyet oly híven megőriztek, ugyancsak világosan apostolinak és isteninek kellett lennie, hogy ellensúlyozhassa a tévely és szenvedély erejét. Az örmények szent Gergely (illuminator) által tér

érzik magukat tisztáknak; másodszor halálos veszedelemben. A szavak is, melyeket papjaik használnak a gyónásban, hasonlók a kath. absolutióhoz: «Az Úr Jézus Krisztus, ki hatalmat adott egyházának a benne hívő és megtörődött bűnös feloldozására, bocsássa meg nagy irgalma szerint bűneidet s a nekem adott hatalomnál fogva én téged feloldozlak az Atya, Fiú és Szentléleknek nevében». Ebből következik, hogy az anglikán egyház vallja a gyónás isteni eredetét; vallja, hogy e szokás az Úr szavain épül, hogy a papok Krisztustól vették a feloldozás hatalmát; hogy a bűnösök kötelesek meggyónni; hogy egyenként kell bevallani a halálos bűnöket. — Érdekes megtudni azt is, hogy I. Jakab angol király s vele az egész angol püspöki kar némely vallásújítónak azon indítványát, hogy a gyónást töröljék el, visszavetette s ünnepélyesen hirdette, hogy a gyónás az *apostoli egyház* intézménye s isteni eredeten alapszik s épen azért nemcsak hogy el nem törli, de megerősíti. Ez történt 1604-ben a Hampton Court-i konferencián. — A legújabb korban pedig a puseysták felekezete a gyónást minden ízében visszaállította, s a tudós Pusey maga lelkes szószólója és előmozdítója volt a bűnbevallásnak.

Igy gondolkoztak a régi lutheránusok is; az ágostai hitvallás IX. cikkelye így szól: «A gyónás minálunk, a mi templomainkban nincs eltörülve; mert mi nem adjuk az Úr testét csak olyanoknak, kiket megvizsgáltunk és akik megnyerték a föloldozást».

A dán és norvég lutheránus szövetkezet rituáléjában van egy fejezet, mely a gyónásról szól s ugyanott olvassuk a föloldozási formát is.

Maga Luther, távol a gyónás eltörlésétől, védte szükséges voltát s isteni eredetét. 1744-ben megjelent Eislebenben egy kis művecske «Luther katholicizmusa» címmel, mely katekizmus alakjában Luthertől

vett idézetekkel felel a kérdésekre; ott van a többi közt ez a kérdés: «Szükséges-e a gyónás?» s a felelet rá: «Kétségkívül szükséges a bűnök meggyónása, mert Isten rendelte. A titkos gyónás, amint az most dívik, nagyon tetszik nekem s nemcsak hasznosnak, de szükségesnek is látom». A protestantizmus, amint az Luther kezéből kikerült, nem vetette el a gyónást s később, midőn a vallási forradalom sorvasztó láza a gyónást is fenyegette, Nürnberg lutheránusai követséget menesztettek V. Károly császárhoz, kérvén őt, hogy rendelettel állapítsa meg a gyónás kötelező voltát. Strassburg prédikátorai a tanácshoz beterjesztett kérvényükben ugyanezt sürgették 1670-ben.

Kalvin szerint (lib. III. inst. c. IV. 7. 24.) «a részletes gyónásban bocsánatot nyerünk azoktól, kiknek Krisztus mondá: amit megbocsátotok a földön, meg lesz bocsátva a mennyben». Luthertől és Kálvintól nem üt el Melanchton (Tom. II. Inst. p. 450.): «A feloldozás, mely a kulcsok hatalmából elengedi részletesen és titokban a bűnöket, jó és érvényes Isten előtt; s mivel ilyen, fönn kell tartani a gyónást, melyben a föloldozást kérjük». — Ime, a protestantizmus ősatyái szerint nem elég gyónni Istennek, miután Krisztus elrendelte, hogy gyónjunk az embernek, vagyis a papnak!

b) *A gyónás haszna.*

Az átérzett mély bánatnak jó a gyónás; az őszinte bánkódóra áldásos a bűnbevallás. Mily alapon merném ezt állítani? A pszichologia alapján. Igaz, hogy ez teljes mérvben csak nagy bűnökre, a lelkiismeretet alapjában fölkorbácsoló indulatokra áll; de a közönséges bűnökről is igaz, főleg ha azokat a hit halálosaknak tünteti fel, a végveszedelem komor, sötét hátterével. A bűnbevallásban mintegy fölszabadulását üdvözli a gyötrődő

lelkiismeret; könnyebbültnek érzi magát; megszabadul terhétől. S honnan e vigaszos érzés a bűnvallomásban? Mert bevallván bűnét, mintegy elítéli azt; bevallván bűnét, bosszút vesz rendetlen önszeretetén s elégtételt nyujt a megsértett rendnek.

Valóban mindenki érzi, hogy a gyónásban magában, a bűnbevallás aktusában már bennfoglaltatik valami nemes — az elégtétel; az elesett ember, mihelyt bevallja bűnét, fölkel; újra érzi, hogy nyilt homlokkal jelenhetik meg az emberek előtt; nem játssza előttük a színlelő utálatos szerepét; ami mérget és mételyt takart szive, azt kiadta s meggyógyult. S a megbántott emberek viszont hódolnak a bűnbevallás ez eleget tevő hatalmának, mert dühük, bosszújuk megenyhül, míg a szenvedély ösztönével kegyetlenebbül büntetik a vétkest, ki megrögzötten hallgat és tagad, szinte fájdalmasan és józan mérséklettel illetik és róják meg azt, aki vall.

Kételkedhetnénk ez állítás igazságáról, ha nem látnók a világtörténelemben a bűnbevallás gyakoriságának meglepő tüneményét, melyből okvetlenül ezt a következtetést vonjuk: gyóntak, mert jót tett nekik. Bacchus, Venus, Adonis mysteriumaiban elő volt írva a bűnbevallás s a papok vállukon kulcsot viseltek, mely a titoktartást jelképezte. Kivált pedig az eleuzi mysteriumokban sokféle próbán és tisztuláson mentek át a jelöltek. Marcus Aureliusról tudjuk, hogy mielőtt beavattatott Ceres titkaiba, meg kellett gyónnia; Görögországban és Kis-Ázsiában a lelkiismeret furdalásától kínzott emberek belső gyötrelmeiktől azáltal szabadultak, hogy alávetették magukat egy papnak, kit «kihallgatónak» hívtak; előtte tárták fel bűneiket és a bűnös nem nyerhetett föloldozást, mielőtt meg nem fogadta esküvel, hogy megjavul. Ez adatokat végnélkül halmozhatnók a régi pogányok történetéből, nemkülön-

ben a most is dívó pogányság életéből. Igy például még szokásban van, hogy a sinai császár áldozatbemutatás közben írásból halkan felolvassa jó és rossz cselekedeteit, kifejezi bánatát, erős fogadást tesz s megégeti az írást. A legsötétebb Tibetben is nemcsak a közös életet élő barátfélék, hanem a laikusok is vádolják magukat bűneikről s föloldozást is nyernek; a Dalai Lama is, mielőtt a gyülekezeten megjelen, meggyónik annak, akire lelkiismeretének igazgatását bízta s betérvén a templomba, valamennyinek ajánlja, hogy bűneiket bevallják. A perzsa mágusok öt osztályának egyike a gyónás kihallgatására van rendelve. Az indiánok vallási tana szerint a gyónónak megbocsáttatik vétke. Ekiam nevű áldozatnál a szertartások főnökének felesége gyónik, minden bűnét s azok számát is köteleztetvén meggyónni. A japán pogányság egy borzalmas mysteriumában a segélykereső bűnöst magas szikláról az örvény fölé akasztják kötélen s ez állapotban bevallja minden bűnét; a néphit szerint a kötél elszakad, ha a bűnös egyetlenegy bűnét is ellhallgatja.

De legáltalánosabb a gyónás szükségének hite a zsidó rabbinusoknál, kik a régi szentírásnak különböző helyeit (akár Mózes IV. 56, akár a Példabeszédek 28$_{13}$ s az Ecclesiasticus 4$_{31}$), egyszerűen az ember s nemcsak az Isten színe előtt való bűnbevallásról értik, jóllehet azután sokat különböztetnek, hogy mit kell gyónni, mit nem szabad gyónni és mikor, mily körülmények közt kell vagy nem kell. Buxtorf János állítja, hogy a zsidóknál jelenleg is nagy a hajlandóság halálos ágyukon bevallani bűneiket, azon különbséggel, hogy a tudatlanabbak általános, a vallásban jártasabbak pedig részletes gyónást végeznek. E zsidó felfogás a gyónásról megerősítést nyer a «Tizenkét patriarcha végrendelete» című zsidó könyvben, melynek ismeretlen szerzőjét Kr. u. a II. századba

helyezik a tudósok; Jákob fiai e könyv szerint halálos ágyukon a többi közt minden bűneiket részletesen bevallották.

A népek vallásos ösztönének ez általános jelenségét Krisztus Urunk kötelezővé tette; a szivek könnyebbülését a kegyelem rendjébe vonta s a természetet ez irányban is legfőbb kifejezésre emelte. Az ösztönsugallta gyónásban találják a vágyódó, gyötrődő lelkek nemcsak enyhülésüket, hanem ott lelik a kegyelemnek gyöngyét is. Ne csodálkozzunk pedig azon, hogy mikép mondható természetesnek, ami gyakran oly nehéz; hiszen vannak természetes fájdalmak s a megsebzett ember szívesen engedi kimetszeni a golyót vagy kihúzni a nyilat, mely testébe fúródott s csak kín árán távolítható el onnan. Mennyivel inkább enyhül pedig a szív a szentségi gyónásban, midőn Jézus könyörületes szivére borul; midőn tudja, hogy az értünk s helyünkbe állított *nagy bűnbánónak,* ki magára vette s vérében eltörülte bűneinket, irgalmas, könyörületes szeretetével találkozik s hogy ily őszinte, töredelmes bevallás által, melyet Krisztusnak a pap személyében tesz, többet ér el, mintha keserű bánatban, vezeklésben megőszülne s könnyeiben kioltaná szemevilágát.

A gyónás a könyörületes világbírónak ideiglenes törvényszéke; de e széknek jellemző vonása és csodákat varázsoló hatalma az a zsámoly, melyre a vádlott térdel s melyről elsuttogja azt az édeskeserű szót: «Mert fölöttébb vétkeztem gondolataimmal, szavaimmal és cselekedeteimmel». Megszállja ezeket a gyónó bűnbánókat a vértanui szellem; oly nyugodtak, hogy még a halál sem reszkettetné meg tekintetüket; oly kimagaslók, hogy a világ hullámzása csak mint távol megtört zúgás jön meghalni füleikbe; miért? mert kiöntve szivüket a szentségi gyónásban, lelkük az örök béke édes előízét élvezi s maga után vonja az érzéki

ember hangulatait; mert nemcsak a lélekbe zárkózó hit, hanem az ember is hallotta, hogy «én téged feloldozlak az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében». S akkor a lélek előtt óriási mérvekben föltárul az isteni könyörület ez intézményének nagysága, mint egy világraszóló Bethsaida-tónak oszlopcsarnokai, melyekbe özönlik az erkölcsi világ nyomorultjainak nagy serege, kiknek nincs emberük a szív gyógyítására, azért Istent keresnek s találnak. Hogyne találnák? Hiszen várakozik ránk s ő tesz szemrehányást nekünk, hogy nem sietünk. «Azután jöjjetek és panaszkodjatok rám — úgymond az Úr —, ha bűneitek leendnek mint a karmazsin, mint a hó megfehérednek; és ha pirosak leendenek is, mint a bíbor, lesznek mint a fehér gyapjú». (Izai. 118) Kinek szivében találnak azonban e sorok élénkebb visszhangot, mint a gyóntatókéban; ők, kiknek kezeit csókolták bűnben megőszült férfiak oly bensőséggel, mintha első szerelmük csókja lett volna; ők, kik előtt meghajoltak az élet küzdelmeiben hányatott s a nyomortól és vihartól iszonyúan megviselt, hajótörött exisztenciák; ők, kik a legjobban belenéztek az ártatlanság kellemébe s az elesett bűnbánók keservébe; kik tudják, hogy milyen balzsamos a tavaszi virág illata, de egyszersmind az ősi, meghasadt fenyűnek gyantája... ők értik meg legjobban azt is, hogy mily áldás, mily vigasz, mily enyhülés az elesett emberiségnek a gyónás. Mialatt pedig ezt írom, eszembe jut, hogy van irataim között egy ifjúnak rám maradt naplója s e naplóban lapozgatva, e sorokra bukkantam: «Aug. 21. Ma gyóntam egész életemről. Nem époly sok évem száma, de szivem s szenvedélyem mindig mély volt. Lelkem tehát mai gyónásomban fölszabadult; kikelt nyomorának s tehetetlenségének bilincseiből, fejletlenségének gubójából; fellélekzett a lelki szabadság tavaszi fuval-

mán. Ez az a fenkölt lelkület, ez az az illatos hangulat, mely nagyot fogalmaz kőben, ércben, ecsettel, tollal; ez az a boldogító béke, mely Jézus szive sebéből árad éltető csermely gyanánt, cseveg az élet árnyas partjainak tekervényei közt, kering, karikázik, szökik; — nem erőszakos, nem búskomor, — csak vidám szava van, mely nem fogy ki ajkán; reggel a hajnallal, éjjel a csillagos éggel, nappal a hozzá lehajló kék, piros, szőke virágfejecskékkel elfecseg. Oh, ha a szív tele van, hogy hímezi ábrándjai fátyolát, hogy szövi boldogságának menyasszonyi ruháját, hogy köti csendes örömeinek koszorúját; azután küzd is, harcol, amikor kell. Tartsd meg e teli szivet, melyet édes béke, szent szeretet koszorúz s nyomd magadba én lelkem e virágfűzér töviseit, a szent élet nehézségeit s küzdelmeit; minden sebzés új forrást nyit s minden sebe új virágot kelt a Jézus-szeretet s az érte küzdő szív önérzetében. Csók alakjában lehelem egész ártatlanságom s boldogságom hevét a keresztre; rálehelem azt a telidesteli lelket s azt mondom: Magasztalja az én lelkem az Urat, mert nagyot tett rajtam, velem s bennem az, ki hatalmas». Érezzük-e, hogy mi csap meg e sorok olvasásánál? A lelkek szabadságának lehellete.

Azonban nemcsak a szivek békéje és enyhülése nyílik a szentségi gyónásban, hanem a haladásnak, a tökélesbülésnek, a szentségnek legtapintatosabb iskolája. Aki a szív szövedékébe beletekintett, aki látta a felfogások, indulatok, rokon- és ellenszenvek, az elfogultság s önszeretet szálainak kuszáltságát, bizonyára elrémült a feladat nagyságától, mely abban áll, hogy ezeket a sziveket erényre, tökéletességre emeljük. S bár van az emberiségnek sok emeltyűje, bár a nevelés egész erdőt mutogat eszközökből, könyvtárakat rendszabályokból és bár az új filozófok a nevetségesig nyomultak már előre nevelési rendszereiknek kiépítésében

s ugyanakkor diszkreditálásában: bátran mondhatni, hogy erényre, szolid s nem képzeletes erkölcsre kitünőbb, hathatósabb út a gyónásnál nincs. Jól tapogatóztak a régi bölcsek: Pythagoras, Plato, Seneca, kik a gyónást, vagyis hibáinknak tapasztalt, józan barátunk előtt való bevallását ajánlták. Nem irtóztak ez éles s mély metszést eszközölni az önszeretet csemetéjén, hogy beoltsák az erény oltványát.

Plato Gorgiasában ajánlja, hogy napfényre kell hozni a bűnt s nem takargatni. Az ember folyton takargatja, szépítgeti, mentegeti magát; bámulatos leleményességgel, ékesszóló fordulatokkal tudja bűneit leszállítani s élüket, mellyel lelkiismeretünket sebzik, tompítani. Nemo judex in sua causa, s épúgy nemo medicus in sua infirmitate; félni kell magunktól s fel kell tárni lelkiismeretünket másnak, hogy ő döntsön, teljesen elfogulatlanul, s mutassa meg ítéletének tükrében igaz ábrázatunkat. Hol történik ez inkább, mint a gyónásban, ahol tapasztalt részrehajlatlan bírónak mutatjuk be magunkat, aki rámutat nyomoraink okára, föllebbenti eséseink veszélyeit, gyarlóságunk mulasztásait s megismerteti velünk azt, amire önmagunkkal tépelődve soh'se jutunk. Félre az önámítás tarka játékával, idegen fátyoltalan szemet engedj bepillantani szivedbe, *a gyóntató hű, résztvevő lelkét.* Mindezt a gyónás hozza magával. S azért azt bárki megengedi, hogy e szempontból a gyónás nagy áldása az emberiségnek, hogy záloga, biztosítéka haladásának, hogy nyilt iskolája az alázatos, szolid, önérzetes jellemeknek már a természetes ész világosságában is, de hatásainak, az önismeretnek, kijózanodásnak, fölocsudásnak, a szolid erényre való törekvésnek utóvégre is tulajdonképen *a kegyelem,* mely a gyónással összefügg, *ad értéket* s az koronázza is meg azokat.

A gyónásról mint szentségről is kell szólni s

nem mint merő pedagógiai eszközről. A belátást, melyre segít, a kegyelem fénye löveli; a fölocsudást, melyre ébreszt, a keresztre feszített Krisztus példája és szeretete növeli; új világosságban kezdünk járni, melyben a hibát is utálatosnak, a tökéletlenséget is szánalomraméltónak, önmagunkat pedig, ha törekszünk, sok részben gyarlóknak, gyáváknak, tehetetleneknek, következetleneknek, hűtleneknek látjuk. Igy aztán tért foglal szivünkben valami szent elégedetlenség, mely soha sem nézi azt, ami mögötte van, hanem mindig csak arra vágyik, ami előtte fekszik; tért foglal valami féltékeny, szent töprengés, mely soha sincs végleg megnyugodva cselekedeteinek, szándékainak tisztasága iránt; fölébred benne egy éles tekintet, mely észreveszi a kisebb tökéletlenséget, s az az ember, ki magát előbb szentnek tartotta, a csalóka érzelem járszallagán, most a szívnek, léleknek gyónásban való, gyakori hozzáértő kiöntése után, utálat és alávalóság saját szemeiben; az ember meg van törve; az «én» már nem bálvány, hanem az Isten szolgája!

A gyónás a keresztény élet valamennyi erényét, az erkölcsiségnek valamennyi érdekét kitünő mérvben mozdítja elő s csak Isten a megmondhatója annak, hogy az emberiség mennyi megújulást merített belőle, hogy jócselekedeteinek, melyekkel dicsekszik, gyökerei mily mélyen nyomulnak e szentség talajába. W. F. Faber anglikán prédikátor korában, 1844. júl. 14-én ezeket írta egyik barátjának: «Nem leszek önnel, kedves barátom, addig megelégedve, míg nem értesülök arról, hogy a szent életnek egyetlen alapját letette, értem a szentségi gyónást. Minél tovább élek s minél több tapasztalatra teszek szert a lelkek vezetésében, annál inkább meggyőződöm, hogy korunkban ez az egyetlen óvszer az önámítás ellen. A testi vezeklések vele össze sem hasonlíthatók, ami az öntökéletese-

désre valóságot illeti». A buzgalomnak is vannak elfajulásai; van ábrándos áhitat; az érzelemnek meg vannak lázai; ezeken keresztül hogyan jussanak célhoz a lendületes lelkek, ha nem gyónás által? Az ifjúságban a tisztaság mint erény s nem mint szerencsés körülmények eredménye, gyónás nélkül fel nem lelhető; a harc, a küzdelem a szenvedély ellen, a keresztnek végleges kitűzése, az áldozatos szeretet nagyszerű nyilvánulásai, ha igazán szolid alapon s nem látszaton épülnek, s ha erényes indítóokokból s nem a világ számításából erednek, a gyónás szellemének gyermekei.

Amit kívül látni erényből s erkölcsből, az mind a belső akaraterőnek csak némi szegényes hajtása. Vannak megtérések, kiemelkedések a posvány mélyéből lélek- és szív-átváltozások, melyek a gyónásnak legfölségesebb parainesisei. Ha ember, ki mélyre sülyedt, családatya, kit korcsmából jöttekor otthon síró asszony és éhes gyermekek fogadnak; hajadon, ki árvaságát a bűn örömeivel édesítette s jobb perceiben ijedten nézi fonnyadt koszorúját, újra a becsület útjára akar lépni, hol talál erősebb kart, gyámolítóbb kezet, mint a gyónás szentségében, hol könnyei nem őszi eső, hanem tavaszi harmat, s általuk virágzás és élet pezsdül meg a remélni elfelejtett lélekben. Főleg pedig az élet nagy problémájának, legnehezebb részének örökösei, a nagy szenvedők tudják, hogy mi a gyónás. — Az erkölcsi s fizikai bajok súlya legörnyeszti a családanyát, kit férje gyűlöl s féltucat gyermek kínoz, faggat s sokszor közel állt már ahhoz, hogy a Dunának menjen. De az ilyen bánatos bolyongót az Isten is különös gondviseléssel kíséri s ha hitét a gondolat halványsága a modern műveltségben el nem fonnyasztotta, elvetődik előbb-utóbb a gyóntatószékbe. Hogy ott mi történik, sejtem, de el nem találom egészen; csak azt tudom, hogy azt nyerte, amit békének hívnak. Ezt

viszi haza magával. Tűri Istenért keresztjét, nem panaszkodik, nem felesel. A férj csodálkozik, gondolkodóba esik, meg is szereti, néha nyomába is lép. De ha ezt nem is teszi s az asszony tűr tovább, sőt ha férje ezen még inkább fölhevül s keresztje nagyobb lesz: nem csodálkozunk-e ezen a türelmen s e türelem varázsszerén, a gyónáson még inkább, mint ha példájával férjét megtérítené? Oh viseltessünk mély tisztelettel a szivek gyengédségének, buzdulásának, bátorodásának, tisztulásának e nagy szentsége, a bűnök hitből folyó, bánatos bevallása iránt!

Sokszor olvasni az ujságokban egyes nagyobb kártérítésekről, melyeket a meglepett kereskedők, uraságok ismeretlen kézből vesznek. De mi az a parányi semmiség azon titokban végzett restitucióval szemben, melyet a zaklatott lelkiismeretek eszközölnek s kiválólag a gyóntató ítélete és útmutatása szerint véghezvisznek. Minden missió, mely falun s városban tartatik, a kisebb-nagyobb restituciók özönét vonja maga után. Itt közel mihozzánk, Hont megyének egy kis, szegény falujában, midőn a missionárius lazarista a zsidó korcsma előtt elhajtatott, megállíttatta a lovakat, leszállt, belépett a zsidóhoz e szavakkal: «Ez az öné, vegye; többet ne kérdezzen»; ezzel a kocsira ült s elhajtatott, a zsidó pedig a nagyobb bankót fejcsóválva dugta zsebre. A német parlamentben Schorlemer-Alst nyilvános rendőri jelentésekből kimutatta, hogy a missiók az erkölcsiség terén mit művelnek; a missiók pedig nem céloznak másra, mint a jó általános gyónásra.

Mily változás állna be a világon, ha az emberek jól, bánatosan gyónnának?! «A törvényeknek s csendőrségnek nem akadna már dolga. Ezen egy törvénnyel, hogy legalább egyszer egy évben meggyónol, újjá lehetne alkotni a társadalmat s megállítani a forradalmakat», mondja Ségur.

Hogy a reformátorok mint vélekednek a gyónásról, már említettem. Az anglikán egyházban kiváltképen nagy a gyónásra való hajlandóság s a föntemlített Faber William nem kivétel, hanem a hasonérzelműek százaival dicsekedhetik. 1868-ban magához a parlamenthez is kérvényeztek 483-an a prédikátorok közül, hogy a gyónást törvény által érvénybehelyezzék; s 1877-ben az anglikán egyház egyik gyülekezetén már 800 lelkész nyilatkozott hajlandónak a gyónás meghonosítására. Leibnitz szinte sejtette a reformáció ezen nagy hiányát, mert «Systema theologicum» című művében ki nem fogy a dícséretből: «Nem tagadhatni, hogy a gyónás intézménye egészen isteni és egyebek mellett bizonyára kiválólag dicsőségére válik a kereszténységnek, amit a japánok és sinaiak is megbámultak. Sokakat, kik még nem fásultak, elijeszt a vétkezéstől a gyónás szüksége, akik pedig elestek, azoknak nagy vigaszul szolgál; ennélfogva én a buzgó, szentéletű, okos gyóntatót az Isten kitünő eszközének tartom a lelkek üdvére; hasznát veszik tanácsainak a szenvedély fékezésében, befoly a lélek minden bajainak enyhítésébe, s ha hű barátnál ember drágábbat nem találhat, mennyire kell becsülnünk azt a hű barátot, kit a szentségi titok kötelez hűségre s a szentség méltósága mindennemű segélynyujtásra!»

Számtalan kitünő protestáns nyilatkozott hasonló értelemben. Nyilatkozataikon megérzik a belátás késztető szüksége s az elvesztett kincs után való panaszos vágyódás.

Pestalozzi (Sämtliche Werke, VIII. k., 5. l., stuttgarti kiadás) ekkép ír: «A gyónás nagy erőket rejt magában, melyek alkalmasak a népek nevelésére. A reformáció feloldozta a kapcsot, mely a népet lelkipásztorához fűzte, s nem tagadhatjuk, hogy a lelkipásztorkodás alapföltétele, melyet a hívek lelkiállapotá-

nak ismerete képez, a gyónás beszüntetésével mindinkább vész s vele a bensőséges lelki viszony a papok s a hívek közt. A papokból nagyrészt (a protestánsokat érti) tudós prédikátorok váltak, kiket a nép nem ért s ép azért mindenki nevet».

Hallam, angol író «Introduction» c. művének 318. lapján ezeket olvassuk: «A katholikus egyház életerős fegyelme, a forrás, melyből annyi áldás árad, a gyóntatószékben rejlik. Itt őrzik a kulcsokat, itt ég a lámpa, mely sugarait az egyházi élet tág mezejére szerteszéjjel szórja. Minden egyház, mely e hatalmi igényről lemondott, eo ipso képtelenné tette magát az emberi sziveken gyakorlandó uralomra, amely egyház pedig a bűnbocsátást tényleg gyakorolja, az hatalmát az emberi szivek fölött el nem veszítheti».

Martensen, dán theologus «Christliche Dogmatik» (Kiel, 503. l.) művében így ír: «Föl kell panaszolnunk, hogy a titkos gyónás megszűnt. Mert ezáltal elveszett az alap, melyre azok állanak, kik lelküket terhétől megszabadítani, szivüket a bünbocsánat vigaszában részesíteni akarják».

«Az általános gyónás — írja az angol *Steffens* (Die gegenwärtige Zeit stb. Berlin, I. k., 63. l.) — nem is gyónás. A gyónás csak akkor vigasztaló, ha általa az egyház bizalmasan megosztja velem bánatomat és kínomat, s behatolva titkos nyomoromba, kiment a zűrzavarból. Minden önvizsgálat esetleg folytatólagos önámítás; a félelem s a remény egymást pusztítják el kölcsönösen; de aki az egyházra bízza ügyét, az nem nyugszik, míg az egyház minden epedését ki nem elégítette, minden kételyét el nem oszlatta, minden gonosz tettét el nem törölte».

Wagner J. J. «Religion, Wissenschaft, Kunst u. Staat» c. művének 279. lapján olvassuk: «Hogy a kultusz az egyesek életének velejéig hasson, arra a gyónás

a legtermészetesebb eszköz. A gyónás fogalma abban áll, hogy az ember vallásos és erkölcsi önmagábatérésében önmagát szemlélje s e szemléletét mással közölje, aki azt felülvizsgálja és kiigazítsa s jó hatását a szemlélődő emberben biztosítsa... A gyónásnak titkos, részleges gyónásnak kell lennie s a törhetlen titoktartás bélyegével dicsekednie. Ne is múljék ki senki a világból gyónás nélkül... Aki gyónás nélkül hal meg, az nem számolt le a világgal s önmagával». Így ír a német filozófus!

Vilmar is (Theologie der Thatsachen stb. 88. l.) a bűnbocsátásnak szentségi jelleget követel. «A protestánsoknál divatos általános bűnbocsánat-kihirdetéssel nem éri be a bűnös; saját személyének szóló külön bocsánatot keres, keres egy közeget, melynek joga és hatalma van bűnöket bocsátani.»

Ezt keresi a lélek ösztönszerűen; e keresésről a protestáns *Wichern* a brémai egyházi zsinaton 1852-ben kijelentette, «hogy széles körökben úgy vannak meggyőződve, hogy a titkos, részleges gyónást vissza nem állítják; ő azonban azt tartja, hogy igenis vissza fogják azt állítani idővel, mert az általános lelki szükséglet megteremti a hivatalos formát». Wichern e reményében nagyon csalódott; a lelki szükséglet nem teremthet pozitív isteni intézményeket; csak azt teheti, hogy bánatosan visszatér oda, ahonnan elszakadt.

A *neudietendorfi* protestáns prédikátor-gyülekezet ugyancsak 1852-ben a következő határozatot hozta: «A titkos gyónás az a cél, melyre a protestáns egyháznak törekednie kell».

Dresdenben pedig ezt véleményezték: «A titkos gyónáshoz és a külön-külön adandó abszolucióhoz visszatérni üdvös, sőt szükséges».

A Berlinben megjelenő «Germania» 1893. ápril 2. számában találó fölvilágosítást nyerünk arról, hogy az

angol protestánsok mit tartanak a katholikus titkos gyónásról. A levelező ugyanis azt írja, hogy egy szép napon egy angol hölgy lépett be hozzá, a kath. paphoz s gyónni akart. A pap kérdezi tőle, hogy katholikus-e s a hölgy feleli, hogy ő ugyan protestáns, de midőn hazájából elutazott, a protestáns lelkész szivére kötötte neki, hogy Németországban a szentségeket ne protestáns prédikátoroktól, hanem kath. papoktól vegye. Sajnos, hogy a derék hölgyet a kath. pap meg nem gyóntathatta!

Ezek ugyancsak érdekes vonások a meghasonlott, küzködő lelkek világából.

Ha már most a gyónás intézményének világra áradó áldásaival szemben valaki ezzel az intézménnyel való visszaélésre figyelmeztet, gondolom, hogy nem az igazság érdekében, hanem félreértésből vagy gyűlölségből beszél. A gyóntatás emberekre van bízva; visszaélhetnek a legszentebbel, de e visszaélések tényleg elenyésző csekélyek. Vannak félénk, töprengő lelkek, kik úgy mennek gyónni, mintha kínpadra vinnék; e lelkek túloznak, aggályosak; tiszták ugyan, de az a nagy bajuk, hogy nincs józan ítéletük. Akarnak valamit, amit ember el nem ér; akarnak gyónni úgy, mint ahogy a legélesebb eszű cherub gyónnék; nincsenek megelégedve bűnvallomásukkal, bánatukkal; töprengésükben a gyóntatószék rájuk oly benyomást tesz, mint a nürnbergi vártorony kínzókamarája. Ismétlem, jót akarnak, de nem jól gondolkoznak; elvesztik szemeik elől azt a nagy igazságot, hogy ember csak emberit tegyen s hogy az Isten a penitenciatartás szentségében sem kíván tőlünk mást, mint emberi lelkiismeretvizsgálatot, emberi bánatot! Aki pedig sokallaná azt a reflexiót s magábatérést, melyet az élet céljai s az utánuk való törtetés megkíván, annak ugyan a közönséges gyónás is túlságos nehéz lesz, de az olyan azt

is tartozik beismerni, hogy komoly munkában nehézségek nélkül lenni, szintén legalább is nem reális gondolat.

Minden szónál hathatósabb a közvetlen tapasztalat; átélni azt, amit tudunk, ez a tudás legteljesebb alakja. Éld át a gyónást s megszűnnek nehézségeid; tarts komoly lelkiismeretvizsgálatot, indíts fel magadban mély, lelkes bánatot és erősfogadást s valld be bűneidet úgy, ahogy megismerted, s meglátod, hogy mi az a gyónás; meglátod, hogy mily tisztelettel körítsd azt az intézményt, mely az embereket önismeretre s bűneik fölött bánatra indítja. A hitet és erkölcsöt s benne az emberiséget támadja az, ki mindkettőnek gazdag forrását a gyónásban tönkre silányítani kívánná. S ha hitetlen is az ember, de tiszteletéből a nagy iránt ki nem vetkőzhetik; mert okvetlenül belátja, hogy nem annyira a közlekedés, fuvar, vasuti sürgés-forgás, mint inkább hűség és becsület által, — nem gyári zakatolás, hanem szívmegnyugvás által, — nem a házak fénye, hanem a lakók erénye, — nem a pénzforgalom, hanem inkább a pénz helyes elosztása vagyis igazság által emelkedik, halad az emberiség. Ki ne hajolna meg ez erények mesteri iskolája előtt, mely a gyónásban tárul fel számunkra?!

4. Az elégtétel.

A közérzet ösztönszerűségével nyilvánul az Isten kegyelmének keresésében az elégtétel vágya. A bűnös nem bánná bűnét, ha nem akarna eleget tenni érte. Ha kétsége volna aziránt, tegyen-e vagy ne eleget, kételkednie kellene őszinte bánatáról. Az egész bánat, az egész engesztelés nem más, mint elégtétel. A bűnbánat története tanú rá, hogy bűnt bánni és eleget tenni úgy viszonylanak, mint az érem két oldala!

Sőt azt kell mondani, a jóakarat első érzelme s a bűnös lelkiismeret első sugallata az elégtétel. A bűn az élő Isten sértése s e sértés következménye az ő haragjának reánk való levonása; jóvátenni az elsőt s távoltartani a másikat, ez a védekező ember szándéka, mikor azt mondja: *eleget teszek.*

Akit megsértettünk, annak kiengesztelésére ítéljük magunkat; a hálátlanságért, a jogtalanságért kárpótlást adni, a vert sebet behegeszteni kívánjuk. Hogy mily mértékkel mérjük elégtételünket, az szívünk nagyságától s szeretetünk gyengédségétől függ! A lázadás, a jogtalanság, a hálátlanság, mely a bűnben rejlik, oly nagy, mint az Isten végtelensége. Csak érzék kell hozzá, mely észrevegye. Azonfelül nemcsak az Isten megszomorítása és fönségének megrablása ösztönzi a lelket, hanem szent akaratának szeretete és imádása, életünk, időnk, Istentől nyert tehetségeink elpazarlása, a jó alkalmaknak, kegyelmeknek és szentségeknek elhanyagolása, mindez, ha azon természetfölötti világosságba lép, melyet az isteni jelenlét áraszt, ha a szeretet azon melegével hat szívünkre, melyet Jézus imádandó megtestesülése és szenvedése ébreszt, okvetlen szégyenre s bosszankodásra indít s felkelti bennünk a vágyat, megalázni, megbüntetni magunkat, bosszút állni önmagunkon. Azért *bűnbánatot tartani* és *eleget tenni*, szinte egyjelentésű fogalmak! Azonban e helyen nincs szándékunk a bűnbánatot mintegy csak más oldalról, vagyis mint elégtételt bemutatni, hanem föladatunk a penitenciatartás szentségének — mint szokás mondani — kiegészítő részével az «elégtétellel» foglalkozni. A trienti zsinat az elégtételt a szentség részének mondja; ezen a szentséget kiegészítő elégtételről van itt most szó. Ezt nem szabad szem elől veszíteni. Utóvégre, mint az imént kifejeztem, az egész penitenciatartás nem egyéb, mint elégtétel; az a bánat, az a gyónás, az a

megalázódás mi más, mint elégtétel; a megsértett Istennek fölajánlva; de a bánaton, gyónáson kívül s a bánat és gyónás előtt elvégzett vezekléseken és sanyargatásokon kívül *bírói ítélő hatalom által* reánk rótt fáradságos, önmegtagadó gyakorlatokat illeti tulajdonkép ez a specifikus név «elégtétel», melyeket az esetleg már feloldozott s az Isten kegyelmében levő embernek is kell elvégezni.

Van tehát kétféle elégtétel: elégtétel, melyet mi szabunk magunknak a bűnért és a vele járó büntetésért, midőn kesergünk, rimánkodunk, sanyargatjuk, vádoljuk magunkat; s elégtétel, melyet az egyház oldó és kötő hatalma ró ki ránk a gyónásban; az egyik a buzgalmas szív ösztönéből való, a másik *a joghatóság dictatuma;* mindkettő ugyanegy célra törekszik, jóvátenni, kárpótolni akarja a kihágást; de az egyik csak a lélek érdeméből hat, a másik a szentség erejében. Mindkettő ugyanazt akarja, amit Isten akar. Mit akar a bűnnel szemben az Isten? Nemcsak kegyelmét vonja el a bűnöstől, hanem jóvá is kívánja tenni a földúlt jogrendet a büntetés által. Az elégtétel siet megelőzni az Istent, megragadni karját; siet önmagára kiszabni azt, amit az isteni igazság kiszabna rá, tán már itt, de különösen a másik világban. Mert ott van a kiegyenlítés helye és ideje s azért az isteni elégtétel, melyet Isten vesz magának, ott játszódik le. Pedig ott a szigorú igazság mértéke, a bűn s a büntetés tökéletes egyensúlya uralkodik; itt az irgalom játszik bele mindenbe, még az elégtételbe is. A mi elégtételeink, ha még oly szigorúak is, csak árnyképei az igazságkövetelte elégtételnek; de mivel Isten azokat elégtételnek elfogadja, valóságos s az igazságnak elegettevő lerovások számába mennek.

Az elégtétel ezen fogalma durva és szögletes, jobban kell mélyeibe hatolnunk.

Az Isten, az örök szükségesség és igazság lelke mindig elégtételt szerez magának s az erkölcsi rend megzavart egyensúlyát helyreállítja. A lélek, amely vétkezik, nemcsak bűnössé válik, hanem adóssá, a büntetés adósává; ezt le kell fizetnie, le kell rónia. Bűn és büntetés, kihágás és elégtétel egymásnak teljesen megfelelő fogalmak. Mikor az ember eleget tesz, azt míveli, amit Isten mívelne rajta; jóváteszi a kihágást; az Isten büntetésben venné meg rajta az adósságot, — az ember önmagát bünteti s szenvedését ajánlja fel adósságainak törlesztésére.

Azt mondhatná tehát valaki, ha az elégtétel valamiféle szenvedés és tűrés, ha az elégtétel büntetést feltételez s Isten magának elégtételt mindig csak büntetés által szerez: azt kellene gondolnunk, hogy minden elégtétel büntetésnek felel meg, s következőleg, ahol nincs semmi büntetés hátra, ott elégtételnek sincs helye. Azonban ez a fogalom nem egészen helyes; én eleget tehetek a megsértettnek, ha el is engedte minden adósságomat, ha megbocsátotta bűnömet s elengedte az érte járó büntetést; mert én nemes elszántsággal megbosszulhatom magamon a rajta elkövetett sértést és senki sem fog azért oktalanságról vádolni. Ilyen lelkület merő erény és nem kötelesség; kötelesség akkor volna, ha a sértett félnek volna velem szemben valami jogigénye.

Midőn minden penitenciában elégtételről van szó, ez kötelesség és nem túláradó nemeslelkűség. A trienti zsinat az elégtételt mint a penitencia állandó részét említi: «Ha *valaki tagadja,* hogy a bűnök teljes és tökéletes megbocsátásához a bűnbánóban három... kívántatik, ú. m. *bánat, gyónás* és *elégtétel,* melyek *a penitenciatartás három részének mondatnak* stb.». Mindenkinek kell eleget tenni, annak is, kinek bűnei megbocsáttatnak, mert ez is penitenciát kap, vagyis elég-

tételül bizonyos gyakorlatokat. Már pedig ilyen, mindenkit kötelező elégtétel nem adatnék, ha ez elégtétel alapjául nem szolgálna az Isten részéről *formális jogigény*, szoros követelés s ha az embernek e tekintetben *valóságos adóssága nem volna.*

Tehát a penitenciatartásban az elégtétel *tényleg feltételez egy még reánk hárulandó büntetést.*

Foglaljuk össze az eddig mondottakat: A lelken sötétlik vészterhes felhőként a bűn s önmagában rejti villámát, *a büntetést.* Az ember megrendül, esedez, kér, vezekel, szenved, bánkódik, gyónik... ime, az elegettevő ember erőlködései; hogy ezen cselekedetek mind csak a segítő malaszt gyökerén fakadva lehetnek Isten előtt kedvesek, fölösleges említeni. Ez az ember megkapja a feloldozást, levette róla Isten a bűnt s az örök büntetést. Ezt érte el vezeklésével. Most már megigazult, Isten barátja és gyermeke s ime mintha a bűn árnya nem tűnt volna el! A bűnös, midőn a feloldozást kérte, kész volt tovább eleget tenni, s a feloldozás kíséretében külön ítélettel elégtétel rovatott reá.

Ha az Isten a bűnt s az örök kárhozatot elengedte, követelhet-e még valami elégtételt? Nem ellenkezik-e a baráti kibékülés fogalmával, hogy valaki minden igényről le nem mond? Az igazságot a barátság s a szeretet bizonyára el nem tünteti, ki nem pusztítja; Isten az igazság, a jog nevében fönntartja az elégtétel kötelességét. Mi is kibékülhetünk barátunkkal s amellett követelhetjük, hogy szolgáltasson nekünk valami elégtételt.

Tartsuk szemeink előtt e hasonlatot, jóllehet minden tekintetben csak hasonlat, analogia; mert Isten nemcsak barátunk és társunk, hanem legfőbb Urunk, végtelen fölségű királyunk s azért benne más szempontok is lépnek föl, melyeket majd alább említünk; mégis mondom, e hasonlat is elég a nehézség meg-

oldására. Azt mondják ugyanis: nem lehet azt mondani, hogy a bűn valóban meg van bocsátva, ha még büntetés jár érte; — nem lehet azt mondani, hogy az Isten nem gyűlöli, hanem szereti az embert, ha még rosszat akar neki; s más efféléket. Azonban ez mind csak fogalomzavarra utal s mást ugyancsak nem bizonyít.

A bün valóban meg van bocsátva, ha a sértett fél kíván is még némi elégtételt; — mert más a bűn, más az elégtétel. Az elégtétel jogosultságához elég, ha igaz, hogy valamikor vétkeztünk; nem kell hozzá, hogy a bűn még most is fönnálljon; tehát a bűn már nem létezik, de valamikor létezett; ez a tény elég ahhoz, hogy én nemes indulatból elégtételt ajánljak föl és végezzek is; ha pedig ez az erény nem észszerűtlen, nem lesz észszerűtlen az Isten követelése, hogy bár a bűnt megbocsátotta, némi elégtételre mégis számot tart. S mit szóljunk ehhez: Az Isten, akit büntet, azt gyűlöli? Nem, ez helytelen kifejezés; ez nem gyűlölet; az Isten akar nekünk valami rosszat, de ezt a rosszat is nagy, nemes, fönséges érdekekből. Ily eljárást nem hívunk egyszerűen gyűlöletnek. A véges, tökéletlen teremtményt nem lehet mindenütt rózsás ágyba fektetni; *tökéletlensége kívánja, hogy néha szenvedjen.*

De azt mondhatni, hogy ez mégsem az a legteljesebb bocsánat, ha az Isten, bár ideiglenesen is, de mégis bünteti a bűnt. Legyen tehát! Az Istennek vannak okai, hogy miért nem adja azt a teljes bocsánatot, melyben a legkisebb ideiglenes büntetést is elengedné. Elengedi végtelen irgalomból a bűnt s a poklot teljesen, legteljesebben; de az ideiglenes *büntetést fönntartja szeretetből;* a bocsánat a teremtményre nézve valóban teljes... mert jó, üdvös neki. Mert mi legyen az a teljesség, ha kárunkkal járna?

Ime az ideiglenes büntetés fönntartásának filozó-

fiája! Valaki csodálkoznék azon, hogy miféle következetesség ez, hogy az Isten megbocsátja az örök büntetést s fönntartja az ideiglenest, melynek a szentségi elégtétel felel meg? Elengedi a végtelent s fönntartja a csipetet? Nem kisszerű gondolat-e ez? Azonban ne hagyjuk csodálkozni elleneinket; csodálkozzunk inkább mi ez észszerű eljáráson. Az Isten leereszkedését az emberhez minden lépten-nyomon a nagy pedagogia jellemzi, melyet szent Pál apostol emleget. Az Isten az embert jóra, erényre neveli. Kinyilatkoztatása, egyháza, szentségei, rendeletei mind ezt célozzák: nevelni az embert jóra. Ez a nevelés alkalmazkodik a gyermekekhez. A szentségekben is észrevesszük e nevelési momentumokat; kiválólag pedig maga a gyónás a legtökéletesebb pedagogia, melyet az Isten az emberiség erkölcsi emelésére rendelt. E pedagogikus intézmény egyik alkatrésze, az elégtétel, szintén úgy van kiépítve, kipontozva, hogy az embert az erényre, a buzgalomra serkentse. Az örök büntetést a bűnnel együtt elengedi az Isten. De az ideiglenes büntetést el nem engedi még azoknak a szerető Magdolnáknak sem, szívükbe szúrja azt a kis tövist, mely folyton emlékeztesse őket, hogy honnan emelkedtek az Isten fiainak aetherébe, — mely folyton szúrja őket és serkentse az erényre, odaadásra, áldozatos lelkületre; mert nagy indító-ok a jóra, tudni azt, hogy van még adósság, melyet le kell rónunk; nagy, hatalmas, éles fegyver a testi restség és elernyedés ellen, melyet gyarlóságunk támogatására úgy kell fogadni, mint szorult helyzetben a hív szövetségtársat.

Ez az ideiglenes büntetés fönnmaradásának s a rajta épülő szentségi elégtételnek filozófiája. A tényre magára pedig, hogy az ideiglenes büntetések valóban fönnmaradnak a bűnbocsánat után, a kinyilatkoztatás tanít.

Az adatokon könnyen átsiethetünk, mindnyájunk előtt ismeretesek. Dávid házasságtörését és embergyilkosságát ismerjük. «Ez okért — folytatja Náthán próféta — a fegyver nem távozik házadtól mindörökké, mivelhogy megvetettél engem.» (2. Kir. 10.) Ez elbeszélésből kiviláglik, hogy a fölsorolt büntetések, melyek tényleg Dávidra hárultak, az említett bűnökért sújtották őt. Pedig e bűnöket megbocsátotta neki az Isten. «Az Úr is elvette bűnödet»... mindazáltal... büntet... «fiad halállal hal meg». Megbocsátotta bűnödet... de büntet téged.

Mózes kételyét ismerjük s mi történt? «Mivel nem hittetek nekem — mondá az Úr Mózesnek és Aronnak — hogy megszenteljetek engem Izrael fiai előtt, vagyis hogy megdicsőíttessetek engem; nem viszitek be a népet ama földre, melyet nekik adni fogok». (4. Móz. 2012.) Mózes meghalt mint az Úr szentje s bizonyára penitenciát tartott bűneiért s mégis büntette őt az Úr: nem ment be Kanaánba.

Adatul felhozzák némelyek szent Pál (1 Kor. 1130.) szavait, melyek érdekességüknél fogva megérdemlik, hogy felhozassanak. Szent Pál a méltatlan áldozásról azt mondja, hogy ezek miatt van Korinthusban sok betegség és haláleset. A szöveg világosan láttatja, hogy az apostol e bajokat büntetésekül sorolja fel. Már most hogyan haltak meg azok, kiknek halálesetük büntetés volt? Töredelmetlenül vagy töredelmesen. Nincs semmi ok rá, hogy azok mind töredelmetlenül haltak legyen meg; az apostol legalább is nem tagadhatja ezt; lehettek azok közt olyanok, sőt átlag voltak, akik töredelmesen haltak meg. Hogyan mondhatta már most az apostol, hogy a bűnért haltak meg, ha azt előbb megbánták? Ezt nem mondhatta, csak azon föltétel alatt, hogy a bűnbocsánat után is maradhat fönn büntetés!

Ez adatokra építjük okoskodásunkat, hogy a bűnbocsánat után is van mit törleszteni, t. i. az ideiglenes büntetést. Látjuk, hogy az Isten azokra, kik vétkeztek, de azután bocsánatot nyertek, ideiglenes büntetést rótt ki; már pedig, ha az Isten azt ezekkel tette, teszi azt másokkal is, akik vétkeznek. Mi e következtetés oka? az, hogy Isten a bűnnel szemben az igazságos bíró szerepét viszi, aki a jutalmazásban ép úgy, mint a büntetésben általános elvek szerint indul, megadván mindenkinek azt, ami neki jár, akár rossz, akár jó legyen. S ezt az egyenlőséget a bíráskodásban váltig hirdeti az Irás és ki nem fogy annak erősítgetéséből, hogy az Isten igazságos és nem válogató. Ha tehát a bűn elengedése után Isten bünteti ideiglenes büntetéssel a bűnöst: bizonyára megérdemli azt a bűnös s ha megérdemli az egyik, megérdemli a másik s meg is kapja mértékét. Igy az Isten eljárásából némelyek iránt, fölismerjük az általános törvényt, hogy az Isten ideiglenesen bünteti a bűnt.

Az ideiglenes büntetések elégtétel által való elhárításának gondolata a zsidóságban úgy, mint a kereszténységben folytonos. Ne gondoljuk, hogy ez egyike a theologia elvont fogalmainak, hogy egyike azon lehozásoknak, melyekhez a vallási érzéken kívül plátói vagy aristotelesi bölcselet kívántatnék! Nem, ez egyike a vallás praktikus igazságainak, melyeket az általános vallási érzék közvetlenül megragad. Mikor pedig az ember gondolkozik arról, hogy honnan származik e meggyőződés, rájön, hogy gyökere a Szentírás egyik-másik helyében van. Igy midőn Joel buzdít (2 12.): «térjetek hozzám teljes szivetekből», hirdeti azt, ami szükséges, hogy bűnbocsánatot nyerjünk, mert ahhoz nem kell más, mint hogy a bűnös bármely nap megtérjen (Ezech. 18 21 22.); midőn pedig hozzáteszi, hogy a megtérésen kívül, mely a

szívben megy végbe «bőjttel, sírással és jajgatással», «szőrzsákban és hamuban tartsunk penitenciát» (Máté 11 31.) olyasmit emleget, ami az elégtételre vonatkozik. Ezáltal teljesen kiengeszteljük az isteni igazságosságot. Azért nem nélkülözi a penitencia, a bűnbocsánat keresése sehol az elégtételt, és pedig — jegyezzük meg jól — az elégtételt nemcsak a bűnbocsánat *megnyerése előtt,* hanem az elégtételt *a bűnbocsánat után.* A hivő zsidók és keresztények felfogása szerint Isten *bünteti a bűnt a bűnbocsánat után is,* s e büntetésnek elejét vehetjük, ha önmagunkat büntetjük.

Azért a protestantizmusnak e kérdésben is be kell látnia, hogy szakított az általános vallási fogalmakkal, s hogy rendszere következetlen s ellenmondás önmagában. Változtat-e ezen valamit Kalvin vallomása, sőt nem mutatja-e még élesebb megvilágításban ez ellentmondást, midőn így ír az elégtételről: «Keveset adok rá, amit az elégtételről a régiek irataiban *lépten-nyomon olvasni.* Látom ugyanis, hogy egynéhányan, sőt hogy őszintén szóljak, *valamennyien* vagy teljesen tévedtek, vagy legalább szívtelenül és keményen írtak». (Inst. C. III. c. 4.)

Bizonyára az elégtételről szóló tan sehol se léphet föl oly impozáns erővel, mint épen a kereszténységben, mely az elesett Istengyermekeket fönséges polcukra a penitenciában emelte vissza. A kereszténység elementáris törtetése, győzelmes rohama az Istenbe, a penitenciában feszült meg s az elégtételben léptette fel a törekvő bűnös önérzetét. Hogy mi volt a régi egyház felfogása az elégtételről, azt a történelmi bizonyosság legélesebb evidenciájával fölismerjük.

Szemei előtt lebegett Ágostonnak és Gergely pápának, Cyprián és Paciánnak a bünhődő Dávid példája s a legnagyobb egyetértéssel az elégtételről magyarázták Pál apostol szavait, ki a vérfertőzőről írja, hogy

«adassék át a sátánnak a test veszedelmére, hogy a lélek üdvözüljön». (1. Kor. 5 5.) A legrégibb atyák a «test veszedelmét» a penitencia gyakorlatairól magyarázzák, miáltal elég tétetik Istennek. Tanu rá Tertullián, ki ez általános felfogást nem akarja elismerni; mert szerinte a vérfertőző nem tehet eleget Istennek úgy, hogy az egyház által feloldoztassék! Vele szemben pedig a többi mind azt állította, hogy a test veszedelme által, mely önsanyargatásban, megalázódásban, tűrésben, szenvedésben áll, az Isten kiengeszteltetik s a lélek üdvözül. Az egyház az apostol e példájára támaszkodva, mindenütt a bűnösökre kirótta penitenciáját, vagyis az elégtételt s szította bennük a vágyat, a szent tüzet, hogy bár minél teljesebben tehetnének a megsértett isteni felségnek eleget!

Ki bírná a szent atyák ékesszólását e részben követni, azt az ékesszólást, mely ki nem fogy annak hangoztatásából, hogy mily üdvös, mily hathatós, mily kegyelmes az elégtétel gyakorlata! Tertullián, miután bőven leírta a penitencia fájdalmas gyakorlatát, tudatja velünk a célt, melyet az egyház magának ezekben kitűzött: «Mindazt azért teszi, hogy rettegvén a végveszedelemtől, megkérlelje az Istent; hogy a bűnösökre kiszabva a büntetést, az Isten haragjának elejét vegye; hogy ideiglenes szenvedéssel nem mondom megsemmisítse, de helyettesítse az örök büntetést»... «Mondd, vétkeztem az Isten ellen s veszélyben forgok, hogy örökre elveszek. Azért most reszketek, szenvedek, sanyargatom magam, hogy Istent megengeszteljem, akit vétkemmel megsértettem.» «Ha félsz a penitenciától, tekints a gehennába, melyet a penitencia kiolt és fontold meg a büntetés nagyságát, hogy vissza ne riadj az elégtételtől.» (De poenit. c. 9. c. 11., c. 12.)

Hogy védi Cyprián az elégtétel értékét és szükségességét, hogy szinte kétsége van, mit érne az olyan

penitencia, mely elégtétel nélkül folyt le! Fortunatus és Felicissimus, karthágói presbyterek ellen nem győz szavakat találni, kik elégtétel nélkül szolgáltatják ki a feloldozást; mennyi jótól fosztják meg ezek az elesetteket! Mert mit tesznek ezek mást, mint hogy útban állnak, hogy ne kérleljék meg az Istent, aki magáról hirdeti, hogy nagy az ő haragja; — megakadályozzák, hogy esedezéssel és elégtételekkel meg ne engeszteljék Krisztust. Törekszenek, hogy az isteni irgalom ne gyógyítsa az elesettek sebeit; fáradnak, hogy elégtételekkel, sírás-, jajgatással bűneiket ne tegyék jóvá, hogy könnyeikkel lelküket meg ne mossák. (Epist. 55. ad Cornel. Episc.) Cyprián szeretné a szeretet mániájába tüzelni a bűnösöket, hogy az elégtétel műveit gyakorolják: «Gondolod-e, hogy könnyen engesztelheted meg az Istent, kit megtagadtál? Azt hiszed, hogy egykönnyen kegyelmez, kit te eltaszítottál? Imádkoznod, esedezned kell, a napot szomorkodva töltened, az éjet átvirrasztanod, idődet sírásba s bánatba temetned; hamu legyen fekhelyed, zsákba és piszokba öltözködjél! Krisztus köntösét elvesztvén, minő ruhát akarsz még? Ördögi vendégeskedés után bőjt járja; végezz jó cselekedeteket, melyekkel bűneidet törleszd; — osztogass alamizsnát, ezáltal szabadul meg a haláltól a lélek»! (De lapsis... sok helyen.)

Igy beszélnek valamennyien! Pacián paraenesisében felkiált: «Tüzet hozok még az apostoli tűzhelyről! A mi Urunk Jézus Krisztus nevében, egybegyülvén ti és az én lelkem, a vérfertőző adassék át a sátánnak, a test veszedelmére, hogy a lélek üdvözüljön. Mit szóltok ehhez, ti bűnbánók? Hol van a ti testetek veszedelme? Fáradozzatok, kínlódjatok, szenvedjetek! Minek? hogy eleget tegyetek! Ha valaki fürdőbe hív, ne fogadd el, — ha valaki ebédre hív, mondd neki: Ez boldog embereknek való, én pedig vétkeztem s az

örök kárhozat veszélyében forgok! Mit nekem a vendégség, ki az Urat megbántottam! Szorítsd a szegények kezeit, kérd az özvegyeket, borulj a presbyterek lábaihoz, kérd az egyház közbenjárását; mindent kisérelj meg, hogy el ne vessz.»

Ne csodálkozzunk azon, hogy a régi kereszténység az elégtétel követelésében oly szigorú és hajthatatlan volt! Hiszen e szigornak vannak fázisai! De akár az apostoli időket, akár a 3-ik és 4-ik század szigorát vagy a későbbi penitencia enyhébb alakjait tekintsük, a főgondolat változatlan: *Bűnös, eleget kell tenned;* ne hitegesd, ne ámítsd magad! Kezdetben az egyház Tertulliánnal botránkozott azokon, kik a szégyenen kívül még a testi szenvedésben is találtak visszariasztó akadályt (de Poenit. c. 11.), «hogy mosdatlanul, piszkosan, szomorúan kell élniök, hogy a szőrzsák s a hamu ridegségében s a bőjttől kiaszott arccal tengődniök». De Ambrus sem enyhébb, a megesett szűzről írt könyvben buzdítja a férfit: «Zárkózzál önként börtönbe, lágyékodat lánccal övezd, életedet kesergéssel és bőjttel sanyargasd, kérd a szentek közbenjárását!» S az egész egyházi disciplina különösen vigyázott és felügyelt a bűnbánókra, végzik-e pontosan és buzgón, ami elégtételt kiróttak rájuk. Ha buzgók voltak, akkor a püspök megrövidíthette penitenciájukat. Igy intézkedik már az I. nic. zsinat (c. 12.) és I. Ince pápa (Epist. 1. c. 7.) írja: «Különben a bűnök súlyosságáról a papnak kell ítélnie s legyen figyelemmel a bűnbánó vallomására, sírására és vezeklésére s akkor szüntesse meg penitenciáját, midőn az elégtételt már elegendőnek véli».

Azonban azt lehetne ellenvetni, hogy a régi elégtétel nem az az elégtétel, melyet a modern egyház a szentségben kiró. A régi egyház az elégtételt nem fogta fel úgy, hogy ez a bűnbocsánat után fenn-

maradt ideiglenes büntetések törlesztésére való, hanem azt gondolta, hogy az az elégtétel mindig csak a bánat élesztésére s az isteni felségnek olyatén engesztelésére szolgál, hogy bűneinket megbocsássa. Hajlik, igen hajlik az Isten az elégtétel által, de nem állítólagos ideiglenes büntetések törlesztésére, hanem magára a bűnbocsánatra. Azért történt a régi egyházban az, hogy a penitenciát, az elégtételt *mindig* előbb el kellett végezni s csak azután adatott a feloldozás.

Itt két kérdést kell megkülönböztetni. Az egyik merően történeti, s abban áll, hogy milyen volt a régi egyház fegyelme az elégtételt illetőleg? kívánta-e, hogy az elégtételt előbb végezze el a bűnbánó s csak azután nyerjen feloldozást? a második kérdés pedig az, hogy miért kívánta ezt, ha kívánta? Azért-e, mert az elégtétel csak a bűnbocsánat kiérdemlésére való s következőleg a megnyert feloldozás után magában véve céltalan? Ha ez volt a régi egyház felfogása, akkor valóban változott a tan, vagy legalább új hozzátoldásban részesült.

Az első kérdést illetőleg szétágazók a történettudósok nézetei. Némelyek azt mondják, hogy a bűntől való feloldozás nem adatott előbb csak a hosszú, fáradalmas penitencia végén. Ha a régi írókat olvassuk, nem zárkózhatunk el a benyomás elől, hogy az valóban szokásban volt; de van sok más adat irataikban, melyek kiváltkép újkori theologusokkal azt a véleményt fogadtatják el, hogy az a feloldozás, mely a penitencia végén adatott, nem a bűntől való feloldozás, hanem magától a penitenciától; jogi nyelven szólva, *a cenzurától való felmentés volt.* Meglehet, hogy egyik-másik egyházban valóban szokásban volt a bűntől való feloldozást csak a penitencia végén adni; voltak egyházak, melyek a nyilvános gyónást követelték stb.; sőt azt is lehetne mondani, hogy általában voltak mindenütt

esetek, melyekben a feloldozást a penitencia végén adták; de általában azt mondani, hogy a bűnös bűneitől mindig csak a penitencia végén oldoztatott fel, az egyszerűen lehetetlenség. Mert gondolhatni-e azt, hogy a feloldozás több évvel követte a gyónást, vagy hogy talán e miatt kétszer kellett gyónni, az elején s a végén? Ha pedig erre soha sehol nem kötelezték a bűnöst, feloldozhatta-e az a pap egy-két év mulva penitenseit? S mi történt, ha a pap esetleg a közben meghalt? Igy érvelnek azok, kik azt állítják, hogy a bűntől való feloldozást a régi egyházban mindig a gyónás után adták s hogy azután kezdődött a penitencia, melynek végeztével ünnepélyesen feloldozták a bűnbánót, vagyis az egyházba tökéletesen fölvették, a hívek minden jogaiba, melyekből a penitencia alatt ki volt zárva, visszahelyezték. A mi véleményünk az, hogy rendesen nem oldozták fel rögtön a gyónás után azokat, kik a kánoni penitenciát tartották, hanem majd előbb, majd utóbb, amint jónak látták; a többit azonban, akik a kánoni penitenciát nem vállalták, többnyire mindjárt a gyónás után feloldozták, de sokszor ezeket is vezeklés által disponálták.

Ezen első kérdéstől független a másik. Miért tette ezt az egyház, ha tette? S erre valamennyi kath. tudós határozottan azt feleli, hogy a feloldozást nem azért halasztotta el, mert azt gondolta, hogy előző elégtétel nélkül nincs bűnbocsánat. A tényállás világos. Ha nem lehetne feloldozni bűntől előzetes penitencia nélkül, akkor a feloldozást sohasem adta volna meg olyanoknak, kik az elégtételt még nem végezték el; már pedig megadta.

Maga Cyprián a hosszadalmas fárasztó penitenciának legékesszólóbb s leghevesebb védője, midőn a déciusi üldözésben a hitehagyott bűnbánók százait és ezreit látta, óva intette ugyan presbytereit és az afrikai

püspököket, hogy hosszú elégtétel nélkül ne vegyék fel azokat, de hozzáteszi, ha azonban betegségbe esnének s életük veszedelemben forogna: akkor igen oldozzátok fel, ha nem is tettek még eleget, s hat okot hoz fel, hogy miért kell az ilyeneket feloldozni. Ugyanily eljárást kellett követniök az afrikai és római papoknak a penitensekkel, midőn új üldözés borult az egyházra; fel kell oldozni a penitenseket; teljes, keresztény felszerelésbe kell öltöztetni őket, hogy bátorságosabban állhassanak meg. Hozzájárul, hogy a görög egyházban Nektarius patriárka óta a gyónás után rögtön következett a bűntől való feloldozás s hogy e feloldozást követhette a legszigorúbb elégtétel, mely az Úr testének vételétől is eltiltotta a bűnbánót. Azonkívül azt kérdezte több latin egyház, mit tegyünk a penitenciát tartó bűnösökkel, ha súlyos betegségbe esnek, s a válasz ez volt: oldozzátok fel őket s ha esetleg felgyógyulnak, akkor folytassák bűnbánatukat.

Tehát nincs kétség benne, hogy a modern egyház tana az elégtételről egészen azonos a régi egyház felfogásával. Az egyház története hangosan hirdeti a tényt, hogy a kereszténységnek öntudatában élt az elégtétel szükségessége, mint a bűn eltörülhetlen következménye. De a kereszténység nemcsak e szükségességet hirdeti, hanem az ő szemeiben ez az elégtétel-kivetés az egyházi kötő- és oldó*hatalom aktusa,* s az elégtétel maga vagy *legalább az őszinte akarat és készség az elégtételre* a penitenciatartás szentségének egy része. Honnan van ez, kérdezhetjük méltán? Hiszen az ember saját szántából is tehet eleget, nem kell azt külön kivetni; az elégtétel lehet a magánbuzgalomnak aktusa, nem kell a szentség részének lenni! Ez okoskodásban van logika, lássuk tehát, miért szentségi rész az elégtétel!

Felelet: Nem másért, mint Krisztus pozitív rende-

lete miatt. Ő adta az egyháznak a kötő- és oldóhatalmat, rajta állt tehát meghatározni, hogy ez a kötőhatalom mikép és mennyiben gyakoroltassék. Ő rendelte az egyházat a bűnös lelkiismeret gondozójául; tőle függ, hogy mi mindenre terjeszkedik ki e gondozó-, e törlesztő-, e gyógyítóhatalom. A bűnös kettős teherrel szivén menekszik az egyház hatalma alá, a bűn s a büntetés nyomja; a büntetés pedig ismét kettős: örök és ideiglenes; a kötő- és oldóhatalom tényleg gyakoroltatik a bűn s az örök büntetés körül. *Fog-e gyakoroltatni az ideiglenes büntetés körül is?* Az a hatalom kiosztóján áll; a kötőhatalom bizonyára büntető hatalom is, így érti ezt az egész emberiség; de fog-e ez a kötőhatalom az ideiglenes büntetések körül is gyakoroltatni? büntetheti-e ideiglenesen a bűnt? vagy inkább átváltoztathatja-e legalább némileg az ideiglenes büntetést más vezeklő gyakorlatokká?

Az egyház általános és folytonos gyakorlata bizonyítja, hogy kötőhatalmát az elégtétel körül gyakorolja; öntudatában van annak, hogy ő a bűnös szívnek egész terhét kezeli, hogy hatalma a bűnt is s a büntetést is illeti; — hogy itélete kiterjed a bűnért való elégtételek kirovására s hogy aki magát e birói hatalomnak aláveti, az alávetettje lesz az elégtételeket kirovó itéletnek is.

Itt azonban meg nem állhatunk, hanem tovább bizonyítjuk, hogy az egyháznak *kell elégtételeket kiszabni* s hogy e kiszabás bűnbocsátó hatalmának gyakorlatához tartozik. Így lesz az elégtétel a penitenciának része, melyet elhagyni nem szabad, hanem *ha lehetséges*, mindig ki kell róni. Azért mondjuk, «ha lehetséges», mert néha nem lehet, például, ha valaki öntudatlan állapotba hanyatlik, alig hogy a bűneit elmondta; az ilyennek nem lehet penitenciát adni; de igenis lehet őt feloldozni; mert a szentség lényeges

aktusa, a bűnbocsátás, az ideiglenes büntetéstől független. Az elégtétel szükségességének ezen meghatározása kidomborítja az elégtétel jellegét, melynél fogva a penitenciatartásnak része ugyan, de nem lényeges — mint a bánat és gyónás — hanem kiegészítő része.

Hogy az elégtétel valóban a penitencia része s következőleg minden gyóntató köteles penitenciát adni, mikor teheti, kiviláglik a Krisztustól adott kötő- és oldóhatalom természetéből. A kötő- és oldóhatalom ugyanis a bűnök törlesztésére adatott Krisztustól; a bűntörlesztés pedig nemcsak az ember vétkességének megszüntetése, hanem a büntetésnek is megbocsátásában áll; ez a szentség tehát arra való, hogy törlessze a bűnt mindenestül, a bűnt önmagában és hatásaiban is, örökkévaló s ideiglenes büntetéseiben. De hogy az ideiglenes büntetésekre kiterjeszkedjék, azt másképen nem teheti, csakis az elégtétel által; ha tehát az elégtétel az ideiglenes büntetés eltörlésére való, természetszerűen kiegészítésképen oda fog tartozni a bűntörlesztő hatalomhoz; ez a hatalom alkalmazni fogja ezt a mediumot, ha ugyan következetesen akar eljárni, — ha a bűnt mindenben, önmagában és hatásaiban gyökeresen akarja irtani.

Ámde ez az okoskodás inkább csak azt mutatja, hogy igen természetes, hogy a bűnbocsátó hatalom megragadja s vindikálja magának az elégtétel kirovását, de nem mutatja, hogy azt valóban kiróni kell! Ez világosabb lesz, ha jól beletaláljuk magunkat a bűnbocsátó hatalomnak szerepébe.

A bűnnel szemben Krisztus minden hatalmat átadott az egyháznak; az egyház kezeli az egész «bűnügyet»; itélete szerint dől el a bűnbocsánat vagy bűnfönntartás; a bűnösök tehát egész bűnterhükkel az egyház birósága alá tartoznak; elengedtetvén nekik a bűnért járó örök büntetés, adósak még az ideiglenes-

sel; mit tegyen már most a biró az ügy ezen részével; hagyja-e tekinteten kívül ez adósságot? Az a nagy szeretet, az a forró vágy, mely a lelkeket ki akarja emelni kötelékeikből és békóikból, mely érti, hogy miféle nagy baj ez az ideiglenes büntetés is, nem akarta itéletét hanyagul, durván kezeltetni, akarta, hogy mivel *ez is békó, ezt is oldja* vagy kösse; azonkívül pedig az az igazságosság, mely az Isten helyett itél, az adóst ezen tartozásában is megitéli s kiszabja rá a büntetést. Nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy a penitenciatartás itélet, biráskodás alakjában van ugyan rendelve, de az egész egyháznak elsőrendű célját, *az emberi lelkek nevelését, gyógyítását osztja*; azért is kiegészíttetik kiválólag az elégtétel által. A büntetés által tartatik ugyanis vissza a lélek a bűntől. Az elégtétel keserves gyakorlatai lecsillapítják a szenvedélyt; kijózanítják a hányatott, szorongatott lelket; megalázzák, megtörik a rossz szokások uralmát.

A régi egyház felfogása szerint az elégtétel oly szükséges volt, mint a beteg lelkek gyógyítása! A penitencia a lelkek betegségének kezelése; a nagy Bethezda számos portikusszal. A lelkek pedig lassan gyógyulnak; onnan az évekre áthúzódó elégtétel, melyben a vezéreszme, a cél az volt: megtisztítani, kiemelni, meggyógyítani a lelkeket. Ez a *gyógyítás az elégtétel által* sok helyen jobban előtérbe lép, mint a penitenciatartás birói természete.

A szent atyák a penitencia kiszabását oly fontosnak tartják, hogy a lélek végleges gyógyulását ettől várják. Figyelmeztetik a gyóntatókat, hogy minden egyes bűnösnek a neki való penitenciát adják, mely sebeinek behegesztésére, betegségeinek gyógyítására alkalmas leend. Azért a vezeklési gyakorlatokat is inkább gyógyszereknek, mint büntetéseknek hivják s alkalmazásukat azon célból ajánlják, hogy *a lélek ne-*

csak átmenőleg, hanem alaposan fölserkenjen. Aki ezeket elhanyagolja, az úgy tesz, mint aki sebeit üszökbe menni engedi, vagy mint a beteg, ki helyreálló egészségét istápolni, óvni, előmozdítani megszünik. Azért a római klérus Cypriánnak azon hittagadókról, kik kellő elégtétel nélkül teljes bocsánatot akarnak, azt írja, hogy újonnan kitörő sebeik nem is várják be a régiek behegedését; elégtétel nélkül, gyors feloldozással meg nem gyógyulnak; idő kell hozzá, míg a betegség eltünik; siettetni, felfújni a dolgokat nem lehet. S ugyanazért sürgeti Cyprián is az elégtétel momentumát a penitenciában: «Az Isten papja ne ámítsa a bűnöst engedékenységgel, hanem segítsen rajta üdvös gyógyszerekkel. Oktalan az az orvos, ki a dagadó sebeket sima kézzel melengeti s felgyülemlíti a belső genyet. Meg kell a daganatot nyitni és föl kell vágni s erős és gondos kezelés alá fogni. Kiabáljon bár és nyögjön a beteg, majd megköszöni, ha felgyógyul. Mit használ, ha nincs türelmük meggyógyulni és ha nem keresik a gyógyulást az elégtételben?»

Kézzel fogható a régi egyház célja az elégtétel kirovásában; lábra akarták állítani a bűnöst, hogy ne csak vétke ne legyen, hanem hogy a bűn gyökerei is lehetőleg kiirtassanak észszerű, üdvös elégtétel által.

S így a szentségi elégtétel fogalma teljes: *részét képezi a penitenciatartásnak, de csak kiegészítő részét. Részét azért,* mert a kötő- és oldóhatalom természetéből folyik; *kiegészítő részét azért,* mert lehet bűnbocsánat elégtétel nélkül is; s azért a szentség tényleg kiszolgáltatik, ha a penitenciát nem is lehetne feladni; annál kevésbbé árt a szentség valóságának és érvényének, ha a penitenciát készséggel elfogadtuk, de azt el nem végeztük! Vétkeztünk ezáltal később, mikor az elégtételt elvégezni készakarva elmulasztottuk; de a szentséget magát azért mégis érvényesen fölvettük.

IV.

A feloldozásban föltünik a keresztény penitencia szentségi méltósága.

A bűnösre *a bocsánat a feloldozás révén* árad, melyet az egyház kezel. De midőn az ember e hatalmat kezelni készül; midőn ajkaira veszi s vontatva és gondolkozva kimondja e szót: én téged feloldozlak, szinte elrémül. Istenem! örök átok, kárhozat, bűnbocsánat, kegyelem, örökélet, csupa isteni hatalom; hogyan vegye ember ajkaira e szót? s hogyan higgye, hogy e szavak eszközlik azt, amit jelentenek? A fürkésző, emberi gondolat ámulva áll meg e szavak előtt s belemélyedve jelentésük örvényeibe, kérdi: mi ez? *Mit tesz a pap, mikor feloldoz, mi az ő ténykedésének hatása?* Más szóval: *mit tesz az Isten s mit tesz a pap a bűnös feloldozásában?*

Amit az Isten tesz, ugyanazt teszi a pap! Sz. Leóval s a többi szent atyákkal egyszerűen azt feleljük: «Ha valami a mi szolgálatunk által létesíttetik, nem kételkedünk, hogy a Szentlélek kegyelméből történik». S bár sokszor vetik föl ugyanezt a kérdést, a felelet is ugyanaz. S mondhatunk-e mi mást?! «Amit papjai által tesz Krisztus, az az ő hatalma», hirdetjük Paciánnal. Az Isten a bűnbocsátó, az Isten veszi le a lélekről a bűnt; ő ad megigazulást; de ezt papjai által teszi, vagyis a papok, a Szentírás szerint «ministri», «szolgák», ténykedésük «ministerium», «szolgálat», következőleg az az itélet is, a feloldozás szavai a *bűnbocsánatnak «miniszteriális» oka.* Ők közreműködnek mint eszközök (causae instrumentales), eszközei az isteni erőnek, közreműködnek mint Krisztus szolgái; de az eredményt valósággal Isten hozza létre, ők csak esz-

közök az Isten kezében. Még világosabban: *az ember amennyiben Krisztus szolgája és Krisztus nevében lép föl, kimondja a feloldozó ítéletet s ezen cselekménye miatt Isten megbocsájtja a bűnt.* A Krisztus nevében, Krisztus személyében hozott feloldozó ítélet épen Krisztus érdemeire való tekintetből arra indítja az Istent, hogy a bűnt megbocsássa.

E pontnál azonban a kutatással fel nem hagyhatunk, sőt épen innen veszünk lendületet azon a hit világától derült s magasztos igazságok körébe, melyek az *Isten irgalmát* is s a bűnbocsánat kegyelmét a maga fényében és teljében lelkünkkel megismertetik; látni fogjuk, hogy ezek fejtegetése közben a *bűnbocsánat szentséggé magasztosul ismeretünkben.*

Mondtuk, hogy a *pap feloldozó ítélete miatt Krisztusra való tekintetből megbocsátja Isten a bűnt.* Most azt kérdezzük: Miben áll e bűnbocsánat? A bűnbocsánat nagy, ha mint a megsértett Isten haragra és bosszúra való jogának elengedését vesszük, — de nagyobb, ha a módot tekintjük, melyben az eredmény a lélekben föllép.

Az Isten a bűnt megbocsáthatta volna úgy, mint az ember felebarátjának megbocsátani szokott. Megbocsáthatok sértőmnek anélkül, hogy barátságom meghittségébe vonjam, anélkül, hogy lelkem felévé tegyem s hogy szeretetemet és életemet a szív-, a lélekközösségig megosszam vele. Az Isten is így tehetett volna: megbocsáthatott, levehette volna a bűnt s a büntetés örök terhét anélkül, hogy azt a lelket istenítse, magához emelje, életét vele megossza. Bizonyára szívesen veszi a bűnös az Úr szavait: bűneid meg vannak bocsátva, menj békével,... ha nem is közli vele az Isten az ő természetét, az ő hasonlóságát; más szóval a bűnös beérné, ha e szavak nem jelentenének mást, mint amit emberi nyelven jelentenek. De a dolog nincs így; e szavak itt

jelentésüket Krisztus meghatározásából s nem az emberi tehetetlenség és szegénység szólásmódjából veszik; Krisztus az emberi nyelv szegényes jeleit átviszi a természetfölötti rendbe s erővel, élettel tölti ki; beszél bocsánatról, de a bocsánat — ez az emberi szó annyi utólérhetlen áldást és életet rejt, mint amennyi fényt sejtet velünk az a gyarló szó, mely a Tábor tündöklését akarja jelezni, «ruhája fehér lett, mint a hó», — «tamquam nix».

Az Isten a jelen természetfölötti rendben a bűnt a megszentelő malaszt által törleszti; midőn bűnt bocsát, szentté teszi a lelket. Nincs tehát bűnbocsánat belső átváltozás, Istenhez való hasonulás nélkül! A bocsánat ugyan más, mint az Istenhez való hasonulás s megtörténhetnék anélkül, hogy a lélek új természetfölötti életet nyerjen, — de az Isten az ő nagy, irgalmas gondolataiban a bűnbocsánatot magához való bensőséges, valóságos hasonulás által akarta eszközölni. Valamint az aranyat lehetne a salaktól más vegyiszerek által is megtisztítani s nem kellene fényét az izzásig emelni; de ha az izzásig emelik fényét, ha tűzzé fokozzák ragyogását, akkor bizonnyal a salaktól is megtisztul: úgy van a lélekkel is. Az Isten levehette volna foltjait egyszerű akarati ténye által, mely csak külsőleg érinti a lelket s belső átváltozást nem juttat neki; de az Isten nem így tett, hanem a külső folt letűnt azon fénynek özöne által, mely a lelket belülről áthatotta s külre sugárzott tehetségeiből. A betegség eloszlott azon utólérhetlen, egyetlen, isteni életnek közlése által, melyből azontúl a lélek él. Más szavakkal: *Isten a bűnt a jelen természetfölötti rendben mindig a megszentelő malasztnak közlése által törleszti s így nem adatik bűnbocsánat kegyelem nélkül.*

A kinyilatkoztatás e tana sokkal fölségesebb, semhogy könnyen megváljunk tőle, annál is inkább, mert

a feloldozás hatásosságát és a hatásosság módját legtalálóbban jellemzi; ettől függ ugyanis, vajjon *a feloldozás szentség-e vagy nem?* Midőn az Úr Jézus e szavakat mondá: «megbocsáttatnak bűneid», akkor az inaszakadt lelke oly változáson ment keresztül, melynél fogva idegen lett a földön, oda nem tartozó az egész világegyetembe, felülálló, kiemelkedő minden virág, állat, értelem, akár emberi, akár angyali erő, tehetség, szépség fölött. Mindez azonban gyönge és halvány, beteges és ájuldozó szóbeszéd, mindez csak képletes, mindez csak a végtelennek milliomszor, — nem! — végtelenszer ismételt diluciója. Ki akarná összehasonlítani a fényt, a hajnalpírt az ő tisztaságában Istennel? Hiszen ez mind anyag s bármily messze álljon a napsugár a mocsárban rothadó tőzeg fölött: összehasonlíthatlanul messzebb áll a napfény és hajnalpír fölött a kegyelem. Napfény, hajnalpír, szűzarchava, liliomharmat, csattogány dala, de sőt még a lelkes, a legtüzesebb szem, melyből a legmelegebb érzelem sugárzik, vagy a gyermek nyilt, őszinte tekintete, mindez a természet körében mozog; — tovább megyek: a legfönségesebb angyal, a ragyogó Cherub vagy az olvadó Szeráf minden szépsége és bája a kegyelem által kimondhatatlanul átszellemül, tüzet nyer, mellyel szemben előbbi ragyogása mint a holt szén, s fényáradatba merül, mellyel szemben előbbi fénye olyan, mint a villamos lámpák sodronya az izzó folyam nélkül. Van tehát kétféle fény: isteni és természetes, — kétféle szépség: végtelen és véges, — kétféle élet és lét: teremtett és önmagától való; a kegyelem isteni, minden természetet meghaladó élet, fény és szépség,... mindez azért, mert isteni! A kegyelem tehát az isteni élet elve, isteni élet, isteni tevékenység, isteni szentség, isteni szépség lelke; mikor ez az erő megszállja a lelket, életet ad neki, fensőbb ismeretet értelmébe,... hitet;... tüzesebb szeretetet

szivébe... Isten-szeretetet; kigyullad arcán az élet pírja, mélységesen ég szemében a lélek érzése; szüzies tisztaságot áraszt lelkére, mely szebb, mint a liliom és ragyogóbb, mint a hó. Ezek ugyanis természet, az pedig természetfölötti. A föltámadásban ugyanez a kegyelem a testre is kiárasztja visszafojtott erejét, átizzítja, átszellemesíti, fölmagasztalja azt. A kegyelmet a fénnyel szeretik összehasonlítani, mely a kristályra esvén, villámló, sziporkázó fényözönnel borítja lapjait s átjárja falait; szeretik összehasonlítani tűzzel, mely a fehér izzásig, a tündöklésig emeli a hideg ércgöröngyöket: de legtalálóbb összehasonlításra a lélek szolgáltatja az alapot, az emberi életnek elve, mely az elemekből szervezetet varázsol, az érzéketlen s élettelen elemeket az élet színes, hangulatos, harmónikus, élvezetes, örömittas körébe emeli. Igy tesz a kegyelem, az isteni élet elve a lélekben; a természetes szépet, bájost, kellemest, a lelki fényt és tüzet, az élet melegét és gerjedelmét átviszi a természetfölöttinek, az isteninek, a megközelíthetlen fényességnek, a kimeríthetlen boldogságnak, az örök létnek, mely «van», a «Jehovah»-nak, ki önmagának elég, a «Saddai»-nak körébe!

Ezt teszi a lélekkel az Isten, midőn bűneit megbocsátja,... megszenteli a lelket, élteti a lelket, átváltoztatja a lelket, egyesül vele. Ezt megigazulásnak hívjuk; a megigazulás tehát nem külső kijelentés, melynél fogva a bűnösnek nem kell már félnie az Isten haragjától, hanem a megigazulás életteljes, bensőséges átszellemülés, istenülés. Kimondhatatlan kedves, szeretetreméltó, az Isten szivéhez forrott lesz ezáltal a lélek, — az Isten szeretete, mint kész mederbe a tenger, úgy árad bele a lélekbe... szereti őt. De ez nem mond még eleget. A szeretet is csak emberi szó s üres és elégtelen az értelme, ha az Istenre alkalmazzuk! Szereti őt, azt mondtuk... de hogyan szereti? Szereti istenileg!

Az isteni szeretet nem olyan, mint az emberi, csak analógiákban, hasonlatokban, képletekben száll le hozzánk. Aki szeret, az másnak jót akar... Legyen a szerető akár Isten, akár ember; de az ember, hogy szeressen, föltételezi a jót és szépet, mert ezek csalják ki érzelmeinek szikráit; míg ellenben az Isten szeretete alkotja a jót és a szépet, megteremti azt, akit szeret, s minél jobban, minél bőkezűbben szeret, annál szebb és tündöklőbb a lélek, mely kezeiből előlép; az ő szeretete alkotó, teremtő akarat, jóakarat, s jóakaratának mértéke meghatározza a lélek lényegét, tehetségét, ragyogását és érzelmének tüzét.

Mit gondoljunk már most az Isten szeretetéről, midőn a kegyelmet teremti bele a lélekbe? Azt-e, hogy jót akar neki? azt-e, hogy boldoggá kívánja tenni? Emberi, gyönge, halovány gondolatok ezek! Azt-e, hogy a jó úton fenn akarja tartani és az erény hősévé tenni? Szép célok, de Isten többet akar! Isten nemcsak jóvá, erényessé, kitünővé akar minket tenni, hanem az Isten istenileg akar szeretni s azért istenivé akar tenni, «*isteni természetének részeseivé*»; Isten fiaivá, akik nemcsak átmenőben, percnyi föleszmélésben, időközönkinti fölgerjedésben élvezik jóakaratát a segítő kegyelem cikázó villámaiban. Isten nem akar minket csak néha fölvilágosítani, mint a sötét éjben álló, virrasztó szemet a villám fénye, hanem fényesekké, életteljesekké, a fényt s az életet, Isten fényét és életét magunkban hordozókká kíván tenni. Isten nem akar minket néha-néha, mikor cselekedni kell, a jóra indítani, hanem Isten a szentséget, a korrektséget, mint folyton ragyogó állapotot akarja bennünk megteremteni. Ezt mind a kegyelem által eszközli, *kegyelme által isteniekké, szeretetének hordozóivá, fiaivá* tesz minket!

A kegyelem valóságos újjáteremtés; Krisztus szerint újjászületés; a lélek benső változás által azon állapotba

lép át, melyben Isten előtt szeretetreméltó s méltó azért, mert isteni. Ebben az állapotban Isten azon szeretettel szereti a lelket, mellyel önmagát, melyre nem méltó semmi szépség, arc, intelligencia, erény, jóság, ha angyali, ha emberi, — de ha nem isteni. Ime az isteni lelkek, az istenült lelkek,... a kegyelemmel felruházott lelkek, az isteni élettől átjárt lelkek, melyek ezen benső erejüknél fogva isteni aktusokkal bírnak; értelmükben *isteni ismerettel,* vagyis ismerettel, mellyel csak Isten bír,... vágyaikban reménnyel, *isteni vággyal,* mellyel Isten megkívánja önmagát... szeretetükben *isteni szeretettel,* mellyel Isten szereti azt és pedig szükségképen szereti azt, ami isteni; — szükségképen kedves előtte, — szükségképen boldogítja, — szükségképen drága, becses előtte. Ime a kegyelemből élő lélek bele van vonva az istenségbe; nem teheti, hogy ne szeresse őt az Isten; nem teheti, hogy szivéhez ne szorítsa, hogy szerelmes fiának ne vallja, kiben neki kedve telt; nemcsak jót akar neki; szebb, magasabb szeretetben öleli át, mely szeretetben a jegyes oly sokat olvas ki jegyesének lelkéből, mely szeretetben megérti, hogy a lélek nemcsak az Isten pártfogoltja, hanem az Isten kincse, választottja, egyetlene és szerelme.

Oh mily titok a kegyelem állapotában élő lélek! Ha azt mondom, hogy drágakövekből magnetikus fényben égő koronája van, külső díszt mondtam; ha azt mondom, hogy fényből és illatból van szőve ruhája — keveset mondtam. Csak azon fogalmakhoz járulok, melyek a belső életet, az isteninek az élet legmélyebb csirájából való előtörését jelentik, ha Krisztusra gondolok a Táboron, kinek arca az istenfiúságtól fénylett, mint a nap; és ha a kegyelem tüzétől ragyogó arcára gondolok István vértanúnak, kinek arca ragyogóbb, mint az angyal arca; — csak ha az apokalypszis képeire gondolok, melyek az izzó fémek belső hevét, külre sugárzó

fényét és színeit, a drágakövek mély fényét szedik össze, hogy megteremtsék alakjaikat és hogy szépségüket a belülrejtőző erő kisugárzásának tüntessék föl: akkor ragadom meg némileg *a lélek szépségét és nemességét!*

Amely lélekbe az isteni életnek ez áramát önti az Isten, annak a léleknek minden foltja, szeplője, de még halálos, üszkös sebe is eltűnik, helyt ád a természetfölötti isteni életnek. A bűn is — a halál e sötétsége, az Istentől való elfordulásnak jeges, terméketlen, az örök halálba hajló állapota — eltűnik az isteni kegyelemnek életet, lelket, fényt, hőt árasztó valóságával szemben. S e módot választotta ki az Isten a bűnnek törlesztésére, a legnagyobb bajt, a legszánalmasabb nyomort eloszlatja szeretetének legmagasztosabb s legboldogabb közlése által, melynél többet tenni nem lehet. Mert ha a teremtmény istenivé lesz, mivé legyen még azonkívül?

Most tárgyunkra térünk! A feloldozás megbocsátja a bűnt; a feloldozásnak krisztusi ténye miatt az Isten eltörli a lélekről a bűnt; mivel pedig a bűn törlesztése a megszentelő malasztnak lelkünkbe való öntése által eszközöltetik, azért a feloldozás szavai jelentik a léleknek a kegyelem állapotába való áthelyezését. Ez tehát a feloldozás *szavainak természetfölötti, Krisztus Jézustól származó értelme;* ez az értelem az az erőteljes, életteljes jelentés, melyet csak a kinyilatkoztatásból ismerünk. Közvetlenül tehát ezen szavak: «Én téged feloldozlak» jelentik a bűntől való feloldozást; tárgyilag pedig jelentik a megszentelő malasztot, mely által a bűn törlesztetik. Mondtam, hogy jelentésük erőteljes, mert általuk az Isten a kegyelmet valósággal a lélekbe önti s önti mindannyiszor, ahányszor e szavak Krisztus nevében, Krisztus szándékai szerint alkalmas, előkészült lelkek fölött elmondatnak. Ha a lélek nem érdemes rá, akkor a szavak hatástalanok; de ha érdemes, kigyullad

nyomukban a fény és az élet, *a megszentelő malaszt*, mely minden bűnt kizár. *A feloldozás által tehát Isten lelkünkbe önti a megszentelő malasztot; e szavak hatása a malaszt!*

Ez igazságból több fontos s világosságot teremtő következtetést vonunk! Megértjük először is azt, hogy mikép lehet egy bűnt többször is megbocsátani és pedig valóságos, hatásos feloldozással. Szokták ugyanis a bűnt kötelékkel, folttal összehasonlítani, amely hasonlatból ép azért, mert anyagi, tehát a szellemi folyamatokra teljesen át nem vihető, az a nehézség támad, hogyha a bűn igazán folt s a bűntörlesztés a foltot eltörli, hogyan lehet egy foltot többször is letörülni? mikép lehessen köteléket többször is oldani? Valóban, ha a folt le van törülve, azt újra letörülni nem lehet; a bűnt azonban többször lehet megbocsátani; mert a bűnbocsátás nem mechanikus törlesztés, hanem tekintve a megsértett félt, *megengesztelt akaratának egy benső ténye;* tekintve pedig a hatást, *a megszentelő malasztnak közlése;* már pedig mindkettő akárhányszor ismételhető. Újra meg újra ismételhetem és erősíthetem, hogy mindent megbocsátok, amint azt az emberek is szokták tenni; a megszentelő malasztot is végnélkül öntheti az Isten a lélekbe; ha ez a malaszt nem talál tényleg bűnt a lélekben, ez a körülmény semmiben sem csökkenti vagy változtatja a malasztnak azt a hatását, hogy megszenteli a lelket; ha bűnei vannak, megszenteli először; ha nincsenek, megszenteli azáltal, hogy fokozza benne azt az életet, mely a bűnt kizárja.

Megértjük másodszor azt is, hogy mi a közvetlen, mi a közvetett bűnbocsánat. A közvetlen bűnbocsánatot a feloldozás eszközli azon bűnöktől, melyeket tényleg meggyónunk; a közvetett bűnbocsánat azon bűnöket illeti, melyeket meggyónnunk nem kell, vagy nem lehet — természetesen nem a szégyenre, hanem más

okokra való tekintetből, — ezek is eltörültetnek, jóllehet megmarad kötelezettségünk azoknak későbbi meggyónására; eltörültetnek pedig a feloldozásban nyert megszentelő malaszt által. Aki jól gyónik s bűnét megbánja, ha feloldoztatik, megszerzi a megszentelő malasztot; mindenki jól gyónik, aki megvallja azt, amit itt és most tud s más fensőbb tekintetekből elmondhat; lehet azonban, hogy valamit elfelejtett; lehet, hogy most nincs képessége, fizikai ereje a bevalláshoz; lehet, hogy nem vallhatja be, mert más is meghallja, vagy mert fiának gyónik s az ily gyónásban a pietás szégyenletes bűnök bevallásától fölment; lehet, hogy nem gyónhat meg valamit, mert ezáltal okvetlenül más személy becsületét a pap előtt tönkreteszi; ezek a bűnök tehát, melyeket egy jó gyónásban elfelejt vagy nem gyónhat meg, közvetve törültetnek el; a megszentelő malaszt ugyanis beáradván a lélekbe, bűnt ott nem tűr, a bűnnel meg nem fér s a léleknek a természetfölötti életet kölcsönzi.

A szentatyák, az egyház praxisa tényleg mindig ezt hirdette; a föloldozás által szabadultak meg a lelkek az ősegyház buzgalmas, izzó légkörében a haláltól; általa ébredtek Krisztusban életre; de az ősegyház nem magyarázta meg, hogy mikép történik ez s nem disztinguált, nem fejtette ki e szavak természetfeletti értelmét részletesen: ez a kifejtés jelenleg teljes: *a feloldozás szavai hatásosan jelentik vagyis eszközlik a megszentelő malasztot s ezáltal törlesztik a bűnt.*

A föloldozás szavai a latin egyházban a következők: «Én téged feloldozlak bűneidtől az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében»; a keleti egyházban különféle formulákkal találkozunk, melyek inkább esedezők, mint ítéletet kijelentők: «Bocsásson meg neked az Isten». «Engedje el bűneidet». «Hallja meg mindezt, amit meggyóntál, az Isten, elengedvén minden tar-

tozásodat.» «Te magad Isten kegyelmezz»; «bocsásd meg szolgád vétkeit»; «törüld el szavaim által lelkének foltjait.» S más hasonlók. Jeles írók azt állítják, hogy a régi egyházban általános volt ez az esedező alakja a feloldozásnak s hogy csak a XII. században látni nyugaton a jelentőmód használatának nyomait.

A régi egyházi feloldozás inkább ima volt, mint kijelentés! Nem találunk ugyan az atyák irataiban s a IX. századot meg nem haladó latin rituálékban sehol határozott feloldozási alakot, mert amely a latin rituálékban olvasható, az a zöldcsütörtökön adatni szokott absolutio, melyről a vélemények nem egyeznek; némelyek *az egyház szine előtt érvényes, a bűnt nem illető, csak a végzett penitenciától való mintegy hivatalos felmentésnek veszik* azt a feloldozást, mások szoros értelemben vett bűnbocsánatnak. Hogy a szent atyák irataiban mért nem találunk föloldozási formulákat, annak oka a disciplina arcani, mely a szentségekre elsősorban kiterjedt. Irataik közkézen forogtak s azért azokban tüzetes meghatározást nem olvashatni. Ismeretesek I. Ince pápa szavai, aki kérdeztetvén a gubbiói püspöktől, vajjon a presbytereknek szabad-e gyermekeket bérmálni, azt felelte: «Ez csak a püspöknek szabad; — a szavakat pedig nem mondhatom, hogy ne látszassam inkább árulónak, mint tanácsadónak.» Jóllehet ily tartózkodók az atyák, kifejezéseik mégis inkább az esedező feloldozásokra utalnak, azt írják ugyanis, hogy a bűnök az *egyház imái által* bocsáttatnak meg.

Alexandriai Kelemen elbeszélése a rablóvá lett neophitának szent János apostol által történt megtérítéséről ugyanerre a következtetésre utal. Igéri szent János, hogy *imái* által kieszközli neki a bűnbocsánatot; amint Evangéliumában is buzdítja az egyházat, hogy imádkozzék azokért, kik nem vétkeztek «*peccatum ad*

mortem», bűnt, mely mintegy menthetlenül az örök halálba vezet. A bűnbocsánat az egyház, vagyis a papok imájának, könyörgésének kíséretében adatott; imádkozva oldozták fel testvéreiket a bűntől. Ugyanezt bizonyítja a kézfeltétel is, amellyel a feloldozást adták. Mert a kegyelem átruházását jelentő kézfeltételt az egyházban mindig ima kísérte. Legvilágosabban szól erről szent Ágoston, midőn írja (de baptis. l. 3. c. 15.) «Quid est aliud manus impositio, nisi oratio super hominem? Vajjon más a kézrátétel, mint az ember fölött mondott imádság?» Kézfeltétel ima nélkül jelentéktelen, erőtlen ténykedés — azért, ha kézfeltételről van szó, az imát külön nem is említik.

Az ősegyház tehát alighanem mindenütt esedezésképen oldozta fel a bűnösöket; sírt a siránkozókkal, esedezett az esedezőkkel; szentségi alakjai is nemcsak hatásukban, hanem fogalmaztatásukban is imaszerűek voltak! Hatalmának öntudatát azért sohasem vesztette; csak alázatának, «ministeriumá»-nak adott kifejezést az esedezésképen föladott absolutioban; azért nem disputálunk vele, hanem épülünk rajta, épülünk keservén is, mely szívét elfogta, midőn hatalmát esedezéseiben s alázataiban Novatus és Montanus félreismerte.

Foglaljuk össze röviden e fejezet gondolatmenetét, hogy abból a legfontosabb következményt levonhassuk. A föloldozás hatásosan elengedi, megbocsátja a bűnt; — nem kell hozzá tökéletes bánat, elég a tökéletlen is; azonban bűnbocsánat a természetfölötti rendben nincs megigazulás nélkül; a feloldozás szavai nem külső eredményeiben törlesztik a bűnt, hanem az élet, a fény özöne indul meg általuk az Istenből a lélekre és átformálja, lényegében fölemeli, isteníti a lelket; megszentelő malasztot közöl vele. Méltán vonjuk le már most ezt a következtetést: *tehát az egyház által eszközölt bűnbocsánat valóságos szentség!* Külső jelek, sza-

vak által hatásosan kegyelmet adni Krisztus rendeléséből,... annyi, mint szentséget kiszolgáltatni. Ne csodálkozzunk azon, hogy Isten külső jelekhez köti a kegyelmet; az emberi szívek vágya az Isten kegyelmének érzékelhető alakban és bizonyságban való megragadása. Az Isten a lényeget elrejti, a természetben az állagot az esetékek alá, a természetfölöttiben a kegyelmet a jelek alá; a földi fejletlen létnek megfelel e viszony a valósághoz; az apostoli szó «videmus nunc per speculum in aenigmate» sokféle változatban természeten és természetfölöttin végig jellemzi az embert és életét.

A bűnbocsánatnál e jel, ez a külső cselekvés: az ítélet. A keresztségben a mosás, az azt jellemző és meghatározó szavak kíséretében, hogy «én téged megmoslak, megtisztítlak, szeplőtelenné, kedvessé teszlek s ezáltal az Istenbe áthelyezlek, beleépítelek, beleoltlak»... képezi külső jelét a kegyelemnek. A bérmálásban és az utolsó kenetben az olajjal, krizmával való megkenés s annak természetfölötti értelmét meghatározó szavak — az eucharistiában az étel és evés, mely a lelket táplálja — az egyházi rendben a hatalom közlése a kézföltétel által — a házasságban maga a végbemenő szerződés, az az érzékelhető, szent cselekmény; a penitenciatartás szentségében pedig egy sajátságos ítélet játszódik le előttünk. A megtörődött, bűneit bevalló, önmagát vádoló, könyörületért esdeklő ember... s az Isten nevében ítélő bíró, aki feloldoz vagy megköt, állnak szemközt. Igaz, hogy ez kegyelmes ítélet, mert célja is kegyelmet, a legnagyobb jót kiosztani, kiszolgáltatni az arra érdemes léleknek; de mégis csak ítélet, hol a bűnös aláveti magát és kirovatik rá az elégtétel is.

A szentség tehát az az egész külsőleg végbemenő folyamat: *a bűnös alávetése, megadása s a bírónak ítélete.* Az előbbi elem kezdetleges és befejezetlen; az utóbbi elem pedig azt befejezi s egy egésszé határozza

meg a különféle cselekvéseket. A peripatetikus filozófiából kölcsönzött műszavakkal, melyek különben az emberi fölfogás általános irányát s nem egy bölcseleti rendszernek sajátságos fogalmait jellemzik: azt, ami más által meghatároztatik s vele egy egészet képez, materiának, ami pedig a materiát valamivé, pl. a fát asztallá teszi és pedig nem mint a fejsze, mely a deszkát vágja, hanem mint a fával közölt s a fán kifejezett meghatározás, azt formának hívjuk. Tüzetes meghatározások kedvéért a skolasztikusok e fogalmakat átvitték a szentségekre, melyekben következőleg szintén két alkatelemet különböztetünk: materiát és formát. Anyag a keresztségben a víz és az azzal való mosás — alak a mosást kísérő szavak; épenúgy a penitenciatartás szentségének anyaga a bűnösnek bánkódó önvádja, alakja pedig a feloldozás szavai. S mik a fönntartás szavai? A fönntartás szavai nem képezik alakját a szentségnek; ítéletet mondanak ugyan és pedig Krisztus hatalmából, de ez az ítélet nem ad kegyelmet soha s következőleg nem képez szentséget.

Így jutottunk a penitenciatartás szentségének skolasztikus összeállításához, a materiához és formához. Ezt a két részt a régi egyház ily felfogásban és fogalmazásban természetesen nem ismerte! Ő csak ahhoz ragaszkodott, hogy a bűnösnek be kell vallani töredelmesen, bánkódva bűneit, hogy eleget kell tennie és ha méltó reá, feloldoztatik; a feloldozás által pedig Isten gyermekévé válik; de hogy a gyónást, bánatot, elégtételt anyagnak — a feloldozást pedig alaknak hívjuk, azt még nem is gyanította.

A XII. század óta azonban a rendszeres gondolkodás és ismeret érdekében mindnyájan a penitenciatartás szentségének materiájáról és formájáról is szólnak. Midőn ez a határozatlan «materia» szó téved tollunk alá, könnyen gondolhatná valaki, hogy a *szentség*

anyaga maga a bűn. Némelyek a meggyónandó bűnöket valóban materiának hívják, de hozzáteszik, hogy a bűnök «materia circa quam» és «non ex qua.» Csak a szónak tág értelme juttathatja eszünkbe ez ötletet, hogy a bűnt a szentség materiájának mondjuk. A szentség ugyancsak szent jel; a szentség anyaga az, amiből a szentség fölépül, ami a szentséget alkotja; már a bűnt mondani a szentség alkotó részének, tehát annak, ami a másik résszel összejátszva a kegyelmet, a megszentelést eszközli, egészen bizarr és méltatlan gondolat. A szentség szent; a bűn nem az; következőleg nem is része a szentségnek. — Azonkívül a szentség arra való, hogy a bűnt eltörülje; a bűn tehát mint megsemmisítendő áll a szentséggel szemben, amely annál teljesebb és hathatósb lesz, minél inkább megszűnik a bűn minden szálkájával és gyökönkéjével együtt!

A bűnt eszerint teljesen ki kell zárni a szentség anyagának fogalmi köréből; ott csak a bűnbánó aktusairól, gyónás, bánat, elégtételről lehet szó. Képezik-e részét, névszerint materiáját a penitenciatartás szentségének a bűnbánó aktusai? Ez a kérdés!

E részben a theologusok közt nézeteltérés uralkodik. Scotusnak, a híres ferencrendi theologusnak iskolája a bánkódó bűnös aktusait nem akarja a szentség anyagának tekinteni s maga Scotus világosan kijelenti, hogy a «bánat, gyónás és elégtétel semmiképen se képezik részét a penitenciatartás szentségének» (III. D. XVI. 9. 1.). Azonban e kijelentés a trienti zsinat után tarthatatlan; mert e zsinat (14. ülés 3. fej.) azt mondja, hogy a bánat, gyónás, elégtétel, «a szentség teljes, tökéletes voltához, a bűnök teljes, tökéletes megbocsátásához Isten rendeletéből szükséges s e tekintetből a penitencia részének mondatik»; máshol is «quasi materiának» nevezi azokat. Scotus tehát többet mondott, mint kellett volna; másrészt azonban tény az is,

hogy a trienti zsinat Scotus véleményét kárhoztatni nem akarta; tanítványai tehát azt mondják: a trienti zsinat szerint a bűnbánók aktusai «ad integritatem», a szentség befejezettségéhez tartoznak; ebből azonban nem következik, hogy lényeges részeit teszik, melyek nélkül nincs szentség; mert a dolog lényege s következőleg hatása is eléggé biztosítva van; ha nincs is minden, ami kész s befejezett voltához kellene! Pedig hát csak arról van szó, hogy mi alkotja meg a maga nemében a szentséget magát; nem pedig arról, hogy mi kell hozzá, esetleg előkészület s föltétképen; utóvégre még a bűnt is lehetne a szentség anyagának mondani, ha valaki a merő föltétet is materiának mondja.

A vita századokon át húzódik; mondhatni, hogy mindkét félnek jó érvei vannak. Úgy látszik, mintha e vita meddő és skolasztikus szőrszálhasogatás volna; azonban Scotus egyik argumentuma s ez argumentummal szemben való állásfoglalás egyszerre a praxis kellő közepébe veti a két ellenkező fölfogás érvényesülését.

A skotistáknak nagyon kedvez a gyakorlat, legalább a mostani. Mi mindenkit abszolválunk, ha önkívületbe esik, ha nem is adhatja bűnbánatának legcsekélyebb jelét; sőt ha egyáltalában nyoma sincs annak, hogy ő gyónni kívánt. Ime, mondják a skotisták, hol vannak a bűnbánat érzékelhető nyilvánulásai, melyek a szentségbe alkotórészül befolyjanak?! Ha pedig nincs meg az egyik lényeges alkotórész, lehet-e akkor szentségről egyáltalában szó? Minek abszolválják az ilyet? Úgylátszik tehát, hogy praxisban mindnyájan skotisták vagyunk.

Sőt e gyakorlat kifejlése, a fordulat e vélemény szerint való eljárásban még inkább nyomósítja a skotista vélemény érvényét. A XVI., XVII. században átlag tagadták a theologusok, hogy abszolválni lehessen oly beteget, ki önkívületben fekszik és semmi jelét sem

adja bűnbánatának. Hivatkoznak a régi egyház praxisára, amely abszolválta ugyan az ily szerencsétlent, de csak akkor, ha legalább voltak tanuk rá, hogy az illető gyónni kívánt. — A többi hasonló eset az egyháztörténelemből nem tartozik ide; mert akár Fulgentius katechumenje, aki érzéketlenül fekszik s mégis megkereszteltetik, akár Ágoston házasságtörői, kik életjelt nem adnak s mégis megkereszteltetnek vagy föloldoztatnak, ők állapotuknál fogva tényleg, tudniillik *mert katechumenek voltak* vagy *mert a nyilvános penitenciát tartották — tényleg,* mondom, *kérik a szentséget.*

Míg így álltak az ügyek, mondhatni, nem volt nagy kilátás a skotista vélemény érvényesülésére. Később azonban fordulat állt be a gyakorlatban. Kezdték abszolválni azokat is, kik nem kérték az abszoluciót; elhagyták azt a feltételt is, «ha ugyan keresztény életet élt», — s e gyakorlat általános lett s most senki se kérdi a körülállóktól, akart-e az illető gyónni vagy nem; hanem miután a gyóntató megtett s megkísérlett minden vele lehetőt, feloldozza; igaz, hogy föltételesen, de erről szólni is fölösleges, mert *minden feloldozás föltételes,* tudniillik ezen föltétel alatt adjuk: ha érdemes rá az illető. Ez már az aktus sajátosságából következik. Akik a bűnösnek bánatát, gyónását a szentség valóságos, alkotórészének tartják, azok azzal állnak elő: «Van az ilyen betegeknél is bánatuknak és alávetésüknek mindig külső jele, esetleg a pihegő lélekzet, sóhajok, fohászok, szemeik esdő pillantása, jóllehet ezeket a gyóntató tán nem érti!» Mennyire mondható az ilyen *észre nem vett* bánat érzékelhetőnek, arra kár szót pazarolni! Elég az hozzá, hogy a praxis ez s mindkét vélemény igyekszik e praxisban érvényesíteni vagy legalább hozzá alkalmazni fölfogását.

Mi tehát minden érzéstől megfosztott, önkívületben fekvő beteget föloldozunk s a trienti zsinattal mégis

azt tartjuk, hogy a bánat, gyónás és elégtétel a szentségnek részeiül, a szentség anyagául tekintendők. Hogy mily értelemben képezik anyagát a szentségnek, arra nézve zavartalanul tovább folyik a pro és contra érvelés; — hiszen minden szentség lényegileg más és más jel; — más a mosás, az étkezés, a szerződés, az ítélet s az ily disparát dolgok anyagának meghatározásában bizonyára nagy fogalmi kilengések lesznek észlelhetők, anélkül, hogy a dogma értelmét csorbítanák.

Ami a főkérdést illeti, melynek tárgyalásában a kitérésre alkalom nyílik, — hogy a penitenciatartás valóságos szentség, az el nem homályosul az ilyen theologiai elmélyedések és eltérések által; a kath. igazság kezdet óta ragyogott a theoriában és praxisban, hogy a föloldozó ítélet által, melynek a bánkódó bűnös alázattal veti magát alá, megszabadul lelke a bűntől s bármikép fogták is föl a megigazulást, s ha még oly fejletlen volt is a gráciának, mint habitusnak fölfogása, annyit tudtak, hogy a föloldozás által visszanyerik azt, amit a keresztségben nyertek, az újjászületés valóságát, — szívükben kiárad a szeretet az Isten lelke által, aki bennünk lakik; — beleoltatnak Krisztusba s az örök életre érdemes cselekedetek gyümölcsét hozzák, melyet előbb nem hozhattak!

Ismétlem, ez a régi egyház fogalma a penitenciatartásról, mely fogalomnak a skolasztikus theologia azt a nevet adta: *Sacramentum... Szentség.*

E fogalom különösen végigkíséri az egyháznak kezdettől máig kedvelt párhuzamát, melyet a keresztség s a penitencia közt vont és von. A keresztség s a penitenciatartás érdemre, érvényre, hatásra, szükségességre nézve *két* szembenálló *isteni rendelés.* Krisztus vérének ereje gyógyít bennük halálos sebeket. «Ha a katechumen meggyilkolt valakit, bűnét a keresztség törleszti; ha keresztény a gyilkos, a penitenciatartás-

ban és a föloldozásban talál üdvöt», mondja szent Ágoston. Azért a penitenciának kiszolgáltatása is olyan mysterium, mely csak az egyház szolgáit illeti. Az apostol szavát, hogy ők «dispensatores mysteriorum Dei», az egyház a penitenciáról csak úgy értette, mint a keresztségről; az Isten mysteriumai elsősorban a hatalmak, melyeket Isten a bűnbocsánatra adott, olyan pedig kettő van, más és más ugyan: a keresztség és a penitenciatartás. Innen az a szép szokás, mely zöldcsütörtökön a dogmának kifejezést adott, hogy a diakonus az offertorium után a püspökhöz vezette a katechumeneket s a nyilvános bűnbánókat; azokat, hogy megkeresztelje; ezeket, hogy végleg föloldozza; ez alkalomból így szólt a püspök: «Szaporodunk az újjászülöttekkel és erőben növekszünk a megtértekkel; mos a víz, mos a könny is» és szent Simpliciusról olvassuk, hogy három római bazilikában kijelölt papokat a bűnbánók és a megkeresztelendők szolgálatára.

Méltán fejezzük be e fejezetet a penitenciatartás neveivel, melyek szentségi erejét és méltóságát hirdetik: Tertulliánnak és alexandriai Kelemennek «ez a második segélynyujtás, ez az üdv második pharusa» vagy mint némelyeknek tetszik «mentődeszkája» — ez a «második kegyelem»; Nazianzi Gergely szemében ez a «fáradalmas keresztség»; — ez «a második újjászületés». Theodoret szerint, s Jeromos szavaival élve, a «második kapuja az egyháznak»; a «keresztség az egyházba lépés kapuja; a bűnbánat az egyházba való visszatérés ajtaja.» Mindkét szentségben az Isten lelke működik; mindkettő szükséges az üdvösségre a bűnösöknek, az egyik a pogány, a másik a keresztény bűnösöknek. — Hogy egymástól különböznek, azt nem kell már bebizonyítanunk, elég, hogy bebizonyítottuk, hogy *egyek egy, természetfölötti, Krisztus által rendelt speciesben, mely azt mondja, hogy «mi a szentség?»* A keresztség szent-

ség, — a penitenciatartás is az. Igaz, hogy siralmasabb, fáradalmasabb s nem oly gyökeres hatásaiban a penitenciatartás, mint a keresztség, de azért minden bűnt törleszt melyet a keresztség után elkövettünk s visszaállítja a lelket azon érdemeinek birtokába s a megszentelő malaszt azon fokára, mely a bűnbeesés előtt része volt. Ezt a theologia «reviviscentia meritorum»-nak (érdemek újraéledése) hívja, s egyike azon igazságoknak, melyek az Isten könyörületét legragyogóbb világításban tüntetik fel a vágyódó bűnös lelke előtt. Mert Isten megtehetné, hogy a bűn folytán a lélek elveszítse minden előbb szerzett érdemét, amint elveszti a megszentelő malasztot, ha még annyira bővelkedik is benne; de az Isten sehogysem akarja a bűn nyomait az érdem elvesztésében megörökíteni. Elfogadta kegyelmességében az ember természetfölötti cselekedeteit érdemül az örök életre, meg is adta volna ez érdemnek járó jutalmat, ha az ember ez állapotban meghalt volna; de ime közbejött a bűn, a kegyelemvesztés; mi lesz már most, azokkal az érdemekkel, ha a bűnös újra visszatér az Isten kegyelmébe? A theologia azt feleli: *az Isten színe előtt azok az érdemek ismét föléledenek,* mert a bűn csak akadályul szolgált, hogy ne jutalmaztassanak, de nem eszközölte azt, hogy megszűnjenek. Így tehát a penitenciatartás által föléled minden előbbi érdemünk s mivel az érdemnek megfelel a kegyelem foka is, föléled az a megszentelő malaszt, mellyel előbb bírtunk. A bűn tehát minden örökkévaló következményeiben kivész, zsarátnoka elalszik, pusztulását az életnek teljes, előbb bírt foka váltja föl; nem marad semmi, ami figyelmeztetne az örökkévalóságban, hogy az Isten valamit elvont tőlünk, amit már előbb adott; nem... «dona Dei sunt sine poenitentia»; Isten nem von vissza abból semmit, amit szeretetében egykor juttatott nekünk, csak a bűn ne akadályozza őt, hogy áldjon meg irgalmának bősége szerint.

SZENT ISTVÁN KÖNYVEK

Katholikus kultúrát fejleszteni, *katholikus tudományt* terjeszteni és népszerűsíteni, ez a hivatása a *Szent-István-Társulatnak*, ez a hivatása a kiadásában megjelenő **Szent István könyveknek.**

Hangsúlyozzuk, hogy *katholikus.* De ne ijedjen meg e jelzőtől senki. Mi nem akarunk hitvitázó irodalmat teremteni, nem akarunk a más vallásúak vallási meggyőződésével és vallási tételeivel foglalkozni. Nem akarunk senkit sem támadni. Mi csak a saját vallásunk elveit s az ezekből kialakult katholikus szellemet és világnézetet akarjuk a tudás minden ágában érvényesíteni. Meg akarjuk mutatni, hogy az igaz tudomány nem ellenkezik a Krisztus kinyilatkoztatásával, melyet sértetlenül őriz és a maga teljességében tanít a katholikus egyház. Meg akarjuk győzni arról a világot, hogy a tudós is, a vegyész, a csillagász, a bölcselő, az irodalommal foglalkozó, a természettudós is lehet igaz katholikus és viszont, hogy a tudomány művelésében a katholikus hit és meggyőződés nem akadály, inkább nagy segítség.

Ezzel kapcsolódik egy másik célunk is: a katholikus tudósoknak, tanároknak, íróknak teret nyujtani, ahol tudományukat, tanulmányaik eredményét a nagyközönség elé vihetik. A **Szent István könyvek** sorozata az emberi tudás minden ágát fel akarja karolni. A **Szent István könyvek** a tudomány mai szinvonalán fognak mozogni. Oly stílusban óhajtjuk a könyveket megjelentetni, amely alkalmassá teszi őket arra, hogy minden művelt egyén érdeklődéssel olvashassa. Viszont súlyt helyezünk arra, hogy a **Szent István könyvek** mindegyike a katholikus világnézetnek legyen beszédes hirdetője.

Ily módon, reméljük, elérjük a harmadik célt is, mely e könyvek kiadásánál szemünk előtt lebegett: az olvasni vágyó katholikus közönségnek oly műveket nyujtani, amelyek kielégítik igényeiket anélkül, hogy veszélyeztetnék hitüket, sőt amelyek alkalmasak arra, hogy a tudás és műveltség eszközeivel is megerősítsék őket vallásos meggyőződésükben és világnézetükben.

Természetesen e programm megvalósítása nagyban függ attól, hogy a kath. közönség felkarolja-e, támogatja-e nagylelkűen e vállalatot. A Szent-István-Társulat igen nagy anyagi áldozatokkal indítja útjára a **Szent István könyvek** sorozatát, a nagy közönségtől függ, hogy a könyvek eljussanak oda, ahova szánva vannak.

A SZENT ISTVÁN KÖNYVEK sorozatából megjelentek:

1. *Zubriczky Aladár dr.:* Jézus élete és a vallástörténet.
2. *Wolkenberg Alajos dr.:* A teozófia és antropozófia ismertetése és birálata.
3—4. *Wolkenberg Alajos dr.:* Az okkultizmus és spiritizmus multja és jelene.
5—6. *Balanyi György dr.:* A szerzetesség története.
7—8. *Alszeghy Zsolt dr.:* A XIX. század magyar irodalma.
9. *Miskolczy István dr.:* Magyarország az Anjouk korában.
10. *Palau-Timkó Jordán:* Krisztus útján. A katholikus tevékenység főelvei.
11. *Quadrupani-Babura László dr.:* Útmutatás jámbor lelkek számára.
12. *Prohászka Ottokár:* Elbeszélések és utirajzok.
13. *Trikál József dr.:* Természetbölcselet.
14. *Bognár Cecil dr.:* Értékelmélet.
15. *Prohászka Ottokár:* A bűnbocsánat szentsége.
16. *Babura László dr.:* Szent Ágoston élete.
17. *Lepold Antal:* Szalézi szent Ferenc válogatott levelei.
18. *Áldásy Antal dr.:* A keresztes hadjáratok története.
19. *Marosi Arnold dr.:* Átöröklés és nemzetvédelem.
20. *Zoltvány Irén dr.:* Erotika és irodalom.
21. *Horváth Sándor dr.:* Aquinói szent Tamás világnézete.